

Obywatel w postępowaniu karnym

Wojciech Górowski
(red. naukowa)

Szymon Goliński
Wojciech Górowski
Ewa Koper
Bartosz Kwiatkowski
Kamil Mamak
Małgorzata Pyrczak
Tomasz Sroka

Stan prawny obowiązujący na dzień – 1 lipca 2015 r.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

ISBN 978-83-936703-6-9

Broszura wydana przez:

Ministerstwo Sprawiedliwości
Al. Ujazdowskie 11
00-950 Warszawa
tel: +48 22 52 12 888

Publikacja bezpłatna

Skład, druk:
Business Point Sp. z o.o.
ul. Erazma Ciołka 11A/302
01-402 Warszawa

UWAGI WSTĘPNE	9
STRUKTURA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI.....	14
SĄD.....	14
Co to jest sąd?	14
Co to są sądy powszechne i czym się zajmują?	14
Jakie są rodzaje sądów powszechnych?	14
Jaka jest struktura sądu?	15
Co to jest Sąd Najwyższy i czym się zajmuje?	16
Co to są sądy administracyjne i czym się zajmują?	16
Jakie są rodzaje sądów administracyjnych?	17
Co to są sądy wojskowe i czym się zajmują?	17
Który sąd orzeka w sprawach karnych?	17
PROKURATURA.....	18
Co to jest prokuratura?	18
Jakie są powszechne jednostki organizacyjne prokuratury?	18
Czym się zajmuje prokuratura?	19
Kim jest prokurator generalny?	19
TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY.....	20
Co to jest Trybunał Konstytucyjny?	20
Co to jest skarga konstytucyjna i jakie są warunki jej wnoszenia?	20
EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA	21
Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka?	21
Kiedy mogę zwrócić się o pomoc do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i w jaki sposób?	21
Jakie są warunki dopuszczalności wnoszenia skargi?	21
INFORMACJE OGÓLNE O POSTĘPOWANIU.....	23
PRAWA OBYWATELA	24
PRAWO DO SĄDU I DROGI SĄDOWEJ	24
Zostałem oskarżony (obwiniony) o popełnienie czynu zabronionego. Kto może uznać mnie winnym?	24
Czy istnieje dla oskarżonego jakiś wyjątek od zasady drogi sądowej?	24
Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie?	24
Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie skarbowe?	25
Z jakimi rodzajami mandatów mogę się spotkać?	25
Czy muszę przyjąć mandat?	26
Czy mogę coś zrobić w sytuacji, gdy przyjąłem mandat (dot. mandatu kredytowanego) lub go zapłaciłem (dot. mandatu zaocznego i gotówkowego), a później doszedłem do wniosku, że wolalbym zostać osądzony przez sąd?	26
Co to jest wzajemny akt oskarżenia i kiedy mogę go złożyć?	26
Co to znaczy, że mam prawo do drogi sądowej w postępowaniu wykonawczym?	27
Czym dla pokrzywdzonego jest prawo do drogi sądowej?	27

Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy przestępstwa?	27
Jak powinien wyglądać prywatny akt oskarżenia?	29
Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy wykroczenia?	29
Jak powinien wyglądać wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia?	29
PRAWO DO ROZPATRZENIA SPRAWY PRZEZ NIEZALEŻNY SĄD.....	30
Czy każdy sędzia i w każdym przypadku będzie rozpatrywał moją sprawę?	30
PRAWO DO ROZPOZNANIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI	31
Kiedy mogę uznać, że moja sprawa toczy się zbyt długo?	31
Co mogę uczynić, gdy moja sprawa toczy się zbyt długo?	31
Jak powinna wyglądać skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania?.....	31
Czy skargę o stwierdzenie przewlekłości postępowania mogę składać kilka razy?.....	32
Co mogę zrobić, jeśli w toku postępowania nie złożyłem skargi o stwierdzenie jego przewlekłości?	32
PRAWO DO DWUINSTANCYJNEGO POSTĘPOWANIA	32
W jaki sposób mogę realizować swoje prawo do dwuinstancyjnego postępowania?	32
Które orzeczenia mogę zaskarżyć?	32
Z których środków zaskarżenia i w jakich przypadkach mogę korzystać?	33
Czy przed sporządzeniem środka zaskarżenia muszę podjąć jakieś działania?	33
Co to jest wyrok zaoczny w postępowaniu o wykroczenia i co mam zrobić, jeżeli nie zgadzam się z jego treścią?.....	33
Co to jest wyrok nakazowy i co mam zrobić, jeśli nie zgadzam się z jego treścią?	34
Jak mają wyglądać apelacja czy zażalenie?	34
Jak ma wyglądać sprzeciw od postanowień i zarządzeń wydanych przez referendarza sądowego?	34
Jakie są terminy na wniesienie środków zaskarżenia?	35
Czy mogę się odwoływać od decyzji organów postępowania wykonawczego?.....	35
W jakich sytuacjach mogę złożyć skargę w postępowaniu wykonawczym?	35
Na które rozstrzygnięcia przysługuje mi zażalenie w postępowaniu wykonawczym?.....	35
Czy po prawomocnym zakończeniu postępowania moją sprawę może jeszcze rozpatrzeć sąd?	36
Kiedy mogę wnieść kasację?	36
W jakich sytuacjach mogę się ubiegać o wznowienie postępowania?	36
PRAWO DO JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY	37
Czym się różni rozprawa od posiedzenia?.....	37
W jaki sposób realizowane jest prawo do jawnego rozpoznania sprawy?	37
Czy mogę nagrywać to, co się dzieje podczas rozprawy?	37
Czy posiedzenia sądu są jawne?	38
Czy posiedzenia sądu w postępowaniu wykonawczym są jawne?	38
PRAWO DO POSZANOWANIA WOLNOŚCI I GODNEGO TRAKTOWANIA	38
Zostałem zatrzymany. Co dalej?	38
Co to są środki zapobiegawcze?	39

Kiedy mogę zostać tymczasowo aresztowany?.....	39
Czy mogę się bronić przed tymczasowym aresztowaniem lub innym środkiem zapobiegawczym?.....	40
Co mogę zrobić, jeśli moje prawa jako osoby pozbawionej wolności zostały naruszone?	40
W jaki sposób godność pokrzywdzonego jest chroniona podczas procesu?	41
Czy jako świadek mogę zostać pozbawiony wolności?.....	41
PRAWO DO OBRONY	41
Jakie uprawnienia wynikają dla mnie jako oskarżonego z prawa do obrony?	41
Na czym polega prawo skazanego do obrony?	42
Prawo do obrony jako ochrona własnych interesów pokrzywdzonego.	42
Pokrzywdzony jako oskarżyciel.....	42
W jaki sposób jako pokrzywdzony przestępstwem mogę bronić swoich interesów majątkowych?	42
PRAWO DO POMOCY W POSTĘPOWANIU.....	43
Kto może pomóc oskarżonemu w czasie postępowania przed prokuratorem i sądem?	43
Nie stać mnie na adwokata lub radcę prawnego, a chciałbym mieć obrońcę w postępowaniu przygotowawczym. Co mam zrobić?	43
Nie mam obrońcy z wyboru, a chciałbym mieć obrońcę z urzędu w postępowaniu przed sądem. Co mam zrobić?	44
W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę?	44
Czy w postępowaniu wykonawczym mogę mieć obrońcę?	45
W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę w postępowaniu wykonawczym?	45
W jakich sytuacjach mogę wnioskować o wyznaczenie obrońcy w postępowaniu wykonawczym?	45
Kto oprócz obrońcy może pomagać mi w postępowaniu wykonawczym?.....	45
Czy jako pokrzywdzonemu przysługuje mi prawo do pomocy w procesie?	45
Jak postępować, gdy nie mogę pozwolić sobie na usługi profesjonalisty?	46
Kto jeszcze może reprezentować interesy pokrzywdzonego w toku postępowania?	46
PRAWO DOWODZENIA	46
Na kim ciąży obowiązek dowodzenia winy oskarżonego?	46
W jaki sposób mogę realizować prawo do składania wniosków dowodowych?	46
Czy sąd uwzględni każdy mój wniosek dowodowy?	47
Czy wszystkie zgromadzone w toku postępowania przygotowawczego dokumenty prokurator prześle do sądu wraz z aktem oskarżenia?.....	48
Czy mogę mieć prywatnego biegłego w sprawie?	48
PRAWO DO INFORMACJI	48
W jaki sposób będzie realizowane moje prawo do informacji?	48
W jaki sposób mogę uzyskać informacje na temat mojej sprawy w prokuraturze?	48
Czy mogę przeglądać akta w toku sprawy przed prokuratorem (policją)?.....	48
W jaki sposób mogę uzyskać informacje na temat mojej sprawy w sądzie?	49
Jak i gdzie mogę przeglądać akta w toku sprawy w sądzie?	49
Czy mogę robić zdjęcia aparatem fotograficznym, przeglądając akta?	49

Czy sąd lub prokurator będzie mnie informować o podejmowanych decyzjach i prowadzonych czynnościach?	49
O czym jako pokrzywdzony będę informowany przez organy prowadzące postępowanie? ..	50
Nie jestem pokrzywdzonym, ale złożyłem zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa. Jakie mam prawa?	50
PRAWO DO UGODOWEGO ZAKOŃCZENIA SPRAWY	50
Czy istnieje możliwość zawarcia ugody z pokrzywdzonym w postępowaniu karnym?	50
Czy istnieją dla oskarżonego inne sposoby ugodowego zakończenia postępowania?	51
Na czym polega skazanie bez rozprawy?	51
Na czym polega tzw. rozprawa skrócona?	52
Czy jako oskarżony mam jakieś inne możliwości ugodowego zakończenia postępowania karnoskarbowego?	52
Na czym polega czynny żal w postępowaniu karnoskarbowym?	53
Czy złożone zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego gwarantuje mi w każdej sytuacji skorzystanie z instytucji czynnego żalu?	53
Czym jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności?	54
Czy korekta deklaracji podatkowej może uwolnić mnie od odpowiedzialności?	54
Co oznacza dla pokrzywdzonego prawo do ugodowego zakończenia sprawy w postępowaniu karnym?	54
Czy mogę uzyskać od oskarżonego odszkodowanie lub zadośćuczynienie bez procesu sądowego?	55
Czy sąd lub prokurator może nie uwzględnić wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania?	55
PRAWO DO WYNAGRODZENIA NIEZGODNYCH Z PRAWEM DECYZJI SĄDU	56
Kiedy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne stosowanie środków przymusu?	56
Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne stosowanie środków przymusu?	56
Kiedy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne zatrzymanie w postępowaniu wykroczeniowym?	56
Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie w postępowaniu wykroczeniowym?	57
Czy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie?	57
Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie?	57
Czy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę w wypadku niesłusznego ukarania za wykroczenie?	58
Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne ukaranie za wykroczenie?	57
Komu jeszcze przysługuje odszkodowanie i zadośćuczynienie od państwa za niesłuszne pozbawienie wolności?	57
OBYWATELA	59
OBYWATELA	59
Co mi grozi w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?	59

Co mi grozi jako oskarżonemu w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?	59
Co może mnie spotkać, jeśli jako osoba pozbawiona wolności zachowam się nieodpowiednio?	59
OBOWIĄZEK MÓWIENIA PRAWDY	60
Czy jako oskarżony mam obowiązek mówienia prawdy?	60
Co się stanie, gdy skłamię? – czyli o obowiązku mówienia prawdy przez świadka.....	60
OBOWIĄZEK TERMINOWEGO DOKONYWANIA CZYNNOŚCI.....	61
Jaki jest termin na wniesienie środków zaskarżenia?	61
O jakich jeszcze terminach powinienem pamiętać?	62
W jaki sposób liczy się termin?	62
Nie dotrzymałem terminu zawitego, ale nie ze swojej winy. Czy mogę coś zrobić?	62
O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako skazany powinienem pamiętać?	63
O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako pokrzywdzony powinienem pamiętać?	63
OBOWIĄZEK STAWIENICTWA	63
Czy jako oskarżony mam obowiązek stawienia się w sądzie lub prokuraturze?	63
Czy moja obecność jako oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa?	64
Ile razy muszę przyjść na wezwanie? – o obowiązku stawienia się świadka i pokrzywdzonego ...	64
OBOWIĄZEK DOSTARCZANIA DOWODÓW	65
Czy jako oskarżony mam obowiązek dostarczania dowodów?	65
Wiem, ale nie powiem... – czyli o obowiązku dostarczania dowodów przez pokrzywdzonego.	65
Kiedy mam powiedzieć, że nie chcę zeznawać?	66
Czy mogę zmienić zdanie?	66
OBOWIĄZEK PONOSZENIA KOSZTÓW POSTĘPOWANIA	67
Jak uzyskać zwolnienie od obowiązku zapłaty kwoty, od której uzależnione jest skuteczne wniesienie pisma procesowego?	67
Czy mogę uzyskać zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych?	67
Co powinienem zrobić z potwierdzeniem wpłaty, które otrzymałem w kasie sądowej, lub potwierdzeniem przelewu?	67
Ile kosztuje uzyskanie kopii akt sprawy?	67
Jakie koszty procesu ponosi skazany?	67
Za co jeszcze będę musiał zapłacić?	68
Czy mogę negocjować wysokość kosztów postępowania do zapłaty?	68
Za co ta opłata? – czyli o obowiązku ponoszenia kosztów przez pokrzywdzonego.	68
OBOWIĄZEK WYKONANIA ORZECZENIA	69
Zostałem skazany na grzywnę. Co mnie czeka, jeśli nie zapłacę?	69
Została mi wymierzona kara ograniczenia wolności. Co może się stać, jeśli się jej nie poddam? ...	70
Odbynam zastępczą karę pozbawienia wolności. Czy mogę szybko opuścić zakład karny? ..	70
Jestem skazany na karę pozbawienia wolności. Kiedy trafię do zakładu karnego?	70
Co zrobić, jeśli wykonanie kary pozbawienia wolności może spowodować dla mnie negatywne konsekwencje?	71
Orzeczono wobec mnie środek karny. Co się stanie, jeżeli go nie wykonam?	71

Orzeczono wobec mnie obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienie lub nawiązkę. Co się stanie, jeżeli ich nie wykonam?	71
Zostałem skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania przed 1 lipca 2015 r. i nie zarządzono mi wykonania kary. Co mogę zrobić?	72
Orzeczono wobec mnie środek zabezpieczający. Co się stanie, jeżeli nie będę się do niego stosował?	72
Sąd nałożył na mnie obowiązki probacyjne lub dozór kuratora (stowarzyszenia, osoby, instytucji, organizacji). Co się stanie, jeżeli nie będę się do nich stosować?	72
Sąd zobowiązał oskarżonego do naprawienia szkody, zapłaty zadośćuczynienia, nawiązki lub zwrotu kosztów postępowania na moją rzecz, a oskarżony mi nie zapłacił. Co mogę zrobić?	73
DOZÓR ELEKTRONICZNY	74
Kiedy można orzec dozór elektroniczny?	74
Czym jest dozór elektroniczny?	74
Co to jest nadajnik?	74
Co to jest rejestrator?	74
Jakie są rodzaje dozoru elektronicznego?	75
Zostałem skazany na karę ograniczenia wolności. Co się stanie, jeśli rodzina nie zgodzi się na dozór elektroniczny w moim domu?	75
Czy osoby mieszkające wspólnie ze mną mogą cofnąć zgodę na wykonywanie dozoru elektronicznego?	75
Czy mogę zmienić miejsce wykonywania dozoru elektronicznego?	76
Czy możliwa jest zmiana harmonogramu wykonywania kary?	76
Czy możliwe jest ściągnięcie nadajnika w związku z badaniami medycznymi?	76
Co się stanie, jeśli nie będę wykonywał dozoru stacjonarnego?	76
Co mi grozi za zniszczenie urządzeń służących do wykonywania dozoru elektronicznego?	76
WZORY PISM PROCESOWYCH	77
SKRÓTY	93

► UWAGI WSTĘPNE

Każdy obywatel, występując przed sądem, prokuratorem lub innym organem państwowym, ma określone prawa i obowiązki, które można pogrupować przykładowo w następujący sposób:

► PRAWA OBYWATELA

1. Prawo do sądu

Prawo do sądu, wynikające zarówno z Konstytucji (por. art. 45 Konstytucji), jak i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6 EKPCz), ma swoje dwa aspekty:

- **Prawo do drogi sądowej**

Prawo do drogi sądowej oznacza, że każdemu obywatelowi zapewnia się dostęp do sądu. Inaczej mówiąc, masz prawo, aby każda sprawa o charakterze cywilnym mogła być rozstrzygnięta przez sąd, podobnie jak każde oskarżenie o popełnienie czynu zabronionego. Prawo do sądu oznacza również, że decyzje władz administracyjnych mogą być poddawane kontroli sądowej. W związku z tym z jednej strony masz prawo, aby ostateczne orzeczenie w Twojej sprawie zostało wydane przez sąd w ramach sprawiedliwej i jawnej procedury, z drugiej uprawnienie do inicjowania w tym celu postępowania przed sądem oraz prawo do uzyskania wyroku sądowego.

- **Prawo do rozpatrzenia sprawy przez niezależny i właściwy sąd**

Masz prawo, aby Twoja sprawa została rozpatrzona przez sąd, a zatem niezależny, bezstronny i niezawisły organ. Sąd musi więc być odseparowany od innych organów państwowych, zaś sędziowie bezstronni i niezależni od innych instytucji. Prawo daje Ci gwarancję tego, że Twoją sprawę będzie rozpoznawał niezależny sąd – w razie uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności sędziego powinien on zostać wyłączony z prowadzenia sprawy, również na Twój wniosek.

2. Prawo do rozpatrzenia sprawy bez zbędnej zwłoki

W Konstytucji zostało zapisane Twoje prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki (por. art. 45 Konstytucji), zaś w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności prawo do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie (por. art. 6 EKPCz). Możesz i powinieneś bronić się przed zbytnią przewlekłością każdego postępowania – temu służy m.in. Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu

przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki.

3. Prawo do dwuinstancyjnego postępowania

Z Konstytucji jednoznacznie wynika, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne (art. 176 Konstytucji), zaś każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji). W związku z tym co do zasady masz możliwość odwołania się od niekorzystnego z Twojego punktu widzenia orzeczenia sądowego lub decyzji organu i zainicjowania jego kontroli przez organ wyższej instancji lub sąd odwoławczy.

Niemniej nie od każdego orzeczenia lub decyzji możesz się odwołać. Sama Konstytucja przewiduje, że prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji może być ograniczone wyjątkami przewidzianymi w ustawach (por. art. 78 Konstytucji). Generalnie od orzeczeń i decyzji merytorycznych rozstrzygających Twoją sprawę albo kończących postępowanie w sprawie zawsze będziesz mógł wnieść odwołanie. W toku postępowania wydawanych jest jednak szereg innych orzeczeń i decyzji o charakterze incydentalnym. Spośród nich zaskarżyć będziesz mógł jedynie te, w stosunku do których ustawa przyznaje Ci taką możliwość.

4. Prawo do jawnego rozpatrzenia sprawy

Jawne rozpatrzenie sprawy zostało Ci zagwarantowane zarówno w Konstytucji (por. art. 45 ust. 1 Konstytucji), jak i w Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6 EKPCz). Jawność postępowania oznacza, że rozprawa sądowa jest ogólnie dostępna dla publiczności i co do zasady każdy pełnoletni obywatel ma prawo wstępu na salę sądową. Obecność publiczności podczas postępowania ma zapewnić społeczną kontrolę sposobu procedowania i prawidłowości orzeczeń wydawanych przez sąd.

Niemniej sama Konstytucja przewiduje, że jawność postępowania może być wyłączona ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Powinieneś wiedzieć, że pomimo wyłączenia jawności wyrok zawsze musi być ogłoszony publicznie (por. art. 45 ust. 2 Konstytucji).

5. Prawo do poszanowania wolności i godnego traktowania

Źródłem wszystkich Twoich praw i obowiązków jest godność człowieka. Jest ona przyrodzona, niezbywalna i nienaruszalna, a na państwie ciąży wręcz powinność ochrony godności ludzkiej (por. art. 30 Konstytucji). W związku z tym wszelkie działania podejmowane w toku postępowania względem Ciebie muszą uwzględniać i respektować Twoją godność.

Konstytucja jednoznacznie stanowi, że nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, nie-ludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych (art. 40 Konstytucji). Niemal identyczną regulację zawiera Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zgodnie z którą nikt nie może być poddany torturom ani nie-ludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu (art. 2 EKPCz). Zakaz ten ma charakter absolutny i nie mogą być stosowane żadne wyjątki w tym zakresie. Ponadto każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny (art. 41 ust. 4 Konstytucji).

6. Prawo do obrony

Prawo do obrony to jedno z najważniejszych praw w toku postępowania. Jest ono gwarantowane zarówno przez Konstytucję (por. art. 42 ust. 2 Konstytucji), jak i Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (por. art. 6 EKPCz). Prawo zapewnia Ci obronę zarówno w znaczeniu materialnym, jak i formalnym.

Prawo do obrony w znaczeniu materialnym oznacza, że masz prawo podejmowania w toku postępowania wszelkich czynności, których celem jest ochrona Twoich interesów (np. poprzez składanie stosownych wniosków dowodowych czy wypowiadanie się w sądzie co do każdej kwestii podlegającej rozstrzygnięciu).

Prawo do obrony w znaczeniu formalnym oznacza natomiast, że masz uprawnienie do korzystania z obrońcy, zarówno z wyboru, jak i z urzędu. Od 1 lipca 2015 r. obrońcą w postępowaniu karnym może być adwokat lub radca prawny (por. art. 82 k.p.k.).

7. Prawo do pomocy w postępowaniu

Prawo do pomocy w postępowaniu jest m.in. jednym z aspektów gwarantowanego Ci w Konstytucji prawa do obrony, a także prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej. W toku postępowania masz bowiem możliwość korzystania z pomocy profesjonalnego prawnika, i to nie tylko z wyboru, ale także z urzędu. W Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności wprost zostało zapisane, że oskarżony ma prawo, jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony – do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 6 ust. 3 EKPCz).

8. Prawo dowodzenia (inicjatywa dowodowa)

Prawo dowodzenia to kolejny ważny aspekt prawa do obrony, a także prawa do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej. Wynika z niego, że masz uprawnienie do zgłaszania wniosków dowodowych oraz podejmowania wszelkich innych czynności, które mają na celu wykazanie okoliczności uzasadniających ochronę Twoich interesów (por. art. 42 ust. 2 i 45 ust. 1 Konstytucji).

9. Prawo do informacji

Prawo do informacji jest ważnym aspektem prawa do jawnego rozpatrzenia sprawy, z którego wynika m.in. to, że postępowanie ma być jawne dla Ciebie jako strony. W związku z tym przysługuje Ci uprawnienie do przeglądania akt sprawy oraz bycia informowanym o decyzjach zapadających w Twojej sprawie na niejawnych posiedzeniach. Jawność dla stron oznacza także, że masz prawo brać udział we wszystkich czynnościach podejmowanych przez organy prowadzące postępowanie, w związku z tym masz prawo otrzymywać informacje o terminie i miejscu przeprowadzanych czynności. Prawo to może podlegać pewnym ograniczeniom ustawowym, np. wynikającym z jego kolizji z dobrem prowadzonego postępowania.

10. Prawo do ugodowego zakończenia sporu

Prawo daje w pewnych sytuacjach możliwość zawarcia ugody (także dotyczącej kary za przestępstwo lub wykroczenie) pomiędzy stronami postępowania, której skutkiem jest możliwość wcześniejszego zakończenia sprawy lub uzyskania przez osobę zawierającą ugodę określonych korzyści. Sąd może nie zgodzić się na zawarcie takiej ugody.

11. Prawo wynagrodzenia niewłaściwych decyzji

Z Konstytucji jednoznacznie wynika, że każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, która została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej (art. 77 Konstytucji). Działaniem organu władzy publicznej może być również wydanie określonego orzeczenia przez sąd. Jeżeli zostanie ustalone, że orzeczenie zostało wydane niezgodnie z prawem, a Tobie z tego tytułu została wyrządzona szkoda, masz prawo do żądania od państwa stosownego odszkodowania. Warunki, które muszą być spełnione, by otrzymać odszkodowanie, są zawarte w różnych ustawach.

► OBOWIĄZKI OBYWATELA

1. Obowiązek odpowiedniego zachowania

W sądzie musi zostać zachowana powaga oraz odpowiedni szacunek dla sędziego z racji sprawowanego przez niego urzędu, co stanowi warunek skutecznego i właściwego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W związku z tym od uczestników i stron postępowania wymagane jest odpowiednie zachowanie. Każdy, kto zwraca się do sądu, powinien wstać; podobnie należy postąpić, gdy sąd zwraca się do danej osoby. Zakazane są zachowania nie tylko naruszające powagę sądu, ale także spokój i porządek czynności procesowych. Za naruszenie powagi sądu są przewidziane określone sankcje.

2. Obowiązek mówienia prawdy

Dla wydania sprawiedliwego orzeczenia konieczne jest, aby osoby dostarczające sądowi lub innym organom informacji potrzebnych do rozstrzygnięcia sprawy przedstawiały okoliczności zgodnie z prawdą i rzeczywistym przebiegiem wydarzeń. W tym celu na większość uczestników postępowania (świadców, biegłych) nałożony jest obowiązek mówienia prawdy, zaś składanie fałszywych zeznań jest przestępstwem zagrożonym karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3 (por. art. 233 k.k. i art. 37a k.k.). Obowiązek mówienia prawdy nie dotyczy oskarżonego, który w granicach swojego prawa do obrony może milczeć albo mówić nieprawdę. Jeżeli jednak te granice przekroczy, także może odpowiadać za przestępstwo (np. art. 234 k.k. albo 238 k.k. – oba zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2).

3. Obowiązek terminowego dokonywania czynności

Dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania i rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie konieczne jest ustalenie ram czasowych, w których strony i organy postępowania mogą dokonywać określonych czynności. W związku z tym dopuszczalność szeregu czynności dokonywanych w toku postępowania jest ograniczona określonym terminem. Szczególne znaczenie w tym zakresie mają terminy na wniesienie środków zaskarżenia. Dokonanie określonej czynności po upływie przewidzianego prawem terminu powoduje, że czynność ta będzie nieskuteczna.

4. Obowiązek stawienia

Podjęcie przez organ prowadzący postępowanie właściwej decyzji lub wydanie przez sąd sprawiedliwego orzeczenia niejednokrotnie wymaga osobistej styczności ze stronami postępowania lub innymi osobami. W związku z tym organ (sąd) może wezwać każdego do osobistego stawienia, zaś niezastosowanie się do wezwania jest obwarowane określonymi sankcjami, łącznie z możliwością zatrzymania przez policję i przymusowego doprowadzenia do sądu.

5. Obowiązek dostarczania dowodów

Dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy konieczne jest niekiedy nałożenie na strony obowiązku dostarczenia określonych dowodów (np. dokumentów). Nie każda strona jest do tego zobowiązana – co do zasady oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swojej niewinności.

6. Obowiązek ponoszenia kosztów

Postępowanie przed sądem generuje określone koszty, które muszą zostać poniesione albo przez państwo, albo przez strony postępowania. Obowiązuje generalna zasada, że koszty obciążają tę stronę postępowania, która je przegrywa albo której odwołanie do sądu okazało się niezasadne.

7. Obowiązek wykonania orzeczenia

Prawo do drogi sądowej oznacza, że Twoja sprawa powinna być ostatecznie rozstrzygnięta przez sąd. Wiąże się z tym automatycznie obowiązek wykonania prawomocnego orzeczenia sądu i zastosowania się do zawartych w nim poleceń. Ustawy przewidują określone środki prawne,

które mają zagwarantować, że orzeczenia sądu będą respektowane i wykonane przez osoby, do których się odnoszą. W postępowaniu cywilnym orzeczenia co do zasady wykonuje komornik sądowy na wniosek wierzyciela. Wykonanie orzeczenia w postępowaniu karnym jest regulowane przez osobną ustawę – Kodeks karny wykonawczy. Orzeczoną karę wykonuje sąd i inne wskazane w tym kodeksie organy (np. dyrektor zakładu karnego, sądowy kurator zawodowy).

W opracowaniu przedstawiamy szczegółowo, w jaki sposób wskazane powyżej prawa i obowiązki są realizowane w toku prowadzonego postępowania. Przedstawione zostaną również podstawowe informacje na temat organów wymiaru sprawiedliwości, z którymi możesz się zetknąć. Na końcu broszury znajdziesz wzory najważniejszych pism procesowych.

Broszura uwzględnia stan prawny na dzień 1 lipca 2015 r. związany z wejściem w życie reformy prawa i procesu karnego (Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2013 r. poz. 1247; Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015 r. poz. 396; Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015 r. poz. 541).

Przedstawione informacje dotyczą sytuacji, gdy przestępstwo, wykroczenie, przestępstwo skarbowe, wykroczenie skarbowe zostały popełnione po dniu 1 lipca 2015 r.

► STRUKTURA WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

► SĄD

Co to jest sąd?

Pojęcie to ma wiele znaczeń. W niniejszym opracowaniu pod pojęciem sądu powinienś rozumieć niezawisły, bezstronny organ państwowy, którego celem i zadaniem jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości (czyli rozstrzyganie sporów i konfliktów prawnych).

Wymiar sprawiedliwości w Polsce sprawują:

- sądy powszechne;
- sądy administracyjne;
- Sąd Najwyższy;
- sądy wojskowe (por. art. 175 Konstytucji).

Co to są sądy powszechne i czym się zajmują?

Sądami powszechnymi są sądy, które sprawują wymiar sprawiedliwości w sprawach nienależących do właściwości sądów administracyjnych, wojskowych oraz Sądu Najwyższego (por. art. 177 Konstytucji). W większości przypadków zatem realizacja zagwarantowanych Ci przez prawo uprawnień i obowiązków będzie się odbywać właśnie przed sądami powszechnymi.

Jakie są rodzaje sądów powszechnych?

Wśród sądów powszechnych wyróżniamy: sądy rejonowe, sądy okręgowe i sądy apelacyjne.

- **Sąd rejonowy** jest powołany do rozpoznawania większości spraw, z wyjątkiem zastrzeżonych dla pozostałych sądów. Tego rodzaju sąd prowadzi największą liczbę postępowań. Co do zasady właściwość sądu rejonowego – a więc jego kompetencja do orzekania w sprawie, z którą Ty w jakiś sposób możesz być związany – rozciąga się na obszar jednej lub kilku gmin. Sąd rejonowy jest zasadniczo sądem pierwszej instancji w większości Twoich spraw.
- **Sąd okręgowy** to sąd, dla którego zastrzeżone zostało orzekanie w sprawach poważniejszych, wymagających dla prawidłowego ich rozpatrzenia większego doświadczenia sędziów. Jego właściwość obejmuje obszar działania kilku sądów rejonowych. To, jakie sprawy będą podlegać rozstrzygnięciu tego sądu, określają poszczególne przepisy ustaw. Sąd

okręgowy może być sądem zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji.

- **Sąd apelacyjny** to co do zasady sąd drugiej instancji. Jego właściwość obejmuje obszar działania minimum dwóch sądów okręgowych, a zasiadanie w nim zastrzeżone jest dla sędziów o szczególnie wysokim stopniu wiedzy i dużym doświadczeniu w zakresie orzekania.

Jaka jest struktura sądu?

Każdy sąd powszechny dzieli się na wydziały, które zajmują się rozpoznawaniem spraw z zakresu danej dziedziny prawa.

Wydziały sądu rejonowego:

- cywilny (do spraw z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego, spraw dotyczących demoralizacji i czynów karalnych nieletnich, leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych oraz spraw należących do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw);
- karny (do spraw z zakresu prawa karnego).

Ponadto w sądzie rejonowym mogą zostać utworzone wydziały:

- rodzinny i nieletnich (sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, dotyczące demoralizacji i czynów karalnych nieletnich, dotyczące leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych, należące do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw);
- pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych (do spraw odpowiednio z zakresu prawa pracy lub z zakresu ubezpieczeń społecznych);
- gospodarczy (do spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego należących do sądu gospodarczego na podstawie odrębnych ustaw);
- ksiąg wieczystych (do prowadzenia ksiąg wieczystych)

(por. art. 12 § 1 i 1a u.s.p.).

Wydziały sądu okręgowego:

- cywilny (do spraw z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego, spraw dotyczących leczenia osób uzależnionych od alkoholu oraz od środków odurzających i psychotropowych, spraw należących do sądu opiekuńczego na podstawie odrębnych ustaw oraz spraw dotyczących demoralizacji i czynów karalnych nieletnich);
- karny (do spraw z zakresu prawa karnego oraz spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych).

Ponadto w sądzie okręgowym mogą zostać utworzone wydziały:

- pracy, ubezpieczeń społecznych albo pracy i ubezpieczeń społecznych (do spraw odpowiednio z zakresu prawa pracy lub z zakresu ubezpieczeń społecznych);
- gospodarczy (do spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego należących do sądu gospodarczego na podstawie odrębnych ustaw)

(por. art. 16 § 1 i 4a u.s.p.).

Szczególnego rodzaju wydziały posiada Sąd Okręgowy w Warszawie. Są to odrębne jednostki do spraw:

- z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego – sąd ochrony konkurencji i konsumentów;
- rejestrowych powierzonych temu sądowi na podstawie odrębnych przepisów;

- z zakresu ochrony wspólnotowych znaków towarowych i wspólnotowych wzorów przemysłowych – sąd wspólnotowych znaków towarowych i wzorów przemysłowych (por. art. 16 § 5 u.s.p.).

Wydziały sądu apelacyjnego:

- cywilny (do spraw z zakresu prawa cywilnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego, jak również spraw gospodarczych oraz innych spraw z zakresu prawa gospodarczego i cywilnego należących do sądu gospodarczego na podstawie odrębnych ustaw);
 - karny (do spraw z zakresu prawa karnego oraz spraw zgodności z prawdą oświadczeń lustracyjnych);
 - pracy i ubezpieczeń społecznych (do spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych)
- (art. 18 § 1 u.s.p.).

Co to jest Sąd Najwyższy i czym się zajmuje?

Sąd Najwyższy | Pl. Krasińskich 2/4/6 | 00-951 Warszawa 41

Sąd Najwyższy zajmuje szczytowe miejsce w strukturze polskiego sądownictwa. Zasiadać w nim mogą jedynie sędziowie o największym stopniu doświadczenia oraz najwyższym poziomie wiedzy prawnej. Jest to niezbędne, aby prawidłowo realizował poszczególne kompetencje, które zostały mu przyznane. Spośród nich dla Ciebie, jako obywatela posiadającego szereg praw i obowiązków w postępowaniu sądowym, najważniejsze znaczenie mają:

- rozpoznawanie nadzwyczajnych środków odwoławczych – przykładowo: w postępowaniu karnym – kasacji od prawomocnego wyroku sądu odwoławczego kończącego postępowanie oraz od prawomocnego postanowienia sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środków zabezpieczających – może być wniesiona kasacja (por. art. 519 k.p.k.) oraz w postępowaniu cywilnym – skargi kasacyjnej przeciwko prawomocnemu wyrokowi lub postanowieniu w przedmiocie odrzucenia pozwu lub umorzenia postępowania kończących dane postępowanie (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.); ze względu na powagę rozpatrywanych spraw, co do zasady nie możesz samodzielnie realizować przed Sądem Najwyższym swoich uprawnień – w tym zakresie musisz skorzystać z profesjonalnej pomocy prawnej, np. radcy prawnego lub adwokata (por. art. 526 § 2 k.p.k., art. 87¹ § 1 k.p.c.);
- rozpoznawanie protestów wyborczych – każdy wyborca ma prawo wnieść taki protest do Sądu Najwyższego, jeżeli doszło do naruszenia przepisów ustaw regulujących przebieg wyborów do Sejmu, Senatu lub Parlamentu Europejskiego albo na urząd prezydenta RP bądź referendum: ogólnokrajowego lub konstytucyjnego, w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia wyników wyborów przez Państwową Komisję Wyborczą (w przypadku wyborów na urząd prezydenta RP w terminie 3 dni) (por. art. 82, art. 241 § 1, art. 258, art. 321 § 1 i art. 336 Kodeksu wyborczego, art. 34 Ustawy o referendum ogólnokrajowym, art. 1 ust. 1 pkt 1a, 2, 2a u.S.N.).

Co to są sądy administracyjne i czym się zajmują?

Sądami administracyjnymi są sądy, których zadaniem jest sprawowanie kontroli nad działalnością administracji publicznej (por. art. 3 § 1 p.s.a.). Z Twojego punktu widzenia najważniejsze znaczenie ma orzekanie przez te sądy w wyniku wniesienia skargi na:

- decyzje administracyjne;

- niektóre postanowienia wydane w postępowaniu administracyjnym, egzekucyjnym i zabezpieczającym w administracji;
- inne akty lub czynności z zakresu administracji publicznej dotyczące uprawnień lub obowiązków wynikających z przepisów prawa;
- pisemne interpretacje przepisów prawa podatkowego wydawane w indywidualnych sprawach;
- akty prawa miejscowego;
- inne niż prawo miejscowe akty organów jednostek samorządu terytorialnego i ich związków;
- akty nadzoru nad działalnością organów jednostek samorządu terytorialnego;
- bezczynność organów administracji publicznej lub przewlekłe prowadzenie przez nie postępowania

(por. art. 3 § 2 p.s.a.).

Jakie są rodzaje sądów administracyjnych?

Wśród sądów administracyjnych wyróżniamy wojewódzkie sądy administracyjne i Naczelny Sąd Administracyjny.

Wojewódzkie sądy administracyjne rozpoznają w pierwszej instancji wszystkie sprawy sądowo-administracyjne, z wyjątkiem pewnej kategorii spraw zastrzeżonych dla Naczelnego Sądu Administracyjnego; tworzone są dla jednego lub dla kilku województw.

Naczelny Sąd Administracyjny m.in. rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń wojewódzkich sądów administracyjnych.

Co to są sądy wojskowe i czym się zajmują?

Sądy wojskowe to sądy szczególne, które sprawują wymiar sprawiedliwości w siłach zbrojnych RP w sprawach karnych. Orzekają one także w innych sprawach, o ile zostały przekazane one do ich właściwości. W niektórych wypadkach sądy wojskowe sprawują wymiar sprawiedliwości w stosunku do osób nienależących do sił zbrojnych (por. art. 1 p.s.w.).

Wśród sądów wojskowych wyróżniamy: wojskowe sądy garnizonowe i wojskowe sądy okręgowe. Pewne kompetencje w zakresie spraw należących do właściwości sądów wojskowych ma Sąd Najwyższy.

Który sąd orzeka w sprawach karnych?

Zasadą jest, iż sprawy karne rozpoznaje w pierwszej instancji sąd rejonowy. Do jego kompetencji należy orzekanie w sprawach o wykroczenia oraz w sprawach o większość przestępstw. Te o szczególnie wysokim stopniu szkodliwości i karygodności (w szczególności takie jak: zabójstwo, gwałt na małoletnim poniżej 15 roku życia, rozbój z posłużeniem się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem) rozpoznaje sąd okręgowy.

Jeżeli strona postępowania skutecznie złoży środek odwoławczy od orzeczenia wydanego przez sąd pierwszej instancji, sądem, który rozpozna sprawę jako sąd drugiej instancji, będzie sąd okręgowy – gdy pierwszoinstancyjnym sądem był sąd rejonowy (wyjątkowo sądem odwoławczym do rozpoznania niektórych zażaleń wydanych w sprawie o wykroczenia będzie sąd rejonowy w innym równorzędnym składzie), bądź sąd apelacyjny – gdy w sprawie jako pierwszy orzekał sąd okręgowy (por. art. 24 § 1 k.p.k., art. 25 § 1 i 2 k.p.k., art. 26 k.p.k., art. 9 § 1 k.p.w., art. 14 § 1 k.p.w.).

► PROKURATURA

Co to jest prokuratura?

Prokuraturę stanowią: prokurator generalny oraz podlegli mu prokuratorzy powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorzy Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (por. art. 1 ust. 1 u.p.). Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie nad ściganiem przestępstw (por. art. 2 u.p.).

Jakie są powszechne jednostki organizacyjne prokuratury?

Powszechnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury powszechnej są prokuratury: rejonowe, okręgowe i apelacyjne oraz Prokuratura Generalna (por. art. 17 ust. 1 u.p.).

- **Prokuratura rejonowa** to jednostka tworzona co do zasady dla obszaru właściwości przynajmniej jednej gminy.
- **Prokuratura okręgowa** to jednostka tworzona dla obszaru właściwości co najmniej dwóch prokuratur rejonowych.
- **Prokuratura apelacyjna** to jednostka tworzona dla obszaru właściwości co najmniej dwóch prokuratur okręgowych (por. art. 17 ust. 12 u.p.).
- **Prokuratura Generalna** zapewnia obsługę prokuratora generalnego, który jest prokuratorem przełożonym prokuratorów powszechnych i wojskowych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Do podstawowych zadań Prokuratury Generalnej należy: zapewnienie udziału prokuratora w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym, Sądem Najwyższym i Naczelnym Sądem Administracyjnym; sprawowanie nadzoru instancyjnego i służbowego nad postępowaniami prowadzonymi w prokuraturach apelacyjnych i koordynacja nadzoru służbowego nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez pozostałe jednostki organizacyjne prokuratury; prowadzenie wizytacji prokuratur apelacyjnych oraz wykonywanie czynności w zakresie obrotu prawnego z zagranicą (por. art. 17 ust. 2, ust. 3 u.p.).

Czym się zajmuje prokuratura?

Zadaniem prokuratury jest strzeżenie praworządności oraz czuwanie na ściganiem przestępstw. Poszczególne zadania realizowane są przez prokuratorów w postępowaniu: karnym, cywilnym, administracyjnym oraz sądowoadministracyjnym.

W postępowaniu karnym działania prokuratora polegają na:

- prowadzeniu i nadzorowaniu postępowania przygotowawczego;
- sprawowaniu funkcji oskarżyciela publicznego przed sądami;
- koordynowaniu działalności w zakresie ścigania przestępstw prowadzonej przez inne organy państwowe (np. policja);
- sprawowaniu nadzoru nad wykonaniem postanowień o tymczasowym aresztowaniu oraz innych decyzji o pozbawieniu wolności;
- nadzorze nad zgodnością z prawem inicjowania i przeprowadzaniu czynności operacyjno-rozpoznawczych przez organy ścigania w zakresie przewidzianym w ustawach regulujących organizację i przedmiot działania tych organów (por. art. 2, 3 ust. 1 pkt 1, 4, 7, 7a u.p.).

W postępowaniu cywilnym prokurator może żądać wszczęcia postępowania w każdej sprawie, jak również wziąć udział w każdym toczącym się już postępowaniu, jeżeli według jego oceny wymaga tego ochrona praworządności, praw obywateli lub interesu społecznego. W sprawach niemajątkowych z zakresu prawa rodzinnego prokurator może wytaczać powództwa tylko w wypadkach wskazanych w ustawie (por. art. 7 k.p.c.).

W postępowaniu przed sądami administracyjnymi prokurator może zaskarżyć do sądu niezgodne z prawem decyzje administracyjne, a także wziąć udział w postępowaniu sądowym w sprawach zgodności z prawem takich decyzji (por. art. 3 ust. 1 pkt 6 u.p.).

Kim jest prokurator generalny?

Prokurator generalny jest naczelnym organem prokuratury. Jest też przełożonym wszystkich prokuratorów. Jego zadania polegają m.in. na kierowaniu działalnością prokuratury poprzez wydawanie zarządzeń, wytycznych i poleceń. Może to robić osobiście lub za pośrednictwem swoich zastępców (por. art. 10 ust. 1 u.p.). Prokurator generalny to inna osoba niż minister sprawiedliwości.

Szczególnym uprawnieniem prokuratora generalnego jest prawo do:

- wniesienia i popierania kasacji – w przypadku postępowania karnego (por. art. 521 k.p.k.);
- wszczęcia postępowania kasacyjnego w drodze skargi kasacyjnej – w przypadku postępowania cywilnego (por. art. 398¹ § 1 k.p.c.).

► TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

Co to jest Trybunał Konstytucyjny?

Trybunał Konstytucyjny | Al. Szucha 12 A | 00-918 Warszawa

Trybunał Konstytucyjny to organ państwowy, który m.in. kontroluje zgodność ustaw i innych aktów prawnych z Konstytucją, ustawami oraz umowami międzynarodowymi wiążącymi Polskę. Z Twojego punktu widzenia przejawem tej kontroli jest orzekanie w sprawach skarg konstytucyjnych (por. art. 188 pkt 5 Konstytucji).

Co to jest skarga konstytucyjna i jakie są warunki jej wnoszenia?

Skarga konstytucyjna to podstawowy środek ochrony praw i wolności obywatelskich. Skargę może wnieść każdy, czyje konstytucyjne prawa i wolności zostały naruszone w wyniku wydania ostatecznego rozstrzygnięcia przez sąd lub organ administracyjny. Skargę należy wnieść w terminie 3 miesięcy od dnia, w którym doręczono osobie skarżącej ostateczne rozstrzygnięcie w sprawie. W postępowaniu karnym takim rozstrzygnięciem jest co do zasady orzeczenie sądu drugiej instancji. Skarga konstytucyjna musi być sporządzona przez adwokata lub radcę prawnego. Jeżeli zatem Twoim zdaniem sprawa wymaga złożenia skargi konstytucyjnej, musisz skontaktować się z profesjonalnym prawnikiem (por. art. 46 ust. 1, art. 48 ust. 1 TKU, art. 79 Konstytucji). Możesz złożyć wniosek o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia takiej skargi.

► EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

Co to jest Europejski Trybunał Praw Człowieka?

(Europejski Trybunał Praw Człowieka) The Registrar European Court of Human Rights
Council of Europe | F-67075 Strasbourg-Cedex | France

Europejski Trybunał Praw Człowieka został utworzony na mocy Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w celu zapewnienia przestrzegania zobowiązań dotyczących ochrony praw człowieka i obywatela wynikających z tejże Konwencji.

Kiedy mogę zwrócić się o pomoc do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i w jaki sposób?

Na podstawie Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności każde państwo, które ją podpisało, w tym Polska, zobowiązało się do zapewnienia każdemu człowiekowi określonych w Konwencji praw i wolności, wśród których wymienić trzeba: prawo do życia, prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawo do zawarcia małżeństwa, prawo do skutecznego środka odwoławczego, wolność myśli, sumienia i wyznania, wolność wyrażania opinii, wolność zgromadzania się i stowarzyszania się, zakaz tortur, zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej, zakaz karania bez podstawy prawnej i zakaz dyskryminacji. Jeżeli uważasz, że choć jedno z powyższych praw zostało naruszone przez państwo, możesz wnieść do Trybunału skargę w tej sprawie (por. art. 2–14, 34 EKPCz).

Jakie są warunki dopuszczalności wnoszenia skargi?

Twoje prawo do wniesienia skargi do Trybunału zostało obwarowane koniecznością spełnienia następujących warunków:

- musisz uważać, że stałeś się ofiarą naruszenia przez państwo praw zawartych w Konwencji;
- wyczerpałeś wszystkie możliwe środki odwoławcze przewidziane przez prawo polskie, czyli przykładowo wniosłeś:

- » w postępowaniu karnym – apelację od orzeczenia sądu pierwszej instancji lub zażalenie na nie i, jeżeli w danej sprawie przysługiwała, kasację do Sądu Najwyższego;
 - » w postępowaniu cywilnym – apelację od orzeczenia sądu pierwszej instancji lub zażalenie na nie i, jeżeli w danej sprawie przysługiwała, także skargę kasacyjną do Sądu Najwyższego;
 - » w postępowaniu sądowoadministracyjnym – skargę kasacyjną lub zażalenie do Naczelnego Sądu Administracyjnego;
 - » w przypadku skargi na przewlekłość postępowania sądowego – skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki;
 - » w niektórych wypadkach skargę konstytucyjną – gdy decyzja w Twojej sprawie była wydana w drodze bezpośredniego zastosowania przepisu niezgodnego z Konstytucją, a regulacje dotyczące tejże decyzji pozwalają na wznowienie postępowania lub uchylene decyzji w rezultacie wyroku Trybunału Konstytucyjnego stwierdzającego taką niezgodność;
- musisz wnieść skargę w terminie 6 miesięcy od daty podjęcia przez właściwy sąd decyzji kończącej ostatecznie postępowanie w Twojej sprawie.

Dodatkowo warto wiedzieć, że skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka może być sporządzona w języku polskim. Elementem koniecznym jest Twój podpis oraz uzasadnienie skargi. Postaraj się także dołączyć możliwie wyczerpujący materiał dowodowy, który stanowiłby jej poparcie. Musisz także wiedzieć, że Trybunał nie rozpatruje skargi, która jest co do istoty identyczna ze skargą już przez niego rozpatrzoną (por. art. 34, 35 EKPCz, Decyzja *Jabłoński v. Polska* z 16 kwietnia 1998 r., skarga nr 33492/96, Decyzja *Charzyński v. Polska* z 1 marca 2005 r., skarga nr 15212/03).

► INFORMACJE OGÓLNE O POSTĘPOWANIU

Na potrzeby niniejszego opracowania pod pojęciem postępowania karnego będziemy rozumieć każde postępowanie, którego celem jest osądzenie sprawcy czynu zabronionego z wyjątkiem postępowania w sprawach nieletnich. Takimi czynami zabronionymi mogą być: przestępstwa, wykroczenia, przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe.

Postępowanie karne w ścisłym tego pojęcia znaczeniu to postępowanie mające doprowadzić do wykrycia i osądzenia sprawcy przestępstwa (np. zabójstwa, rozboju, spowodowania wypadku komunikacyjnego). Składa się ono z dwóch zasadniczych etapów: postępowania przygotowawczego oraz postępowania przed sądem. W jego toku będziesz nazwany **podejrzany**, jeśli przeciwko Tobie wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo poinformowano Cię o treści zarzutu w związku z przystąpieniem do przesłuchania Cię w charakterze podejrzanego. Będziesz nazywany **oskarżonym**, jeśli wniesiono przeciwko Tobie akt oskarżenia do sądu albo prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania w Twojej sprawie lub zamiast aktu oskarżenia wnioskuje o wydanie wyroku skazującego bez rozprawy. Podobne zasady obowiązują w **postępowaniu karnoskarbowym**, które ma za zadanie osądzenie sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, czyli czynu zabronionego skierowanego przeciwko interesom finansowym państwa (np. uchylanie się od obowiązku zapłaty podatku, niezapłacenie cła za towar podlegający ocenie). Tutaj również będziesz nazwany podejrzanym lub oskarżonym w identycznych sytuacjach.

Postępowanie w sprawach o wykroczenia ma za zadanie doprowadzić do osądzenia sprawcy wykroczenia (np. zakłócania ciszy nocnej, niestosowania się do znaków i sygnałów drogowych). W sytuacji, gdy wniesiono przeciwko Tobie wniosek o ukaranie do sądu w postępowaniu w sprawach o wykroczenia, będziesz nazywany **obwinionym**.

Odpowiednie przepisy prawa przyznają Ci status **skazanego**, jeśli jesteś osobą, wobec której rozpoczęto się i jest prowadzone **postępowanie wykonawcze**, a przedmiotem tego postępowania jest zrealizowanie orzeczenia wydanego w postępowaniu karnym, postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe lub postępowaniu w sprawach o wykroczenia (w tym ostatnim przypadku będziesz nazwany **ukaranym**).

Jeśli natomiast zostałeś pokrzywdzony w wyniku popełnienia przestępstwa lub wykroczenia, a więc doznałeś szkody osobistej (np. uszczerbku na zdrowiu) lub majątkowej (np. ktoś zniszczył należącą do Ciebie rzecz), prawo będzie nazywało Cię **pokrzywdzonym**. Pokrzywdzony odgrywa również rolę świadka, czyli osoby, która została wezwana przez organ prowadzący postępowanie w celu złożenia zeznań dotyczących kwestii, które musi rozstrzygnąć ten organ, aby poprawnie ocenić odpowiedzialność sprawcy czynu zabronionego. Jednym z celów postępowania karnego jest uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego.

W niniejszym opracowaniu zostaną przedstawione prawa i obowiązki obywatela w postępowaniu karnym w przypadkach, kiedy będziesz się znajdował w roli:

- **oskarżonego** – zarówno w postępowaniu karnym, jak i karnoskarbowym; co do zasady jego uprawnienia posiada również podejrzany (różnice zostały wyraźnie zaznaczone); wszystkie uwagi dotyczące oskarżonego należy również odnosić do obwinionego o popełnienie wykroczenia, poza wyraźnie wskazanymi różnicami w tym zakresie;
- **skazanego** – zarówno po wydaniu wyroku skazującego w postępowaniu karnym, jak i o wykroczenia oraz w postępowaniu karnoskarbowym (o przestępstwa i wykroczenia skarbowe);
- **pokrzywdzonego** – zarówno na skutek popełnienia na Twoją szkodę przestępstwa, jak i wykroczenia.

Jeżeli w niniejszym opracowaniu nie wskazano, której z wyżej wymienionych ról dane uprawnienie lub obowiązek dotyczy, oznacza to, iż znajduje ono zastosowanie zarówno w stosunku do oskarżonego (obwinionego, podejrzanego), jak i skazanego (ukaranego) oraz pokrzywdzonego.

► PRAWA OBYWATELA

► PRAWO DO SĄDU I DROGI SĄDOWEJ

OSKARŻONY

Zostałem oskarżony (obwiniony) o popełnienie czynu zabronionego. Kto może uznać mnie winnym?

Zgodnie z zasadą domniemania niewinności każdego człowieka uważa się za niewinnego, dopóki jego wina nie zostanie udowodniona i stwierdzona prawomocnym wyrokiem sądu. Masz prawo do tego, aby Twoja sprawa trafiła do sądu i na drodze sądowej była rozpoznawana. Tylko w prawomocnym wyroku sądu możesz zostać uznany za winnego popełnienia zarzucanego Ci czynu (por. art. 5 k.p.k.).

Czy istnieje dla oskarżonego jakiś wyjątek od zasady drogi sądowej?

Z wyjątkiem takim możesz się spotkać w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz wykroczenia skarbowe. Jest nim tzw. postępowanie mandatowe, dające uprawnienie niektórym organom (np. policja w przypadku wykroczeń, urząd skarbowy w przypadku wykroczeń skarbowych) do wystawiania za niektóre wykroczenia lub wykroczenia skarbowe mandatów. Mandat jest to jeden ze sposobów nałożenia grzywny. Oznacza to, że będziesz mógł ponieść odpowiedzialność za wykroczenie lub wykroczenie skarbowe bez kierowania sprawy do sądu (por. art. 95–102 k.p.w., art. 136–141 k.k.s.). Jeśli nie zgadzasz się na przyjęcie mandatu, sprawa i tak trafi do sądu.

Przykłady innych służb lub organów mogących wystawiać mandaty za wykroczenia: straż pożarna, Inspekcja Weterynaryjna, Straż Ochrony Kolei, Straż Graniczna, Państwowa Straż Łowiecka, straż miejska, Inspekcja Handlowa, Inspekcja Transportu Drogowego, Państwowa Inspekcja Sanitarna, organy nadzoru budowlanego.

Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie?

Jeżeli popełniłeś wykroczenie, uprawniony funkcjonariusz może nałożyć na Ciebie mandat tylko w trzech sytuacjach:

- gdy zostałeś schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio po popełnieniu wykroczenia;

Przykład: Policjant zatrzymał Augustyna za przekroczenie prędkości. Widział, jak Augustyn przekraczał prędkość, i ma dowód w postaci odczytu z urządzenia rejestrującego prędkość (radaru).

- gdy uprawniony funkcjonariusz pod Twoją nieobecność stwierdzi naocznie popełnienie przez Ciebie wykroczenia, a nie zachodzi wątpliwość, że to Ty jesteś sprawcą wykroczenia;

Przykład: Augustyn zaparkował swoje auto w niedozwolonym miejscu na Rynku Głównym w Krakowie i udał się na zwiedzanie Sukiennic. Pod jego nieobecność źle zaparkowane auto zauważył jeden ze strażników miejskich. Strażnik wezwał Augustyna na komendę, gdzie po ustaleniu, że tylko on korzystał z zaparkowanego samochodu, nałożył na niego mandat karny.

- gdy uprawniony funkcjonariusz stwierdzi popełnienie przez Ciebie wykroczenia za pomocą przyrządu kontrolno-pomiarowego lub urządzenia rejestrującego (np. fotoradaru lub wideoradaru), a nie zostałeś schwytany na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem i nie zachodzi wątpliwość, że to Ty jesteś sprawcą wykroczenia.

Przykład: Bogumiła jechała do swojej ciotki na imieniny, była już mocno spóźniona, więc bardzo się spieszyła, nie bacząc na ograniczenia prędkości. W pewnym momencie na poboczu zobaczyła błysk – stał tam fotoradar, który zrobił jej zdjęcie i zarejestrował prędkość, z jaką jechała. Mimo tego że nie było w okolicy żadnego policjanta, który mógłby ją zobaczyć, Bogumiła dostanie mandat, gdyż na zdjęciu dokładnie widać, że to ona złamała przepisy ruchu drogowego.

Nażalenie mandatu nie może nastąpić w pierwszej sytuacji po upływie 14 dni od ujawnienia wykroczenia, w drugim wypadku po upływie 90 dni, zaś w trzecim 180 dni od ujawnienia wykroczenia (por. art. 97 § 1 k.p.w.). Po upływie powyższych terminów odpowiednia służba może jedynie skierować wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia do sądu, gdzie może zostać wydany wyrok nakazowy, od którego możesz się odwołać, bądź może być przeprowadzona normalna rozprawa (rozpoznanie sprawy w sądzie).

Kiedy mogę dostać mandat za wykroczenie skarbowe?

Mandat w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe co do zasady może nakładać organ finansowy postępowania przygotowawczego, czyli urząd skarbowy, inspektor kontroli skarbowej bądź urząd celny. Mandat nie może zostać nałożony w sytuacji, gdy wykroczenie skarbowe, które popełniłeś, spowodowało powstanie szkody, chyba że do chwili przyjęcia mandatu szkoda ta została naprawiona (np. gdy zapłaciłeś należny podatek czy też cło). Nie ma też możliwości nałożenia mandatu karnego w sytuacji, gdy czyn, którego się dopuściłeś, jest jednocześnie przestępstwem skarbowym i wykroczeniem skarbowym. Odpowiedni organ nie będzie mógł nałożyć na Ciebie mandatu także wtedy, gdy jakaś osoba wystąpiła z żądaniem wydania jej rzeczy, w których posiadanie wszedłeś w wyniku popełnionego wykroczenia skarbowego (por. art. 136, 137, 139 k.k.s.).

Z jakimi rodzajami mandatów mogę się spotkać?

Istnieją trzy rodzaje mandatów w postępowaniu wykroczeniowym: gotówkowy, kredytowany i zaoczny, oraz dwa w postępowaniu wykroczeniowo-skarbowym: gotówkowy i kredytowany.

- Mandat **gotówkowy** musisz od razu zapłacić funkcjonariuszowi, który Ci go wystawia. Taki mandat możesz dostać tylko w sytuacji, gdy przebywasz w Polsce tymczasowo lub nie masz stałego miejsca zamieszkania albo pobytu (por. art. 98 § 2 k.p.w., art. 138 § 1 pkt 1, § 2, 3 k.k.s.).
- Mandat **kredytowany** dostajesz bezpośrednio od odpowiedniego funkcjonariusza za potwierdzeniem odbioru i jesteś zobowiązany do jego zapłacenia w ciągu 7 dni od jego przyjęcia. Jest to najczęściej występująca forma mandatu (por. art. 98 § 3, 100 k.p.w., art. 138 § 1 pkt 2, § 5 k.k.s.).
- Mandat **zaoczny** możesz dostać w sytuacji, gdy funkcjonariusz, który go wystawia, nie zastanie Cię na miejscu popełnienia wykroczenia, a nie zachodzą wątpliwości co do tego, że to właśnie Ty popełniłeś konkretne wykroczenie. Mandat taki funkcjonariusz pozostawi Ci w takim miejscu, żebyś mógł go jak najszybciej znaleźć. Z tego rodzaju mandatem nigdy nie zetkniesz się w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe (por. art. 98 § 4 k.p.w., art. 138 k.k.s.).

Czy muszę przyjąć mandat?

Nie, nie masz takiego obowiązku. Masz prawo odmówić przyjęcia mandatu, ale konsekwencją tego najczęściej będzie skierowanie przeciwko Tobie do sądu wniosku o ukaranie (w przypadku wykroczeń) lub aktu oskarżenia (w przypadku wykroczeń skarbowych). Oznacza to, że zawsze masz możliwość, aby Twoją sprawę rozpoznał sąd (por. art. 97 § 2, 3, art. 99 k.p.w., art. 137 § 3, art. 139 § 1 k.k.s.).

Czy mogę coś zrobić w sytuacji, gdy przyjąłem mandat (dot. mandatu kredytowanego) lub go zapłaciłem (dot. mandatów zaocznego i gotówkowego), a później doszedłem do wniosku, że wolałbym zostać osądzony przez sąd?

W zasadzie nie. Żeby sprawa trafiła do sądu, nie możesz przyjmować mandatu kredytowanego ani płać mandatu zaocznego. Odpowiednio przez przyjęcie bądź zapłacenie mandatu zgadzasz się na wymierzoną nim karę i tym samym tracisz prawo do rozpoznania Twojej sprawy przez sąd. Dlatego jeśli chcesz w postępowaniu o wykroczenie bronić swoich racji przed sądem, musisz powiedzieć o tym funkcjonariuszowi chcącemu wystawić Ci mandat i odmówić jego przyjęcia (w wypadku mandatu kredytowanego lub gotówkowego) lub nie płać mandatu zaocznego (por. art. 99 k.p.w., art. 139 § 1 k.k.s.).

Jedynie w przypadku, gdy mandat został nałożony za czyn, który nie jest czynem zabronionym jako wykroczenie, albo został popełniony przez osobę poniżej 17 roku życia lub osobę, która działała w ramach obrony koniecznej, stanu wyższej konieczności albo była niepoczytalna, albo też został nałożony w sytuacji, gdy za wykroczenie należałoby orzec środek karny lub wykroczenie jest jednocześnie przestępstwem, możesz w terminie 7 dni od daty uprawomocnienia się mandatu złożyć do sądu wniosek o jego uchylenie. Mandat podlega również uchyleniu w części przekraczającej jego dopuszczalną wysokość (por. art. 96, 101 k.p.w., art. 48, 140 k.k.s.). W postępowaniu skarbowo-wykroczeniowym mandat podlega także uchyleniu w sytuacji, gdy nie został on podpisany przez osobę, która go otrzymała (por. art. 140 k.k.s.).

Przykład: 13-letni syn Bogumiły otrzymał od policji mandat za przechodzenie na czerwonym świetle. Bogumiła dowiedziała się o tym 3 dni po wystawieniu mandatu i jeszcze tego samego dnia złożyła wniosek do sądu o jego uchylenie. W związku z tym, że można odpowiadać za wykroczenie dopiero po ukończeniu 17 roku życia, sąd uchylił mandat dla syna Bogumiły.

Przykład: Augustyn miał zamiar w sobotę pójść najpierw na mecz swojej ulubionej drużyny, a później na grilla do Bogumiły, dlatego też już rano zrobił zakupy i zabrał je na mecz. Niestety Augustyn zapomniał, że na stadion nie można wносить alkoholu, i dostał mandat za posiadanie piwa w kwocie 2500 zł. Augustyn, wiedząc, że za takie wykroczenie można maksymalnie nałożyć mandat w wysokości 2000 zł, złożył wniosek do sądu o jego uchylenie. Sąd przyznał rację Augustynowi i uchylił mandat w zakresie przekraczającym 2000 zł.

Przykład: Augustyn jechał samochodem w stanie po użyciu alkoholu (miał we krwi od 0,2 do 0,5 promila alkoholu). Został złapany i przyjął mandat. Z uwagi na fakt, iż w takiej sytuacji obowiązkowe jest orzeczenie środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów, mandat ten zostanie uchylony i sprawę rozpozna sąd. Sąd bowiem może w takiej sytuacji uchylić z urzędu mandat karny.

Co to jest wzajemny akt oskarżenia i kiedy mogę go złożyć?

Wzajemne oskarżenie jest to instytucja pozwalająca Tobie jako oskarżonemu (na skutek prywatnego aktu oskarżenia wniesionego przez pokrzywdzonego) na skierowanie przeciwko

pokrzywdzonemu aktu oskarżenia. Abyś mógł wnieść wzajemny akt oskarżenia, muszą być spełnione następujące warunki:

- musi być on skierowany przeciwko pokrzywdzonemu będącemu oskarżycielem prywatnym w Twojej sprawie;
- musi dotyczyć czynu, który pozostaje w związku z czynem zarzucanym Tobie;
- zarzucany pokrzywdzonemu czyn musi być przestępstwem ściganym z oskarżenia prywatnego;
- musisz wnieść wzajemny akt oskarżenia najpóźniej do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego (związłego przedstawienia przez oskarżyciela zarzutów) (por. art. 497 k.p.k.).

Po wniesieniu przez Ciebie wzajemnego aktu oskarżenia sąd rozpozna obie sprawy w jednym postępowaniu. Pamiętaj, że dla skuteczności złożenia aktu oskarżenia konieczne jest zapłacenie przez Ciebie zryczałtowanej równowartości wydatków postępowania w kwocie 300 zł (por. art. 497, 621 k.p.k.).

Wniesienie wzajemnego aktu oskarżenia nie jest możliwe w postępowaniu w sprawach o wykroczenia ani w postępowaniu karnoskarbowym.

SKAZANY

Co to znaczy, że mam prawo do drogi sądowej w postępowaniu wykonawczym?

Zagwarantowane przez Konstytucję prawo do drogi sądowej w odniesieniu do skazanego oznacza, że wszelkie decyzje w stosunku do Ciebie w trakcie wykonywania kary są wydawane lub możliwe do skontrolowania przez sąd. Jako skazany możesz składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział jako strona, wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym (por. art. 6 § 1 k.k.w.), a także zaskarżyć decyzje większości organów postępowania wykonawczego z powodu ich niezgodności z prawem. Prawo stanowi, że sąd orzeka na wniosek skazanego (por. art. 19 § 1 k.k.w.), a **skargę** lub **wniosek** można złożyć ustnie lub na piśmie (por. art. 19 § 2 k.k.w.). Każdy złożony wniosek musi zawierać uzasadnienie zawartych w nim żądań w stopniu, który pozwoli sądowi go rozpoznać. Brak takiego uzasadnienia albo niezłożenie wymaganych dokumentów mogą spowodować pozostawienie wniosku bez rozpoznania.

Przykład: Augustyn, wobec którego orzeczono grzywnę, złożył do sądu pismo, w którym napisał jedno zdanie: „Nie mam pieniędzy”. Sąd może nie zająć się tym wnioskiem.

POKRZYWDZONY

Czym dla pokrzywdzonego jest prawo do drogi sądowej?

Jako osoba pokrzywdzona przestępstwem lub wykroczeniem masz prawo do tego, aby sąd w wyroku orzekł o winie i ukarał sprawcę. Zasadniczo policja i prokurator prowadzą swoje działania bez względu na Twoją wolę wszczęcia i prowadzenia postępowania. W określonych przez prawo przypadkach przysługuje Ci odszkodowanie lub zadośćuczynienie.

Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy przestępstwa?

Istnieje grupa przestępstw, w stosunku do których prowadzenie postępowania karnego uzależnione jest od Twojej inicjatywy. Bez Twojej zgody, wyrażonej we **wniosku o ściganie**, ani policja, ani prokurator, pomimo wiedzy o dokonaniu przestępstwa, nie będą podejmować żadnych działań. Do czynów tych należą m.in.: nieumyślne uszkodzenie ciała lub wywołanie choroby trwającej dłużej niż 7 dni na szkodę osoby najbliższej (por. art. 157 § 5 k.k.), nieumyślne narażenie na

niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia (por. art. 160 § 5 k.k.), groźba karalna (por. art. 190 § 2 k.k.), spowodowanie wypadku drogowego, gdy jedynym pokrzywdzonym jest osoba najbliższa i nie poniosła ona ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci (por. art. 177 § 3 k.k.), niepłacenie alimentów w sytuacji, gdy pokrzywdzonemu nie przyznano świadczenia rodzinnego lub pieniężnego wypłacanego w wypadku bezskutecznej egzekucji alimentów (por. art. 209 § 2 i 3 k.k.), kradzież i kradzież z włamaniem na szkodę osoby najbliższej (por. art. 278, 279 k.k., art. 119 § 3 k.w.).

Przykład: Żona Augustyna spowodowała wypadek samochodowy, w którym ucierpiał wyłącznie Augustyn (złamał rękę). Augustyn nie chce, aby jego małżonka poniosła z tego tytułu jakąkolwiek odpowiedzialność, toteż nie składa wniosku o ściganie, a w jego braku policja i prokurator, pomimo wiedzy o wypadku, odmówią wszczęcia postępowania bądź je umorzą.

Z chwilą złożenia **wniosku o ściganie** postępowanie toczy się z urzędu – prokurator i policja podejmują wszelkie konieczne czynności. Pamiętaj, że złożony wniosek o ściganie możesz cofnąć. Na takie cofnięcie – w zależności od etapu postępowania – musi wyrazić zgodę prokurator albo sąd. Jeśli jej nie wyrazi, postępowanie toczy się dalej. Jeśli zgodę wyrazi, postępowanie zostanie umorzone. Pamiętaj, że ponowne złożenie wniosku jest niedopuszczalne (por. art. 12 k.p.k.).

Ponadto istnieje grupa przestępstw, w których przypadku do wszczęcia postępowania i ukarania sprawcy konieczny jest pochodzący od Ciebie **prywatny akt oskarżenia**. Do czynów tych należą: uszkodzenie ciała lub spowodowanie rozstroju zdrowia, które nie trwało dłużej niż 7 dni (por. art. 157 § 2 i 3 k.k.), pomówienie (por. art. 212 § 1 i 2 k.k.), zniewaga (por. art. 216 § 1 i 2 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (por. art. 217 § 1 k.k.). W szczególnych sytuacjach, jeżeli wymaga tego interes społeczny, prokurator może prowadzić postępowanie w sprawie o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego. Wówczas występujesz w sprawie (jeśli trafi ona do sądu) jako **oskarżyciel posiłkowy, a nie oskarżyciel prywatny** (por. art. 60 k.p.k.).

Szczególną sytuacją jest możliwość występowania przez Ciebie w roli oskarżyciela posiłkowego subsydiarnego (zastąpienia prokuratora w roli oskarżyciela przed sądem). Dotyczy to sytuacji, gdy zarzucany sprawcy czyn jest przestępstwem ściganym z urzędu, a prokurator nie dopatruje się podstaw do wszczęcia lub prowadzenia postępowania. Uprawnienie do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia aktualizuje się dopiero po przeprowadzeniu pewnej procedury:

- po otrzymaniu zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa prokurator odmawia wszczęcia postępowania przygotowawczego albo już wszczęte umarza;
- odmowna decyzja prokuratora zostaje zaskarżona przez uprawnionego zażaleniem wniesionym do sądu;
- sąd przychyli się do treści zażalenia i zwraca sprawę prokuratorowi do prowadzenia;
- prokurator wydaje po raz kolejny decyzję odmowną, identyczną z wydaną uprzednio (tj. po raz drugi odmawia wszczęcia albo po raz drugi umarza postępowanie przygotowawcze).

Po przejściu wszystkich powyższych etapów droga do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia staje dla Ciebie otworem. Akt taki możesz wnieść w terminie miesiąca od otrzymania po raz drugi decyzji odmownej prokuratora i musi być on sporządzony przez pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym (por. art. 55 § 1 i 2 k.p.k.).

W pewnych sytuacjach od Twojego wniosku i pojednania się ze sprawcą będzie zależeć dalsze prowadzenie postępowania karnego (zob. w części o ugodowym zakończeniu postępowania karnego).

Jak powinien wyglądać prywatny akt oskarżenia?

Prywatny akt oskarżenia powinien zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- oznaczenie osoby oskarżonej (imię, nazwisko, ewentualnie inne dane o jego osobie);
- określenie zarzucanego oskarżonemu czynu ze wskazaniem czasu, miejsca, sposobu i okoliczności jego popełnienia;
- wskazanie dowodów, na których opiera się oskarżenie;
- datę i Twój podpis;
- potwierdzenie dokonania opłaty tytułem wniesienia prywatnego aktu oskarżenia lub wniosek o zwolnienie z niej

(por. art. 119, 332, 487, 621 k.p.k.).

Zobacz wzór nr 1 – prywatny akt oskarżenia

Czy zdanie pokrzywdzonego ma znaczenie w kwestii ścigania sprawcy wykroczenia?

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia istnieje katalog czynów zabronionych, których ściganie może nastąpić wyłącznie na Twoje żądanie, wyrażone we **wniosku o ściganie**, bez którego policja nie podejmie działań w sprawie (por. art. 6 k.p.w.). Wśród nich można wymienić m.in.: kradzież rzeczy o wartości nieprzekraczającej 1/4 minimalnego wynagrodzenia za pracę na szkodę osoby najbliższej (por. art. 119 k.w.), umyślne niszczenie cudzej rzeczy o wartości nieprzekraczającej 1/4 minimalnego wynagrodzenia za pracę (por. art. 124 k.w.), zabór, przywłaszczenie lub umyślne niszczenie, uszkodzenie cudzej rzeczy, która nie przedstawia wartości majątkowej (np. list prywatny) (por. art. 126 k.w.).

W sprawach dotyczących wykroczeń ściganych na żądanie możesz ponadto sam wnieść do sądu **wniosek o ukaranie** sprawcy jako oskarżyciel posiłkowy. Możesz uczynić to także w odniesieniu do pozostałych wykroczeń, o ile w ciągu miesiąca od zawiadomienia policji (lub innego właściwego organu) o ich popełnieniu nie zostanie wniesiony przez oskarżyciela publicznego do sądu wniosek o ukaranie (por. art. 25 § 4, 27, 28 k.p.w.).

Jak powinien wyglądać wniosek o ukaranie sprawcy wykroczenia?

Wniosek o ukaranie powinien zawierać (por. art. 119 k.p.k., 57 k.p.w.):

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- imię, nazwisko i adres obwinionego (ewentualnie inne dane niezbędne do ustalenia jego tożsamości);
- określenie zarzucanego obwinionemu czynu ze wskazaniem miejsca, czasu, sposobu i okoliczności jego popełnienia;
- wskazanie dowodów;
- datę i Twój podpis.

► PRAWO DO ROZPATRZENIA SPRAWY PRZEZ NIEZALEŻNY SĄD

Czy każdy sędzia i w każdym przypadku będzie rozpatrywał moją sprawę?

Nie, są takie sytuacje, w których sędzia zostanie wyłączone, co oznacza, że nie będzie on orzekał w danej sprawie, tylko zostanie zastąpiony przez innego sędziego. Jeżeli istnieją wątpliwości co do obiektywizmu sędziego, podlega on wyłączeniu, czyli nie może uczestniczyć w rozstrzyganiu sprawy. Istnieją sytuacje, w których bez względu na to, czy sędzia faktycznie byłby stronniczy, jest on wyłączone ze sprawy automatycznie, np. gdy sprawa dotyczy tego sędziego bezpośrednio, gdy miałby orzekać w sprawie swojego małżonka lub krewnych, gdy był świadkiem czynu, o który sprawa się toczy, a także m.in. gdy brał udział w wydaniu zaskarżonego orzeczenia lub orzeczenia, które zostało uchylone, czy też prowadził mediację. Sędzia może okazać się nieobiektywny także z wielu innych przyczyn. Jeżeli wiesz o takiej okoliczności, to **musisz złożyć odpowiedni wniosek**. Należy zrobić to w formie ustnej lub pisemnej i skierować do sądu, który ma orzekać w sprawie. We wniosku musisz wyjaśnić, dlaczego uważasz, że sędzia, którego wyłączenia żądasz, nie będzie obiektywny i nie powinien orzekać w tej sprawie. Jeśli uważasz, że istnieją okoliczności, które wywołują wątpliwości co do bezstronności sędziego w Twojej sprawie, musisz złożyć swój wniosek o wyłączenie sędziego przed rozpoczęciem przewodu sądowego (czyli przed zwięzłym przedstawieniem przez oskarżyciela zarzutów albo odczytaniem wniosku o ukaranie w postępowaniu wykroczeniowym). Jeśli uczynisz to później, Twój wniosek zostanie pozostawiony bez rozpoznania, chyba że przyczyna wyłączenia powstała lub stała Ci się wiadoma dopiero po rozpoczęciu przewodu sądowego (por. art. 40–42 k.p.k., art. 16 k.p.w.).

Przykład: Augustyn został oskarżony o kradzież samochodu. Okazało się, że sędzią w tej sprawie ma być jego sąsiad, z którym nie ma on najlepszych stosunków. W tej sytuacji Augustyn może złożyć wniosek o wyłączenie sędziego od orzekania w jego sprawie.

► PRAWO DO ROZPOZNANIA SPRAWY BEZ NIEUZASADNIONEJ ZWŁOKI

Kiedy mogę uznać, że moja sprawa toczy się zbyt długo?

Masz prawo, aby Twoja sprawa została rozpoznana bez nieuzasadnionej zwłoki. Z nieuzasadnioną zwłoką będziesz miał do czynienia wówczas, gdy postępowanie będzie trwać dłużej, niż jest to konieczne dla wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy lub zakończenia postępowania przygotowawczego. Pamiętaj, że przewlekłość postępowania ocenia się zawsze w odniesieniu do konkretnej sprawy!

Aby ocenić, czy w Twojej sprawie doszło do nieuzasadnionej zwłoki, trzeba wziąć pod uwagę m.in. takie elementy, jak: terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd lub prokuratora w celu rozstrzygnięcia sprawy, charakter sprawy, stopień zawiłości sprawy, znaczenie dla Ciebie rozstrzyganych w sprawie zagadnień oraz zachowanie stron postępowania, w szczególności Twoje (por. art. 2 u.o.s.n.p.).

Co mogę uczynić, gdy moja sprawa toczy się zbyt długo?

Jeżeli uważasz, że Twoja sprawa ciągnie się zbyt długo, jako strona postępowania możesz wnieść do sądu skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie Twojego prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, zwaną **skargą o stwierdzenie przewlekłości postępowania**. Skarga ta może dotyczyć zarówno postępowania przed sądem, jak i postępowania przygotowawczego prowadzonego lub nadzorowanego przez prokuratora. Możesz ją złożyć jedynie w toku postępowania w sprawie, do sądu, przed którym toczy się postępowanie, lub do prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze (por. art. 5 u.o.s.n.p.). Twoją skargę rozpozna sąd przełożony nad sądem, przed którym toczy się postępowanie, lub sąd przełożony nad sądem, który byłby właściwy do rozpoznania sprawy (gdy skarga dotyczy postępowania przygotowawczego) (por. art. 4 u.o.s.n.p.).

Sąd, uznając Twoją skargę za zasadną, stwierdzi, że w postępowaniu nastąpiła jego przewlekłość, ponadto może zlecić sądowi rozpoznającemu Twoją sprawę albo prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu postępowanie przygotowawcze podjęcie określonych czynności w wyznaczonym terminie, a na Twoje żądanie przyzna Ci odpowiednią sumę pieniężną. Skarga niezasadna zostanie przez sąd oddalona (por. art. 12 u.o.s.n.p.).

Jak powinna wyglądać skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania?

Skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania powinna zawierać:

- tytuł pisma (skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania);
- Twoje dane (imię, nazwisko, miejsce zamieszkania);
- oznaczenie sądu lub prokuratora, do którego pismo wnosisz;
- żądanie stwierdzenia przewlekłości postępowania w sprawie, której skarga dotyczy;
- przytoczenie okoliczności uzasadniających żądanie;
- ewentualnie – żądanie wydania sądowi rozpoznającemu sprawę albo prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu postępowanie przygotowawcze zalecenia podjęcia w wyznaczonym terminie odpowiednich czynności;
- ewentualnie – żądanie zasądzenia odpowiedniej sumy pieniężnej na wypadek uwzględnienia skargi, od 2000 do 20 000 zł;
- Twój podpis, ewentualnie podpis Twojego pełnomocnika;
- dowód uiszczenia opłaty od skargi;

- załączniki.

Skargę musisz opłacić opłatą stałą w wysokości 100 zł. Opłata ta zostanie Ci zwrócona w przypadku uwzględnienia lub odrzucenia skargi (por. art. 17 u.o.s.n.p.). Możesz wnioskować o zwolnienie Cię z opłaty.

Czy skargę o stwierdzenie przewlekłości postępowania mogę składać kilka razy?

Masz możliwość złożenia nowej skargi o stwierdzenie przewlekłości postępowania w tej samej sprawie, jednak nie wcześniej niż po upływie 12 miesięcy od daty wydania przez sąd orzeczenia, w którym uwzględnił lub oddalił Twoją poprzednią skargę. W przypadku postępowania przygotowawczego kolejną skargę możesz złożyć jedynie wówczas, gdy jest w nim stosowane tymczasowe aresztowanie, i nie wcześniej niż po upływie 6 miesięcy od daty wydania stosownego orzeczenia na skutek poprzedniej skargi (por. art. 14 u.o.s.n.p.).

Co mogę zrobić, jeśli w toku postępowania nie złożyłem skargi o stwierdzenie jego przewlekłości?

Jeżeli w toku postępowania nie złożyłeś skargi o stwierdzenie jego przewlekłości, a z tego tytułu została Ci wyrządzona szkoda, po prawomocnym zakończeniu postępowania w Twojej sprawie masz prawo do żądania odszkodowania od Skarbu Państwa. W tym celu powinieneś skierować do sądu powszechnego (wydział cywilny) odpowiedni pozew (por. art. 16 u.o.s.n.p.).

► PRAWO DO DWUINSTANCYJNEGO POSTĘPOWANIA

OSKARŻONY, POKRZYWDZONY

W jaki sposób mogę realizować swoje prawo do dwuinstancyjnego postępowania?

Możesz je realizować poprzez odwołanie się od orzeczenia wydanego w Twojej sprawie w pierwszej instancji. Orzeczenie możesz zaskarżyć w całości lub w części, możesz również zaskarżyć samo uzasadnienie orzeczenia. Jeżeli będziesz chciał się odwołać, to musisz pamiętać, że możesz zaskarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające Twoje prawa lub szkodzące Twoim interesom (por. art. 425 k.p.k., art. 103 i nast. k.p.w., art. 165 i nast. k.k.s.).

Aby zaskarżyć orzeczenie, co do zasady musisz występować w roli strony postępowania. Podejrzany i pokrzywdzony są stronami postępowania przed prokuratorem, oskarżony i obwiniony są stronami postępowania przed sądem – mogą zatem zaskarżać orzeczenia. Abyś jako pokrzywdzony mógł zaskarżyć orzeczenia wydane w postępowaniu przed sądem, musisz pełnić funkcję oskarżyciela posiłkowego lub prywatnego, za wyjątkiem wyroku warunkowo umarzającego postępowanie, wydanego na posiedzeniu, który możesz zaskarżyć po prostu jako pokrzywdzony (por. art. 444 k.p.k.). Abyś jako pokrzywdzony mógł zaskarżyć orzeczenie wydane w postępowaniu o wykroczenie przed sądem, również musisz pełnić funkcję oskarżyciela posiłkowego (por. art. 25 § 4 k.p.w., art. 103 § 2 k.p.w.).

Przykład: Augustyn został skazany przez sąd za pobicie swojego sąsiada. Jednak nie zgadza się z wyrokiem, gdyż uważa, że jest niewinny. Dlatego wniósł apelację od wyroku sądu pierwszej instancji.

Które orzeczenia mogę zaskarżyć?

Wyróżniamy dwa główne rodzaje orzeczeń:

- **wyrok** – orzeczenie wydawane przez sąd, w którym rozstrzyga, czy uznać Cię za winnego, czy niewinnego;

- **postanowienie** – wydawane jest w kwestiach mniej ważnych i może dotyczyć różnych elementów procesu karnego.

Oprócz tych dwóch podstawowych form wydawane są również **zarządzenia**, które są decyzjami procesowymi o charakterze porządkowym (por. art. 93, 93a k.p.k., art. 32 § 3 i 3a k.p.w.). Zarówno postanowienia, jak i zarządzenia w postępowaniu przygotowawczym mogą być wydane również przez prokuratora oraz inny uprawniony organ i od nich także możesz się odwołać w wypadkach przewidzianych w ustawie. W wypadkach określonych w kodeksach postanowienia lub zarządzenia może wydawać referendarz sądowy.

Z których środków zaskarżenia i w jakich przypadkach mogą korzystać?

Przewidziane są trzy podstawowe środki zaskarżenia:

- **apelacja** – jest to środek odwoławczy służący do zaskarżenia wyroku (por. art. 427 k.p.k., art. 103 k.p.w.);
- **zażalenie** – jest to środek odwoławczy służący do zaskarżenia postanowień i zarządzeń. Zażalenie można złożyć tylko na te postanowienia i zarządzenia, które uniemożliwiają Ci uzyskanie wyroku, oraz na te, które szczegółowo wymienia ustawa (por. art. 459 k.p.k., art. 103 k.p.w.);
- **sprzeciw** – jest to środek odwoławczy służący do zaskarżenia postanowień i zarządzeń wydanych przez referendarza sądowego. W razie wniesienia sprzeciwu postanowienie lub zarządzenie traci moc (por. art. 93a § 3 k.p.k., art. 103 § 3a k.p.w.). Sprzeciw przysługuje także od wyroku nakazowego – także w takim wypadku jego wniesienie powoduje, że wyrok nakazowy traci moc, a sprawa będzie rozpoznawana w normalnym trybie (por. art. 506 § 3 k.p.k., art. 94 § 1 k.p.w.).

Czy przed sporządzeniem środka zaskarżenia muszą podjąć jakieś działania?

Jeśli chcesz złożyć apelację, najpierw powinieneś złożyć **wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie Ci uzasadnienia wyroku**. Jest na to co do zasady 7 dni, które liczy się od daty ogłoszenia wyroku, a gdy ustawa przewiduje doręczenie wyroku, od daty jego doręczenia. Wyjątkami są tutaj postępowanie przyspieszone o przestępstwa – termin wynosi 3 dni, oraz postępowanie przyspieszone o wykroczenia – tu wniosek należy złożyć ustnie do protokołu bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku (por. art. 422, 423, 517f k.p.k., art. 35, 82, 92 § 1 k.p.w.). Również w wypadku postępowania o wykroczenia, gdy uzasadnienie wyroku zostało przedstawione wyłącznie w formie ustnej (z uwagi na nagrywanie rozprawy), sytuacja wygląda odmiennie – w terminie 7 dni od daty ogłoszenia wyroku możesz złożyć pisemny wniosek o sporządzenie i doręczenie przekładu uzasadnienia wyroku przedstawionego w formie ustnej (por. art. 82 § 7 k.p.w.).

We wniosku powinieneś wskazać, czy dotyczy on całości wyroku, czy też niektórych czynów, których popełnienie zostało Ci zarzucone, czy też jedynie rozstrzygnięcia o karze i o innych konsekwencjach prawnych czynu (por. art. 422 k.p.k., art. 82 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 2 – wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem

W sytuacji, gdy chcesz wnieść zażalenie lub sprzeciw, nie musisz wcześniej podejmować żadnych działań.

Co to jest wyrok zaoczny w postępowaniu o wykroczenia i co mam zrobić, jeżeli nie zgadzam się z jego treścią?

Jeżeli jako obwiniony otrzymasz wezwanie na rozprawę i bez usprawiedliwienia nie stawisz się na niej albo sąd, wysyłając Ci wezwanie, zaznaczy, że Twoja obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa, i postanowisz na nią nie iść, to sąd może prowadzić sprawę bez Twojego udziału

i wydać wyrok zaoczny, który zostanie Ci doręczony (por. art. 35, 67, 71 § 4, 83 k.p.w.). Jeśli nie zgadzasz się z tym wyrokiem, to w terminie 7 dni od otrzymania jego odpisu jako oskarżony możesz wnieść wniosek o doręczenie uzasadnienia tego wyroku albo przekładu uzasadnienia przedstawionego wyłącznie w formie ustnej, a następnie zaskarżyć go, przesyłając do sądu apelację (por. art. 35 § 2, 103 k.p.w.).

Co to jest wyrok nakazowy i co mam zrobić, jeśli nie zgadzam się z jego treścią?

W części prostych spraw, w których za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe jest wystarczające orzeczenie grzywny lub ograniczenia wolności (za wykroczenie skarbowe – grzywny, za wykroczenie – nagany, grzywny lub kary ograniczenia wolności), przy spełnieniu dodatkowych warunków sąd może na posiedzeniu bez udziału stron i bez przeprowadzania rozprawy wydać wyrok zwany wyrokiem nakazowym, jeżeli okoliczności czynu i wina oskarżonego (obwinionego) nie budzą wątpliwości.

Jeżeli jako oskarżony (obwiniony) nie zgadzasz się z wyrokiem nakazowym, powinieneś w terminie 7 dni od jego doręczenia wnieść **sprzeciw**, który nie wymaga żadnego uzasadnienia. Wówczas wyrok utraci moc, a sprawa będzie rozpoznawana normalnie przez sąd.

Jeżeli jako pokrzywdzony nie zgadzasz się z wyrokiem nakazowym, a pełnisz funkcję oskarżyciela, możesz podobnie jak oskarżony złożyć **sprzeciw** w terminie 7 dni od daty doręczenia Ci wyroku (por. art. 500–506 k.p.k., art. 93, 94 k.p.w., art. 171, 172 k.k.s.).

Zobacz wzór nr 3 – sprzeciw od wyroku nakazowego

Jak mają wyglądać apelacja czy zażalenie?

Środek zaskarżenia powinien zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- oznaczenie sprawy, której środek zaskarżenia dotyczy (sygnatura sprawy);
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);
- wskazanie zaskarżonego rozstrzygnięcia;
- sformułowanie pod jego adresem zarzutów;
- podanie, czego się domagasz;
- ewentualnie – wskazanie nowych faktów lub dowodów;
- datę i Twój podpis

(por. art. 427 k.p.k., 109 k.p.w.).

Środek zaskarżenia powinieneś zaadresować do sądu drugiej instancji, ale złożyć go do sądu, który wydał zaskarżone przez Ciebie orzeczenie (por. art. 428 k.p.k.).

Zobacz wzór nr 4 – apelacja

Zobacz wzór nr 5 – zażalenie

Jak ma wyglądać sprzeciw od postanowień i zarządzeń wydanych przez referendarza sądowego?

Sprzeciw powinien zawierać:

- oznaczenie sądu, do którego jest kierowany;
- oznaczenie sprawy, której środek zaskarżenia dotyczy (sygnatura sprawy);
- Twoje dane (imię, nazwisko, adres zamieszkania);

- wskazanie zaskarżonego rozstrzygnięcia;
- datę i Twój podpis.

Sprzeciw powinienś zaadresować do sądu, który rozpoznaje Twoją sprawę. W związku z tym, że w razie wniesienia sprzeciwu postanowienie lub zarządzenie wydane przez referendarza sądowego traci moc, nie musisz wskazywać, czego się domagasz, a Twoją sprawę rozpozna teraz sąd. Wydane w wyniku rozpoznania sprzeciwu postanowienie bądź zarządzenie będziesz mógł zaskarżyć zażaleniem, jeśli przysługuje (por. art. 459 § 2 k.p.k., 103 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 6 – sprzeciw od postanowienia lub zarządzenia wydanego przez referendarza

Jakie są terminy na wniesienie środków zaskarżenia?

Pełną informację na ten temat znajdziesz w rozdziale „Obowiązek terminowego dokonywania czynności”.

SKAZANY

Czy mogę się odwoływać od decyzji organów postępowania wykonawczego?

Co do zasady możesz odwołać się od decyzji wydanej przez organ postępowania wykonawczego. Przepisy przewidują **dwa rodzaje środków zaskarżenia** – w zależności od rodzaju rozstrzygnięcia i organu, który podejmował decyzję, możesz skorzystać ze **skargi** albo **zażalenia**. Ponadto, gdy jesteś pozbawiony wolności, możesz zwrócić się do sędziego penitencjarnego o uchylenie niezgodnej z prawem decyzji wydanej przez niektóre organy postępowania wykonawczego (art. 34 § 1 k.k.w.).

W jakich sytuacjach mogę złożyć skargę w postępowaniu wykonawczym?

Skarga stanowi swoisty i właściwy postępowaniu wykonawczemu środek zaskarżenia i przysługuje Ci ona na decyzję prezesa sądu, upoważnionego sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego, aresztu śledczego, dyrektora okręgowego i dyrektora generalnego Służby Więziennej albo osoby kierującej innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego, komisji penitencjarnej, sądowego kuratora zawodowego, kierownika kuratorskiego zespołu służby sądowej oraz innego organu uprawnionego do wykonywania orzeczeń (por. art. 7 § 1 w zw. z art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w.). Możesz zaskarżyć tę decyzję z powodu jej **niezgodności z prawem**. Skarga przysługuje Ci w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji, można ją złożyć pisemnie albo ustnie (por. art. 19 § 2 k.k.w.). Na ostateczną decyzję (postanowienie) sądu w przedmiocie Twojej skargi nie przysługuje Ci zażalenie (por. art. 7 § 5 k.k.w.). Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Jeśli nie przychylił się on do skargi, przekazuje ją do sądu, który ostatecznie o niej rozstrzyga.

Zobacz wzór nr 7 – skarga w postępowaniu wykonawczym

Na które rozstrzygnięcia przysługuje mi zażalenie w postępowaniu wykonawczym?

Dzięki zażaleniu możesz odwołać się od orzeczenia **sądu**, które jest **postanowieniem**. Zasadą jest, że zażalenie przysługuje w wypadkach wskazanych w ustawie (por. art. 6 § 1 k.k.w.).

Zauważ, że w postępowaniu wykonawczym na **zarządzenie** sędziego nie przysługuje zażalenie, lecz **skarga**.

SKAZANY, POKRZYWDZONY

Czy po prawomocnym zakończeniu postępowania moją sprawę może jeszcze rozpatrzyć sąd?

Co do zasady postępowanie karne jest dwuinstancyjne, co oznacza, że wyrok sądu odwoławczego jest ostateczny. Istnieje jednak możliwość wniesienia tzw. nadzwyczajnego środka zaskarżenia, który – jako wyjątek od reguły – może spowodować zmianę prawomocnego orzeczenia sądu. W polskim prawie do środków takich należą **kasacja** oraz **wznowienie postępowania**. Zarówno kasacja, jak i wniosek o wznowienie postępowania muszą być sporządzone przez obrońcę lub pełnomocnika! Możesz zwrócić się do sądu o wyznaczenie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu, który rozważy, czy istnieją podstawy złożenia kasacji. Może on jednak uznać, że takie podstawy nie istnieją, i odmówić sporządzenia i wniesienia w Twoim imieniu tego środka odwoławczego (por. art. 84 § 3 k.p.k.).

Kiedy mogę wnieść kasację?

Do skutecznego wniesienia kasacji muszą być spełnione następujące warunki:

- kasacją może być zaskarżony tylko prawomocny wyrok sądu drugiej instancji, który kończy postępowanie w sprawie, a także prawomocne postanowienie sądu odwoławczego o umorzeniu postępowania i zastosowaniu środka zabezpieczającego (por. art. 519 k.p.k.);
- doszło do przynajmniej jednego z poniższych uchybień (por. art. 523 § 1 k.p.k., art. 439 k.p.k.):
 - » wyrok jest obciążony tzw. bezwzględłą przyczyną odwoławczą (czyli np. w wydaniu orzeczenia brała udział osoba nieuprawniona, sąd był nienależycie obsadzony, zachodzi sprzeczność w treści orzeczenia uniemożliwiająca jego wykonanie);
 - » doszło do innego rażącego naruszenia prawa, jeśli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia;
- w sądzie odwoławczym, w terminie 7 dni od daty ogłoszenia orzeczenia, zgłosiłeś chęć otrzymania uzasadnienia wyroku i od dnia otrzymania orzeczenia wraz z uzasadnieniem nie upłynęło jeszcze 30 dni (por. art. 524 § 1 k.p.k.).

UWAGA! Kasację na Twoją korzyść może wnieść także rzecznik praw obywatelskich albo prokurator generalny, albo minister sprawiedliwości od każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie (zatem nie tylko od wyroku). Nie są oni związani wskazanymi wyżej terminami. Możesz wystąpić do nich z wnioskiem o wniesienie tego środka zaskarżenia. Taką nadzwyczajną kasację może wnieść także rzecznik praw dziecka, jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka (art. 521 § 1 k.p.k.).

W sprawach o wykroczenia i wykroczenia skarbowe kasację może złożyć rzecznik praw obywatelskich lub prokurator generalny, a także naczelny prokurator wojskowy, gdy wyrok w sprawie wydawał sąd wojskowy, jak również – tylko w wypadku wykroczeń – rzecznik praw dziecka w sprawach naruszenia praw dziecka (por. art. 110 k.p.w., art. 167a k.k.s.).

W jakich sytuacjach mogę się ubiegać o wznowienie postępowania?

Postępowanie sądowe zakończone prawomocnym orzeczeniem wznawia się, jeżeli:

- w związku z postępowaniem dopuszczono się przestępstwa, a istnieje uzasadniona podstawa do przyjęcia, że mogło to mieć wpływ na treść orzeczenia;
- po wydaniu orzeczenia ujawnią się nowe fakty lub dowody wskazujące na to, że:
 - » nie popełniłeś czynu albo czyn nie stanowił przestępstwa lub na mocy odpowiednich przepisów nie podlegałeś karze;

- » skazano Cię za przestępstwo zagrożone karą surowszą albo nie uwzględniono okoliczności zobowiązujących do nadzwyczajnego złagodzenia kary, albo też błędnie przyjęto okoliczności wpływające na nadzwyczajne obostrzenie kary;
- » gdy sąd umorzył lub warunkowo umorzył postępowanie karne, błędnie przyjmując, że popełniłeś zarzucany Ci czyn;
- gdy w wyniku orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego stracił moc lub uległ zmianie przepis prawny będący podstawą skazania lub warunkowego umorzenia postępowania w Twojej sprawie

(por. art. 540 k.p.k., art. 113 k.p.w.).

► PRAWO DO JAWNEGO ROZPATRZENIA SPRAWY

OSKARŻONY, POKRZYWDZONY

Czym się różni rozprawa od posiedzenia?

Na rozprawie sąd decyduje o kwestiach najważniejszych – o odpowiedzialności karnej oskarżonego. Co do zasady to na rozprawie sąd wydaje wyrok. Na posiedzeniach natomiast rozstrzygane są kwestie mniej istotne (np. rozstrzygnięcie o dowodach rzeczowych). Orzeczenia wydawane na posiedzeniu mogą zapadać również na rozprawie (por. art. 95 k.p.k.).

W jaki sposób realizowane jest prawo do jawnego rozpoznania sprawy?

Co do zasady rozprawy sądowe odbywają się jawnie. Oznacza to, że na sali rozpraw oprócz sądu, oskarżonego, pokrzywdzonego, prokuratora mogą przebywać także inne osoby, które z różnych powodów są zainteresowane toczącym się procesem. Istnieje jednak szereg okoliczności, które sąd może wziąć pod uwagę i jawność rozprawy wyłączyć. Wyłączenie jawności rozprawy ma ten skutek, że na rozprawie nie może być obecna publiczność, a jedynie strony postępowania oraz osoby, którym zezwoli na to sąd, a nadto tzw. osoby zaufania. Każdy oskarżyciel oraz oskarżony może wyznaczyć maksymalnie dwie osoby zaufania, zaś w postępowaniu o wykroczenia – jedną osobę (por. art. 361 § 1 k.p.k., art. 70 § 3 k.p.w.).

Sąd obowiązkowo, w każdym wypadku, wyłącza jawność, jeżeli treść rozprawy mogłaby obrażać dobre obyczaje lub naruszać ważny interes prywatny (por. art. 360–362 k.p.k., art. 70 k.p.w., art. 159 k.k.s.).

Rozprawa w sprawie o pomówienie lub znieważenie toczy się zawsze z wyłączeniem jawności, a więc bez udziału publiczności, chyba że, będąc pokrzywdzonym, wystąpisz z wnioskiem o jej jawność – tutaj decyzja należy wyłącznie do Ciebie (por. art. 359 § 2 k.p.k.).

Pamiętaj, że nawet jeżeli jawność całej rozprawy zostanie wyłączona i publiczność będzie musiała opuścić salę rozpraw, nie dotyczy to ogłoszenia wyroku, które zawsze odbywa się przy otwartych drzwiach (por. art. 364 k.p.k.).

Czy mogę nagrywać to, co się dzieje podczas rozprawy?

Jeżeli nie będzie to miało wpływu na prawidłowość postępowania, to sąd na Twój wniosek wyrazi zgodę na utrwalenie przez Ciebie przebiegu rozprawy, ale tylko za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk, a nie obraz, czyli np. za pomocą dyktafonu (por. art. 358 k.p.k.). W sprawach o wykroczenia rozprawa co do zasady jest nagrywana przez sam sąd, który za pomocą urządzeń zamontowanych na sali rozpraw może rejestrować obraz i dźwięk. Sąd przed rozpoczęciem nagrywania uprzedza o tym osoby w niej uczestniczące. W postępowaniu o przestępstwo sąd może zdecydować o nagrywaniu rozprawy za pomocą kamer i mikrofonów. Także wówczas

musi uprzedzić o tym osoby uczestniczące w czynności. W obu przypadkach strona ma prawo otrzymać odpłatnie zapis dźwięku lub obrazu z wyjątkiem przesłuchań odbywających się na rozprawie z wyłączeniem jawności albo w postępowaniu przygotowawczym (por. art. 147 § 4 k.p.k., art. 37b § 2 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 8 – wniosek o wydanie kopii zapisu dźwięku lub obrazu i dźwięku

Czy posiedzenia sądu są jawne?

Posiedzenia odbywają się co do zasady z wyłączeniem jawności. Strony oraz osoby niebędące stronami, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw lub interesów, mają prawo wziąć udział w posiedzeniu wówczas, gdy ustawa tak stanowi. W pozostałych wypadkach mają one prawo wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli się stawia, chyba że ustawa stanowi inaczej (por. art. 95b, 96 k.p.k.). Oznacza to, że jeśli jesteś stroną postępowania, możesz wziąć udział w posiedzeniu Ciebie dotyczącym. Nie o wszystkich jednak posiedzeniach będziesz zawiadomiony. Sąd zawiadomi Cię tylko wtedy, gdy kodeks mu to nakazuje. O terminach posiedzeń, nawet tych, o których nie będziesz zawiadamiany, masz prawo się dowiedzieć od pracowników sądu.

SKAZANY

Czy posiedzenia sądu w postępowaniu wykonawczym są jawne?

W postępowaniu wykonawczym obowiązuje generalna zasada **braku jawności**. **Posiedzenia sądu** nie są dostępne dla publiczności. Biorą w nich udział tylko strony postępowania i to tylko wówczas, gdy ustawa tak stanowi, a osoby, które nie są stroną postępowania, mogą wziąć udział w takich posiedzeniach tylko wyjątkowo, w szczególnych okolicznościach, jeżeli może to mieć znaczenie dla rozstrzygnięcia Twojej sprawy (por. art. 22 § 2 k.k.w.).

► PRAWO DO POSZANOWANIA WOLNOŚCI I GODNEGO TRAKTOWANIA

OSKARŻONY

Zostałem zatrzymany. Co dalej?

Policja ma prawo Cię zatrzymać, jeżeli zostaniesz uznany za osobę podejrzaną i jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniłeś przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, a zachodzi obawa, że możesz uciec lub ukryć się albo zatrzeć ślady czynu zabronionego bądź też policja nie może ustalić Twojej tożsamości. W chwili zatrzymania zostaniesz poinformowany o przyczynach zatrzymania, o przysługujących Ci prawach oraz zostaniesz wysłuchany – pamiętaj, że masz prawo zarówno do złożenia oświadczenia, jak i odmowy złożenia oświadczenia. Na Twoje żądanie zostaną Ci niezwłocznie umożliwione: nawiązanie kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym, a także bezpośrednia z nim rozmowa, jednakże zatrzymujący może zastrzec, że będzie przy niej obecny. Również na Twoje żądanie policja ma obowiązek bezzwłocznie zawiadomić o zatrzymaniu osobę Ci najbliższą, może to być osoba, którą sam wskażesz. Pamiętaj, że na zatrzymanie przysługuje Ci **zażalenie** do sądu. W zażaleniu możesz się domagać zbadania zasadności, legalności oraz prawidłowości Twojego zatrzymania. W razie uznania bezzasadności lub nielegalności zatrzymania, sąd zarządzi Twoje natychmiastowe zwolnienie.

Zostaniesz również zwolniony, gdy ustanie przyczyna zatrzymania, a także jeżeli w ciągu 48 godzin od chwili zatrzymania przez uprawniony organ w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego nie zostaniesz przekazany do dyspozycji sądu wraz

z wnioskiem o zastosowanie tymczasowego aresztowania albo jeżeli w ciągu kolejnych 24 godzin sąd nie zastosuje tymczasowego aresztowania. Zostaniesz również zwolniony w każdym czasie na polecenie sądu lub prokuratora (por. art. 244–248 k.p.k.).

Możesz także zostać zatrzymany, jeżeli zostałeś ujęty na gorącym uczynku podczas popełniania wykroczenia lub bezpośrednio potem i zachodzi w stosunku do Ciebie podstawy do zastosowania postępowania przyspieszonego (jesteś osobą, która nie ma miejsca stałego zamieszkania lub pobytu, i w związku z tym istnieje obawa, że rozpoznanie sprawy w postępowaniu zwyczajnym będzie niemożliwe lub znacznie utrudnione) albo nie będzie możliwe ustalenie Twojej tożsamości. Policja musi Cię natychmiast zwolnić, gdy ustaną przyczyny zatrzymania, najpóźniej zaś po upływie 24 godzin (a w przypadku postępowania przyspieszonego po upływie 48 godzin) (por. art. 45–47 k.p.w.).

Co to są środki zapobiegawcze?

Są to środki, które stosuje się w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu nowego, ciężkiego przestępstwa, a które ingerują w Twoją sferę praw i wolności. Można je stosować tylko wtedy, gdy zebrane dowody wskazują na duże prawdopodobieństwo, że popełniłeś przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Do środków tych zaliczamy: poręczenie majątkowe, poręczenie społeczne, poręczenie osoby godnej zaufania, dozór policji, okresowe opuszczenie lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zawieszenie w czynnościach służbowych oraz zakaz opuszczania kraju (por. art. 249–277 k.p.k.). Środkiem zapobiegawczym najmocniej ingerującym w Twoją wolność jest tymczasowe aresztowanie.

Musisz wiedzieć, że środków zapobiegawczych nie stosuje się w postępowaniu w sprawach o wykroczenia lub wykroczenia skarbowe (por. art. 113 § 3 k.k.s.).

Kiedy mogę zostać tymczasowo aresztowany?

Tymczasowe aresztowanie może nastąpić tylko na mocy postanowienia sądu. Może być ono stosowane zarówno w czasie postępowania przygotowawczego, jak i w czasie postępowania przed sądem oraz po jego zakończeniu. Przede wszystkim musi być spełniona przesłanka stosowania środków zapobiegawczych, jaką jest duże prawdopodobieństwo, że popełniłeś przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Ponadto tymczasowe aresztowanie może zostać zastosowane w następujących wypadkach:

- gdy zachodzi uzasadniona obawa, że uciekniesz lub będziesz się ukrywał;
- gdy zachodzi uzasadniona obawa, że będziesz nakłaniał do składania fałszywych zeznań lub wyjaśnień albo w inny bezprawny sposób utrudniał postępowanie karne;
- jeżeli zarzucono Ci popełnienie zbrodni lub występku zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat, albo gdy sąd pierwszej instancji skazał Cię na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata, potrzeba zastosowania tymczasowego aresztowania w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania może być również uzasadniona surowością grożącej Ci kary;
- jeżeli zarzucono Ci popełnienie zbrodni lub umyślnego występku, a zachodzi uzasadniona obawa, że popełnisz przestępstwo przeciwko życiu, zdrowiu lub bezpieczeństwu powszechnemu, a zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa wcześniej groziłeś.

Decydując o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, sąd uwzględnia rodzaj i charakter obaw opisanych wyżej, a przyjętych za podstawę stosowania tymczasowego aresztowania, oraz nasilenie ich zagrożenia dla prawidłowego przebiegu postępowania w określonym jego stadium. Natomiast są też okoliczności, które sprawiają, że co do zasady nie stosuje się tymczasowego aresztowania:

- gdy pozbawienie Cię wolności spowodowałoby dla Twojego życia lub zdrowia poważne niebezpieczeństwo;

- gdy pozbawienie Cię wolności pociągałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla Ciebie lub Twojej najbliższej rodziny;
- gdy na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do Ciebie karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę łagodniejszą albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia;
- przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat

(por. art. 249, 258, 259, 261 k.p.k.).

Pamiętaj, że podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania mogą stanowić jedynie ustalenia poczynione w oparciu o dowody jawne dla Ciebie i Twojego obrońcy. We wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania prokurator musi wymienić dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo, że popełniłeś przestępstwo, okoliczności przemawiające za istnieniem zagrożeń dla prawidłowego toku postępowania lub możliwości popełnienia przez Ciebie nowego, ciężkiego przestępstwa oraz określonej podstawy stosowania tego środka zapobiegawczego i konieczności jego stosowania (por. art. 249a, 250 k.p.k.). Masz prawo zapoznać się z aktami sprawy w części zawierającej treść dowodów, jeśli w toku postępowania przygotowawczego złożono wniosek o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania (por. art. 156 § 5a k.p.k.).

O zastosowaniu tymczasowego aresztowania sąd jest obowiązany bezzwłocznie zawiadomić osobę Ci najbliższą, może to być osoba wskazana przez Ciebie. Na Twój wniosek można również zawiadomić inną osobę zamiast lub obok osoby najbliższej (por. art. 261 k.p.k.).

Czy mogę się bronić przed tymczasowym aresztowaniem lub innym środkiem zapobiegawczym?

Na postanowienie w przedmiocie każdego środka zapobiegawczego, więc nie tylko tymczasowego aresztowania, przysługuje **zażalenie**, które sąd rozpoznaje niezwłocznie po wniesieniu. Musisz również wiedzieć, że środek zapobiegawczy należy niezwłocznie uchylić lub zmienić, jeżeli ustaną przyczyny, wskutek których został on zastosowany, lub powstaną przyczyny uzasadniające jego uchylenie albo zmianę.

W każdym czasie możesz złożyć **wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego**. Na postanowienie w przedmiocie Twojego wniosku przysługuje Ci zażalenie, z zastrzeżeniem jednak, że w przypadku wniosku dotyczącego tymczasowego aresztowania zażalenie przysługuje tylko wtedy, gdy wniosek ten został złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania (por. art. 253, 254 k.p.k.).

Co mogę zrobić, jeśli moje prawa jako osoby pozbawionej wolności zostały naruszone?

Jako skazany możesz składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie, podnosząc w nich, do jakich naruszeń doszło w trakcie odbywania przez Ciebie kary (por. art. 6 § 2 k.k.w.), oraz prowadzić korespondencję z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, samorządowymi oraz z Rzecznikiem Praw Obywatelskich. Ponadto podczas wizytacji zakładu karnego przez sędziego penitencjarnego możesz poinformować go osobiście o stwierdzonych nieprawidłowościach (por. art. 33 § 2 k.k.w.). Rozmowa taka odbywa się podczas nieobecności innych osób.

POKRZYWDZONY

W jaki sposób godność pokrzywdzonego jest chroniona podczas procesu?

Jeśli treść Twoich zeznań mogłaby narazić na hańbę Ciebie lub osobę Ci najbliższą, to masz prawo żądać, aby przesłuchano Cię na rozprawie z wyłączeniem jawności (por. art. 183 § 2 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.).

ŚWIADEK

Czy jako świadek mogę zostać pozbawiony wolności?

W sprawie o przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe można zarządzić Twoje zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie, jeżeli bez usprawiedliwienia nie stawisz się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo bez zezwolenia tego organu opuścisz miejsce czynności przed jej zakończeniem (por. art. 285 § 2 k.p.k.). Jeśli zaś Twoje zachowanie charakteryzuje się uporczywością w uchylaniu się od złożenia zeznania, sąd (również na wniosek prokuratora) może Cię aresztować na okres nieprzekraczający 30 dni (por. art. 287 § 2 k.p.k.). Na powyższe postanowienia i zarządzenia przysługuje Ci zażalenie (por. art. 290 k.p.k.).

W sprawie o wykroczenie można zarządzić Twoje przymusowe doprowadzenie, jeżeli bez usprawiedliwienia nie stawisz się na wezwanie. Wykonując powyższe zarządzenie, policja może Cię zatrzymać (por. art. 50 k.p.w.). Na zatrzymanie przysługuje Ci zażalenie (por. art. 47 k.p.w.).

► PRAWO DO OBRONY

OSKARŻONY

Jakie uprawnienia wynikają dla mnie jako oskarżonego z prawa do obrony?

Jako oskarżony (podejrzany, obwiniony) w ramach prawa do obrony masz możliwość:

- złożenia wyjaśnień albo odmowy złożenia wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania;
- złożenia wyjaśnień co do każdego dowodu;
- zadawania pytań świadkom;
- składania wniosków dowodowych;
- korzystania z pomocy obrońcy.

W postępowaniu o przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe możesz ponadto jako podejrzany:

- żądać podania ustnie podstaw zarzutów oraz ich pisemnego uzasadnienia;
- składać wnioski o dokonanie czynności postępowania przygotowawczego;
- wnioskować o końcowe zaznajomienie z materiałami postępowania.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenie, jeśli Twoja obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa, możesz ponadto nadesłać swoje wyjaśnienia na piśmie (por. art. 67 § 3 k.p.w.).

SKAZANY

Na czym polega prawo skazanego do obrony?

Twoje prawo do obrony może polegać na prezentowaniu przed organami postępowania wykonawczego własnych racji, wskazywaniu uchybień w działaniu instytucji odpowiedzialnych za wykonanie kary czy też odpieraniu sformułowanych wobec Ciebie zarzutów. Masz:

- prawo występować jako **strona** postępowania, składać wnioski dowodowe (por. art. 6 § 1 k.k.w.);
- możliwość korzystania z pomocy obrońcy (por. art. 8 § 1 k.k.w.);
- prawo złożenia wyjaśnień albo odmowy złożenia wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania;
- prawo złożenia wyjaśnień co do każdego dowodu.

POKRZYWDZONY

Prawo do obrony jako ochrona własnych interesów pokrzywdzonego.

Jako pokrzywdzony jesteś stroną postępowania przygotowawczego uprawnioną do działania we własnym imieniu i we własnym interesie (por. art. 299 § 1 k.p.k.) i z tego tytułu możesz zarówno składać wnioski i inne oświadczenia na piśmie albo ustnie do protokołu, w tym wnioski dowodowe (por. art. 116, 167 k.p.k.), jak i zaskarżać decyzje procesowe, w szczególności postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania lub jego umorzeniu. Zarówno w trakcie postępowania przygotowawczego, jak i podczas procesu sądowego osoba pokrzywdzona może korzystać z pomocy pełnomocnika w celu ochrony i reprezentowania swoich interesów (por. art. 87, 87a, 88 k.p.k.). Aby zachować w postępowaniu przed sądem uprawnienia, które miałeś w postępowaniu przygotowawczym, musisz zostać **oskarżycielem posiłkowym**. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy sprawca jest niepełnoletni i do sądu **złożono wniosek o orzeczenie wobec niego środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym. Wówczas w ogóle nie możesz zostać oskarżycielem posiłkowym.**

Pokrzywdzony jako oskarżyciel.

W sprawach o przestępstwa z oskarżenia prywatnego, wnosząc swój własny akt oskarżenia do sądu, stajesz się **oskarżycielem prywatnym**, któremu przysługują wszystkie prawa strony. W pozostałych sprawach o przestępstwa, po wniesieniu aktu oskarżenia przez prokuratora, aż do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej, możesz złożyć oświadczenie, że chcesz działać w charakterze **oskarżyciela posiłkowego** (por. art. 53, 54 k.p.k.). Dopiero od tego momentu przysługują Ci wszystkie uprawnienia strony w postępowaniu przed sądem. Oświadczenie takie możesz złożyć także na piśmie do sądu, choćby przed pierwszą rozprawą.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia również możesz wystąpić w charakterze **oskarżyciela posiłkowego**. W ciągu 7 dni od przesłania Ci zawiadomienia o wniesieniu przez właściwy organ wniosku o ukaranie sprawcy do sądu możesz oświadczyć (przesyłając oświadczenie na piśmie do sądu), że chcesz działać w postępowaniu w roli oskarżyciela posiłkowego (por. art. 25 § 4, art. 26 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 9 – oświadczenie o zamiarze działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego

W jaki sposób jako pokrzywdzony przestępstwem mogę bronić swoich interesów majątkowych?

Istnieją różne sposoby uzyskania przez Ciebie odszkodowania lub zadośćuczynienia od sprawcy przestępstwa w toku postępowania karnego:

- możesz wnieść o przeprowadzenie **mediacji**, celem zawarcia ugody ze sprawcą (por. art. 23a k.p.k.);

- możesz samodzielnie prowadzić rozmowy w tym zakresie z oskarżonym, a w wypadku ich pomyślnego przebiegu złożyć wniosek o umorzenie postępowania (art. 59a k.k.);
- do momentu zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej możesz złożyć **wniosek o orzeczenie** środka kompensacyjnego w postaci **obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę** – czyli w trakcie pobytu w sądzie na rozprawie możesz poprosić sąd, żeby zasądził na Twoją rzecz wyrównanie szkody, którą poniosteś, i krzywdy, którą doznałeś (por. art. 46 k.k., art. 49a k.p.k.).

Dodatkowo możesz złożyć do sądu wniosek, nawet tuż przed ogłoszeniem wyroku, żeby w razie skazania sprawcy na określoną karę, której wykonanie zostanie przez sąd warunkowo zawieszone na okres próby, sąd zobowiązał go do naprawienia Ci szkody w całości lub w części (por. art. 72 § 2 k.k.). Ponadto, jeżeli jesteś ofiarą przestępstwa i doznałeś średniego (trwającego dłużej niż 7 dni) lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub w wyniku takiego przestępstwa osoba Ci najbliższa poniosła śmierć, możesz skierować do sądu rejonowego, w którego okręgu mieszkasz, **wniosek o przyznanie kompensaty**. Kompensata może być przyznana w kwocie do 12 000 zł na pokrycie: utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów związanych z leczeniem i rehabilitacją oraz kosztów pogrzebu. Kompensatę przyznaje się jedynie wówczas, gdy nie możesz uzyskać powyższej kwoty od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, ze środków pomocy społecznej albo z innego źródła lub tytułu, niezależnie od tego, czy sprawca lub sprawcy przestępstwa zostali wykryci, oskarżeni lub skazani, i jedynie w takiej wysokości. Wzór wniosku (urzędowy formularz) otrzymasz w sądzie (por. art. 2, 3, 5, 6, 8 u.o.k.). UWAGA! Jeżeli wniosek o przyznanie kompensaty zostanie złożony po 12 stycznia 2016 r., kompensata może zostać przyznana w kwocie do 25.000 zł, a w przypadku gdy ofiara poniosła śmierć – w kwocie do 60.000 zł. Od dnia 13 stycznia 2016 r. można również ubiegać się o zabezpieczenie, tj. przyznanie pewnej kwoty np. na koszty leczenia lub rehabilitacji zanim zostanie wydane orzeczenie o przyznaniu kompensaty.

► PRAWO DO POMOCY W POSTĘPOWANIU

OSKARŻONY

Kto może pomóc oskarżonemu w czasie postępowania przed prokuratorem i sądem?

W sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe masz prawo do korzystania z pomocy obrońców, ale nie więcej niż trzech (por. art. 6, 77 k.p.k.). Twoim obrońcą może być wyłącznie adwokat lub radca prawny (por. art. 82 k.p.k.).

W sprawach o wykroczenia i wykroczenia skarbowe możesz korzystać z pomocy tylko jednego obrońcy, który może być adwokatem lub radcą prawnym (por. art. 24 k.p.w., art. 122a k.k.s.).

Nie stać mnie na adwokata lub radcę prawnego, a chciałbym mieć obrońcę w postępowaniu przygotowawczym. Co mam zrobić?

W sytuacji, w której jesteś podejrzanym i nie masz obrońcy z wyboru, a w sposób należyty wykażesz, że nie stać Cię na to, aby zapłacić adwokatowi lub radcy prawnemu bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania Ciebie i Twojej rodziny, możesz wnioskować, aby sąd wyznaczył Ci obrońcę z urzędu. Najlepiej gdybyś poparł swoje twierdzenia przedstawieniem dokumentów dotyczących Twoich zarobków, zarobków osób z Tobą mieszkających, otrzymywanych zasiłków czy ponoszonych wydatków (por. art. 78 k.p.k.).

Wyznaczenie obrońcy z urzędu nakłada na niego obowiązek działania do czasu zakończenia postępowania, a więc będzie on występował już w całej sprawie (art. 84 k.p.k.), także przed sądem.

Zobacz wzór nr 10 – wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu przygotowawczym

Nie mam obrońcy z wyboru, a chciałbym mieć obrońcę z urzędu w postępowaniu przed sądem. Co mam zrobić?

W sytuacji, w której na etapie postępowania sądowego nie masz obrońcy z wyboru, a nie zachodzą opisane niżej przypadki obrony obowiązkowej, możesz wnioskować, aby sąd wyznaczył Ci obrońcę z urzędu. Możesz żądać, aby obrońca pomagał Ci w całym postępowaniu sądowym bądź w określonych czynnościach, np. sporządzeniu i wniesieniu apelacji.

Sąd zawsze uwzględni Twój wniosek. Oznacza to jednak, że być może będziesz następnie obciążony kosztami udzielonej Ci pomocy prawnej z urzędu, w zależności od wyniku procesu i Twojej sytuacji majątkowej (zasadą jest, że koszty ponosi przegrywający sprawę) (por. art. 80a k.p.k.).

Obrońca z urzędu wyznaczany jest z listy obrońców, a Twój wniosek o jego wyznaczenie powinien zostać rozpoznany niezwłocznie (por. art. 81a k.p.k.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia sąd musi ponadto uznać, że dobro wymiaru sprawiedliwości wymaga posiadania przez Ciebie obrońcy z urzędu. **Zatem nie zawsze – nawet w sytuacji, gdy nie będzie Cię stać na zatrudnienie obrońcy – otrzymasz obrońcę z urzędu** (por. art. 4 § 2 k.p.s.w.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia możesz korzystać z pomocy obrońcy „także w postępowaniu przed policją, strażą gminną (miejską) lub innym organem uprawnionym do prowadzenia czynności wyjaśniających – podczas prowadzenia czynności wyjaśniających, mających na celu ustalenie, czy istnieją podstawy do skierowania przeciwko Tobie wniosku o ukaranie do sądu – w szczególności podczas przesłuchania Ciebie jako osoby podejrzewanej o popełnienie wykroczenia (por. art. 4 k.p.w. i wyrok TK z dnia 3 czerwca 2014 r., K 19/11, Dz. U. 2014 r. poz. 786).

Zobacz wzór nr 11 – wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu sądowym

W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę?

Istnieją sytuacje, w których obowiązkowo musisz mieć obrońcę, aby Twoje prawo do obrony było należycie przestrzegane. W każdym postępowaniu musisz mieć obrońcę, gdy:

- jesteś głuchy, niemy lub niewidomy;
- zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy Twoja zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona.

Ponadto musisz mieć obrońcę:

- w postępowaniu o przestępstwa, przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe:
 - » gdy nie ukończyłeś 18 lat;
 - » gdy sąd uzna, że zachodzą okoliczności, które utrudniają obronę, i powinieneś mieć obrońcę;
 - » gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan Twojego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny;
- w postępowaniu o przestępstwa przed sądem okręgowym, jeżeli zarzucono Ci popełnienie zbrodni.

Jeżeli w którejkolwiek z tych sytuacji nie będziesz miał obrońcy z wyboru, to sąd sam wyznaczy Ci obrońcę z urzędu (por. art. 78–81 k.p.k., art. 21 k.p.w.).

SKAZANY

Czy w postępowaniu wykonawczym mogę mieć obrońcę?

Oczywiście tak. Niemniej jednak, jeżeli chcesz, aby pomagał Ci obrońca, z którym współpracowałeś jako oskarżony, to musisz ustanowić go na nowo poprzez złożenie odpowiedniego oświadczenia (por. art. 8 § 1 k.k.w.).

W jakich sytuacjach muszę mieć obrońcę w postępowaniu wykonawczym?

W postępowaniu wykonawczym przed sądem musisz mieć obrońcę, jeżeli jesteś osobą głuchą, niemą lub niewidomą, nie ukończyłeś 18 lat. Obrońcę musi mieć także osoba, co do której zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jej poczytalności (por. art. 8 § 2 k.k.w.). Jeżeli nie masz obrońcy z wyboru, zostanie Ci wyznaczony obrońca z urzędu (por. art. 81 k.p.k.). Ponadto sąd może uznać, że ustanowienie obrońcy jest niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę.

W jakich sytuacjach mogę wnioskować o wyznaczenie obrońcy w postępowaniu wykonawczym?

Jeśli nie zachodzi opisany powyżej przypadek obrony obligatoryjnej, możesz wnioskować o wyznaczenie obrońcy z urzędu, jeśli w sposób należyty wykazesz, że nie jesteś w stanie ponieść kosztów jego zatrudnienia bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie lub rodziny. W tym celu warto wraz z wnioskiem złożyć do sądu dokumenty świadczące o Twojej sytuacji majątkowej (art. 8 § 2a k.k.w.).

Kto oprócz obrońcy może pomagać mi w postępowaniu wykonawczym?

Masz możliwość ustanowienia swoim **przedstawicielem** osobę godną zaufania. Ustanowienie to musisz sporządzić w **formie pisemnej**, a także uzyskać od wybranej osoby zgodę na zostanie Twoim przedstawicielem.

Przedstawiciel może działać wyłącznie w Twoim interesie, a więc żadne jego niekorzystne posunięcia nie mogą pogorszyć Twojej sytuacji. Przedstawiciel może składać w Twoim imieniu wnioski, skargi i prośby do właściwych organów oraz instytucji, stowarzyszeń, fundacji, organizacji, kościołów i innych związków wyznaniowych. Twój przedstawiciel może być dopuszczony przez sąd do udziału w postępowaniu (np. może występować na posiedzeniu w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia), nie może jednak składać za Ciebie zażaleń ani wniosków o wszczęcie postępowania przed sądem (por. art. 38 § 1, 42 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

Czy jako pokrzywdzonemu przysługuje mi prawo do pomocy w procesie?

Pełnomocnik jest profesjonalistą, który może udzielić Ci pomocy w trakcie procesu. Jeśli przyjmiesz rolę oskarżyciela posiłkowego lub prywatnego w sprawie o przestępstwo, masz równocześnie status strony, co uprawnia Cię do ustanowienia pełnomocnika na czas toczącego się postępowania. Tym pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny i nie możesz ich mieć więcej niż trzech.

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia również możesz korzystać z usług pełnomocnika, ale tylko jednego. Może nim być adwokat lub radca prawny (por. art. 30 k.p.w.).

Osoby, które nie są stronami, również mogą powołać pełnomocnika, ale tylko wtedy, gdy ich interesy tego wymagają (por. art. 87 § 2 k.p.k.).

Jak postępować, gdy nie mogę pozwolić sobie na usługi profesjonalisty?

Jeżeli nie masz pełnomocnika z wyboru, możesz wnioskować o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu. Jeśli wniosek składasz do prokuratora w toku postępowania przygotowawczego, musisz wykazać, że nie stać cię na pełnomocnika. Gdy sprawa trafi do sądu, nic nie musisz wykazywać – wystarczy sam wniosek o ustanowienie pełnomocnika. W pewnych sytuacjach jednak możesz być obciążony kosztami jego ustanowienia (por. art. 87a, 88 k.p.k.).

Jako pokrzywdzony w postępowaniu w sprawach o wykroczenia możesz starać się o wyznaczenie dla Ciebie pełnomocnika z urzędu na takich samych zasadach jak obwiniony (por. art. 22, 23, 30 k.p.w.).

Kto jeszcze może reprezentować interesy pokrzywdzonego w toku postępowania?

Prawa pokrzywdzonego małoletniego albo ubezwłasnowolnionego całkowicie lub częściowo może także wykonywać osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje (por. art. 51 § 2 k.p.k.). W sytuacji zaś, gdy pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której stałą pieczęć się znajduje (por. art. 51 § 3 k.p.k.). W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator, działając z urzędu.

Przykład: Pokrzywdzoną przestępstwem wypadku jest 14-letnia Anna. W toku postępowania karnego jej prawa wykonywać może matka, działając jako oskarżyciel posiłkowy. Matka może ustanowić pełnomocnika.

► PRAWO DOWODZENIA

POKRZYWDZONY, OSKARŻONY

Na kim ciąży obowiązek dowodzenia winy oskarżonego?

Na prokuratorze. Jednak od Twojej aktywności (oraz Twojego obrońcy) w procesie karnym dużo zależy. Sąd co do zasady nie prowadzi dowodów z urzędu – zarówno po to, żeby udowodnić winę oskarżonego, jak i po to, aby uwolnić go od stawianych mu zarzutów. Sąd ocenia dostarczone przez strony dowody. Pamiętaj, że jako oskarżony nie masz co do zasady obowiązku dowodzenia swej niewinności ani dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (por. art. 74 § 1 k.p.k.). Tym niemniej jednak, jeśli jesteś bierny podczas procesu, to nie możesz w apelacji zarzucać sądowi, że nie wyręczył Cię w szukaniu i prowadzeniu dowodów (por. art. 427 § 4 k.p.k.).

W jaki sposób mogę realizować prawo do składania wniosków dowodowych?

Możesz składać wnioski dowodowe w każdym stadium postępowania, zarówno przed prokuratorem (policją), jak i przed sądem. We wniosku dowodowym powinieneś podać oznaczenie dowodu oraz okoliczności, które mają być w ten sposób udowodnione. Możesz także podać sposób przeprowadzenia zaproponowanego przez Ciebie dowodu. Pamiętaj, że Twój wniosek dowodowy może zmierzać do wykrycia lub oceny właściwego dowodu; oznacza to, że poprzez udowodnienie jednej okoliczności chcesz wykazać inną, ważniejszą. W postępowaniu przed sądem to Ty będziesz odpowiedzialny za przeprowadzenie dowodów po ich dopuszczeniu przez sąd. Oznacza to, że to przede wszystkim Ty będziesz zadawał pytania świadkom, składał dokumenty, które mają Ci pomóc, wnosił o zwrócenie się przez sąd do organów i instytucji o przedłożenie dokumentów, których sam nie jesteś w stanie uzyskać. Jedynie w zupełnie wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, sąd może dopuścić i przeprowadzić

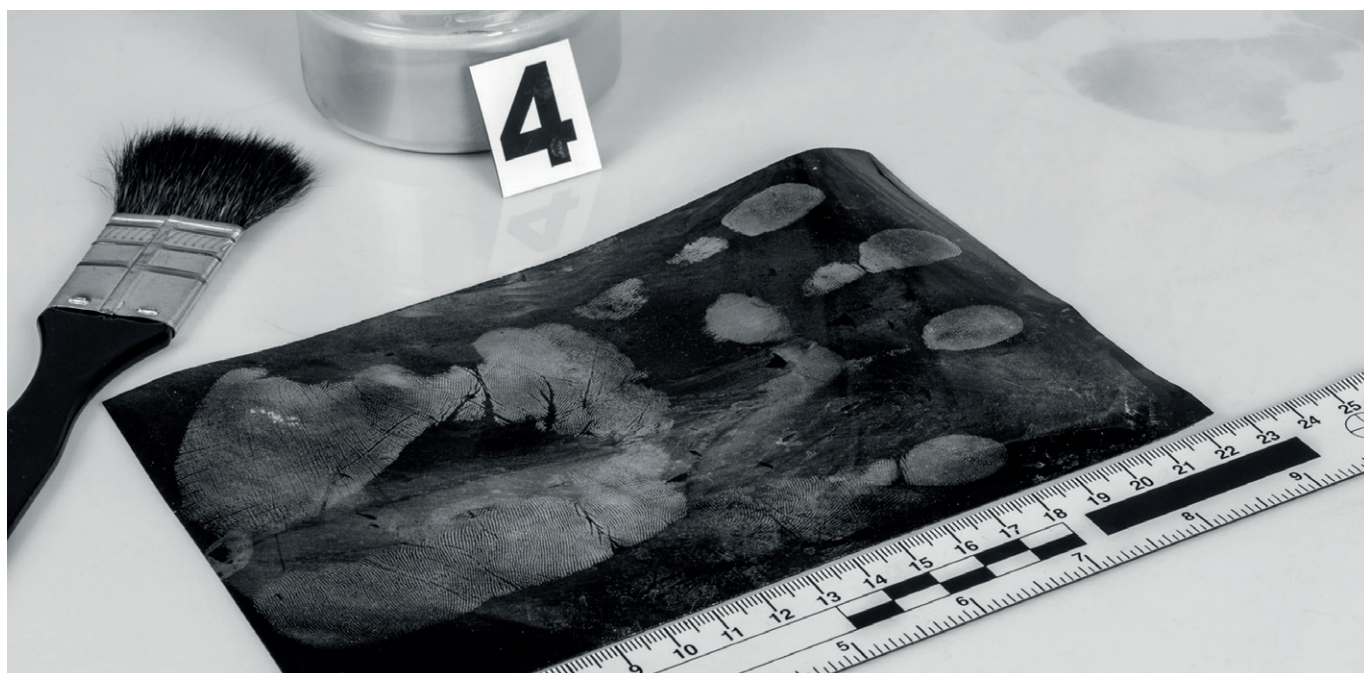
dowód z urzędu, co powoduje, że choć nie musisz udowadniać swojej niewinności, musisz za-
 dbać o zgłoszenie wniosków dowodowych, które mają Ci pomóc, gdyż nikt tego nie zrobi za
 Ciebie (por. art. 74, 167, 169 k.p.k., art. 39–44 k.p.w.).

Nie można wykorzystywać dowodów uzyskanych do celów postępowania karnego za pomocą
 czynu zabronionego (por. art. 168a k.p.k.).

Jako pokrzywdzony w postępowaniu przed sądem możesz składać wnioski dowodowe tylko wte-
 dy, gdy występujesz w roli oskarżyciela posiłkowego lub prywatnego (jesteś stroną postępowania).

Jeżeli te zasady wydają Ci się trudne, masz prawo do wyznaczenia obrońcy z urzędu – jeśli jesteś
 oskarżonym, oraz pełnomocnika z urzędu, jeśli jesteś oskarżycielem posiłkowym (por. art. 80a, 87a
 k.p.k.).

Zobacz wzór nr 12 – wniosek dowodowy

Czy sąd uwzględni każdy mój wniosek dowodowy?

Nie, sąd nie uwzględni Twojego wniosku dowodowego, jeżeli:

- przeprowadzenie dowodu jest niedopuszczalne (np. zawnioskowałeś o przesłuchanie księdza na okoliczność tego, czego dowiedział się podczas spowiedzi, albo dowód uży- skany został za pomocą przestępstwa);
- okoliczność, która ma być udowodniona, nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy albo jest już udowodniona zgodnie z Twoim twierdzeniem;
- dowód jest nieprzydatny do stwierdzenia danej okoliczności (np. gdy zawnioskowałeś o przeprowadzenie oględzin miejsca, które obecnie wygląda zupełnie inaczej niż w chwili zdarzenia);
- dowodu nie da się przeprowadzić (np. zawnioskowałeś o przesłuchanie nieżyjącego świadka);
- wniosek dowodowy w sposób oczywisty zmierza do przedłużenia postępowania

(por. art. 168a, art. 170 k.p.k., art. 39 k.p.w.).

Czy wszystkie zgromadzone w toku postępowania przygotowawczego dokumenty prokurator prześle do sądu wraz z aktem oskarżenia?

Nie. Prokurator prześle do sądu razem z aktem oskarżenia te dokumenty, które związane są z kwestią odpowiedzialności osób wskazanych w akcie oskarżenia. Jeśli uważasz, że jakieś dokumenty są istotne dla Twojej obrony, a nie znalazły się w sądzie, możesz zawnioskować o dołączenie ich do akt sprawy sądowej do prokuratora lub sądu. Wówczas zostaną one dołączone do akt sprawy sądowej (por. art. 321, 334, 338 § 1 k.p.k.).

Czy mogę przedstawić opinię prywatną w sprawie?

Tak. W postępowaniu możesz przedstawić opinię prywatną przygotowaną na Twoje zlecenie przez osobę będącą ekspertem w danej dziedzinie. Opinia taka może być odczytana w sądzie i może stanowić dowód w sprawie. Będzie oceniana przez sąd jak inne dowody w sprawie (por. art. 393 § 3 k.p.k.).

► PRAWO DO INFORMACJI

W jaki sposób będzie realizowane moje prawo do informacji?

Przede wszystkim, jeżeli organ prowadzący postępowanie ma obowiązek pouczyć Cię o ciążących na Tobie obowiązkach i o przysługujących Ci uprawnieniach, to brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywoływać ujemnych skutków procesowych dla Ciebie. Co więcej, nawet gdy prawo nie przewiduje takiego obowiązku, to wspomniane wyżej organy i tak powinny udzielić Ci wszelkich koniecznych informacji o Twoich prawach i obowiązkach, a gdyby się okazało, że bez takiego pouczenia nie mogłeś się czegoś dowiedzieć lub odpowiednio zachować, to wyjątkowo również nie może to wywołać niekorzystnych dla Ciebie skutków (por. art. 16 k.p.k., art. 8 k.p.w.).

Przykład: Augustyn w toku postępowania przyspieszonego o przestępstwo został poinformowany przez sąd, że ma 14 dni na złożenie apelacji. W związku z tym złożył ją ostatniego, 14., dnia. Termin na złożenie apelacji w tym postępowaniu wynosi 7 dni, jednakże dlatego że Augustyn został błędnie poinformowany, jego apelacja zostanie przyjęta i rozpoznana.

W jaki sposób mogę uzyskać informacje na temat mojej sprawy w prokuraturze?

W postępowaniu przed prokuratorem jako podejrzany lub pokrzywdzony jesteś stroną. W związku z tym masz prawo do uzyskania informacji na temat Twojej sprawy. Informacji tych udzieli Ci sekretariat właściwej prokuratury albo prokurator lub policjant prowadzący sprawę. Informacji możesz zasięgnąć osobiście w prokuraturze lub przez telefon, powołując się na sygnaturę sprawy.

Czy mogę przeglądać akta w toku sprawy przed prokuratorem (policją)?

Będziesz mógł to uczynić, ale tylko za zgodą prokuratora prowadzącego Twoją sprawę, który może ją wyrazić, ale też nie musi tego robić. Akta sprawy możesz przeglądać w siedzibie właściwej prokuratury (por. art. 156 § 5 k.p.k.).

W razie złożenia w toku postępowania przygotowawczego wniosku o zastosowanie albo przedłużenie tymczasowego aresztowania zarówno Tobie, jak i Twojemu obrońcy udostępnia się niezwłocznie akta sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych w powyższym wniosku (por. art. 156 § 5a k.p.k.).

Jeżeli chciałbyś uzyskać kopie konkretnych stron akt, to sporządź wniosek o wyrażenie zgody na wykonanie kopii. Poproś pracownika, aby je dla Ciebie sporządził. Za wykonane kopie będziesz musiał zapłacić 1 zł od strony, a w przypadku kopii uwierzytelnionej – 6 zł.

Masz również prawo złożyć wniosek o umożliwienie końcowego zapoznania się z aktami postępowania przygotowawczego. Wówczas policja albo prokurator powiadomią Cię o takiej możliwości i wyznaczą Ci termin na zapoznanie się z tymi aktami, obowiązkowo informując Cię, które z tych akt zostaną przekazane sądowi wraz z aktem oskarżenia (por. art. 321 § 1 k.p.k.).

W toku postępowania przed sądem, na Twój wniosek, zostaną Ci udostępnione akta postępowania przygotowawczego w części, w której nie zostały przekazane sądowi, także w celu utrwalenia ich w postaci elektronicznej (por. art. 156 § 1a k.p.k.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia możesz także złożyć wniosek do policjanta prowadzącego sprawę o wyrażenie zgody na udostępnienie akt, nawet gdy wniosek o ukaranie nie trafił jeszcze do sądu (por. art. 38 k.p.w. i wyrok TK z dnia 3 czerwca 2014 r., K 19/11, Dz. U. 2014 r. poz. 786).

W jaki sposób mogę uzyskać informacje na temat mojej sprawy w sądzie?

W postępowaniu przed sądem jako oskarżony również jesteś stroną postępowania, masz więc prawo uzyskać informację od pracowników sądu o stanie Twojej sprawy. Jeśli jako pokrzywdzony pełnisz funkcję oskarżyciela, masz to samo uprawnienie. W sądach zostały utworzone specjalne punkty obsługi interesantów, w których telefonicznie bądź osobiście, po podaniu sygnatury sprawy, uzyskasz podstawowe informacje o niej.

Jak i gdzie mogę przeglądać akta w toku sprawy w sądzie?

Również w postępowaniu przed sądem, jeśli jesteś stroną postępowania, masz zarówno prawo przeglądania akt sprawy sądowej, jak również możliwość sporządzania z nich odpisów – cena kopii jest taka sama jak w prokuraturze (por. art. 156 § 1 k.p.k., art. 38 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 13 – wniosek o wydanie kopii dokumentów z akt sprawy

Czy mogę robić zdjęcia aparatem fotograficznym, przeglądając akta?

Nie ma zakazu robienia zdjęć. Za wykonanie zdjęć nie pobiera się żadnej opłaty.

Czy sąd lub prokurator będzie mnie informować o podejmowanych decyzjach i prowadzonych czynnościach?

Co do zasady masz prawo brać udział w rozprawie i posiedzeniu, które Ciebie dotyczą. O każdej rozprawie będziesz zawiadomiony. Zasada ta nie dotyczy posiedzeń. Masz prawo wziąć w nich udział, ale tylko o części z nich dowiesz się od sądu.

Jeżeli zostanie wydane jakieś orzeczenie (wyrok lub postanowienie, lub zarządzenie), na które przysługuje Ci środek zaskarżenia, a nie uczestniczyłeś w rozprawie lub posiedzeniu, na którym zostało wydane, sąd obowiązkowo Ci je doręczy (por. art. 100 k.p.k., art. 35, 36 k.p.w.). O treści innych postanowień i zarządzeń (czyli takich, od których nie przysługuje środek odwoławczy) zostaniesz powiadomiony. Pamiętaj w związku z tym, że jeżeli byłeś obecny przy ogłoszeniu orzeczenia bądź zarządzenia, to wówczas sąd nie będzie Ci go doręczał, gdyż poznałeś jego treść. Sąd doręczy Ci również orzeczenie, jeśli złożysz wniosek o jego uzasadnienie. Zasady te są bardzo ważne z punktu widzenia biegu terminu na zaskarżenie orzeczenia. Zasadą jest, że gdy byłeś obecny przy ogłoszeniu orzeczenia, to bieg terminu na złożenie zażalenia bądź wniosku o uzasadnienie wyroku biegnie od dnia jego ogłoszenia. **Gdy zaś Cię nie było podczas ogłoszenia wyroku**, sąd ma obowiązek Ci go doręczyć i dopiero od dnia doręczenia biegnie termin na złożenie wniosku o jego uzasadnienie (por. art. 100 § 3, art. 422 § 1 k.p.k.). O tym uprawnieniu zostaniesz poinformowany na samym początku rozprawy, jeśli bierzesz w niej udział. Wiedź bowiem, że wyrok może zapaść także, gdy strony nie stawily się na sali sądowej (por. art. 386 § 3, 419, 422 k.p.k.).

O czym jako pokrzywdzony będę informowany przez organy prowadzące postępowanie?

Po pierwsze, jeśli to Ty złożyłeś zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, w ciągu 6 tygodni powinieneś zostać poinformowany o wszczęciu bądź odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego (por. art. 305 § 4 k.p.k.).

Po drugie, każdorazowo jesteś zawiadamiany o przestaniu aktu oskarżenia lub wniosku o ukaranie do sądu oraz pouczany o uprawnieniach związanych z dochodzeniem roszczeń majątkowych, a w razie potrzeby także o prawie do zgłoszenia oświadczenia o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego (por. art. 334 § 5 k.p.k., art. 26 k.p.w.). Będziesz pouczony także o tym, że oskarżony ma prawo złożyć wniosek o skazanie go bez przeprowadzenia postępowania dowodowego, a Ty jako pokrzywdzony masz prawo takiemu wnioskowi się sprzeciwić i Twój sprzeciw wiąże sąd (por. art. 343 § 2, art. 387 § 2 k.p.k.).

O ile nie zrezygnujesz z tego uprawnienia, powinieneś być informowany o zmianie, nieprzedłużeniu lub uchyleniu tymczasowego aresztowania wobec podejrzanego lub oskarżonego (por. art. 253 § 3 k.p.k.).

W postępowaniu wykonawczym sędzia penitencjarny lub dyrektor zakładu karnego, na Twój uprzedni wniosek, niezwłocznie zawiadomią Cię o zwolnieniu skazanego z zakładu karnego po odbyciu kary, o ucieczce skazanego z zakładu karnego, a także o wydaniu decyzji, na podstawie której skazany może czasowo lub przed przewidywanym terminem zakończenia kary pozbawienia wolności opuścić zakład karny. O prawie do złożenia takiego wniosku powinieneś zostać pouczony przez sąd kierujący orzeczenie do wykonania (por. art. 168a k.k.w.).

Nie jestem pokrzywdzonym, ale złożyłem zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa. Jakie mam prawa?

Każdy obywatel ma prawo i społeczny obowiązek zawiadomić o popełnionym przestępstwie. Zostaniesz powiadomiony o wszczęciu postępowania, odmowie wszczęcia albo jego umorzeniu. Jeżeli na skutek przestępstwa doszło do naruszenia Twoich praw, przysługuje Ci zażalenie do sądu na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, w wypadkach niektórych przestępstw także na decyzję o umorzeniu postępowania. Jeśli w ciągu 6 tygodni od dnia złożenia zawiadomienia nie zostaniesz powiadomiony o jego wszczęciu lub odmowie wszczęcia, przysługuje Ci zażalenie do prokuratora nadzrędnego albo powołanego do nadzoru nad organem, w którym złożono zawiadomienie (por. art. 305, 306 k.p.k.).

► PRAWO DO UGODOWEGO ZAKOŃCZENIA SPRAWY

OSKARŻONY

Czy istnieje możliwość zawarcia ugody z pokrzywdzonym w postępowaniu karnym?

Jako oskarżony masz prawo do próby pojednania się z pokrzywdzonym w toku postępowania zwanego **mediacją**. Możesz starać się porozumieć z pokrzywdzonym już w czasie postępowania toczącego się przed prokuratorem; możesz jednak zrobić to także dopiero w postępowaniu przed sądem. Postępowanie mediacyjne prowadzi instytucja lub osoba godna zaufania wskazana przez sąd, referendarza sądowego bądź prokuratora, która nosi nazwę mediatora. Osoba prowadząca mediację między Tobą a sprawcą sporządza z jej przebiegu i wyników sprawozdanie, które przekazuje prokuratorowi lub sądowi (por. art. 23a k.p.k.). Mediacja jest dopuszczalna tylko w postępowaniu dotyczącym przestępstw. Muszą na nią się zgodzić obie strony sporu – oskarżony i pokrzywdzony.

Zawarcie ugody w drodze mediacji może mieć duże znaczenie przy ustalaniu przez sąd wymiaru kary, bowiem sąd obowiązany jest w tym przypadku uwzględnić na Twoją korzyść m.in. Twoje

staranie o naprawienie szkody, pozytywne wyniki przeprowadzonej mediacji oraz zawartą ugodę (por. art. 53 § 2 i 3 k.k.). Ponadto pojednanie się z pokrzywdzonym, naprawienie przez Ciebie wyrządzonej szkody lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie mogą skutkować złożeniem przez pokrzywdzonego wniosku o umorzenie postępowania z art. 59a k.k. i wówczas, po uwzględnieniu takiego wniosku, w ogóle nie ponosisz odpowiedzialności karnej.

Czy istnieją dla oskarżonego inne sposoby ugodowego zakończenia postępowania?

Tak, istnieją dwie zasadnicze formy, które zakładają dialog między Tobą a wymiarem sprawiedliwości i prowadzą do przyspieszenia postępowania, zarówno w przypadku popełnienia przestępstwa, jak i przestępstwa skarbowego, wykroczenia skarbowego lub wykroczenia. Formy te to **skazanie bez rozprawy** oraz tzw. **rozprawa skrócona**.

Na czym polega skazanie bez rozprawy?

Jeżeli jako oskarżony przyznajesz się do winy i w świetle Twoich wyjaśnień okoliczności popełnienia czynu oraz Twoja wina nie budzą wątpliwości, a Twoja postawa wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte bez przeprowadzania dalszych czynności, prokurator **zamiast z aktem oskarżenia** występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z Tobą kar lub innych środków przewidzianych za zarzucony Ci występki. Przedmiotem uzgodnień z prokuratorem mogą być również rozstrzygnięcia co do poniesienia kosztów procesu.

Zauważ, że warunkiem skorzystania z tej możliwości jest Twoje przyznanie się do winy, uzgodnienie warunków skazania z prokuratorem oraz okoliczność, że zarzucony Ci czyn jest występkiem, a nie zbrodnią (zbrodnią jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż 3 lata – czyli 3 lata stanowią dolną granicę zagrożenia – albo karą surowszą).

Należy podkreślić, że do złożenia tego wniosku potrzebna jest Twoja zgoda. Pamiętaj, że do momentu wydania wyroku możesz tę zgodę cofnąć. Sąd nie ma obowiązku uwzględnienia wniosku prokuratora, może również uzależnić uwzględnienie wniosku od naprawienia przez Ciebie szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a także od dokonania przez prokuratora jeszcze innej zmiany, zaakceptowanej przez Ciebie. Jeśli sąd nie uwzględni wniosku, zwróci sprawę prokuratorowi do dalszego prowadzenia, który bądź ponownie wystąpi z takim samym wnioskiem, bądź dołączy podobny wniosek do aktu oskarżenia, bądź też skieruje akt oskarżenia do sądu.

Prokurator lub inny uprawniony organ, wnosząc do sądu akt oskarżenia albo wniosek o ukaranie, może również zamieścić w nim wniosek o skazanie Cię bez rozprawy na uzgodnioną wcześniej z Tobą karę lub inne środki przewidziane za zarzucony Ci czyn. Wniosek taki można złożyć tylko w sytuacji, gdy okoliczności popełnienia czynu i Twoja wina nie budzą wątpliwości, a – w postępowaniu o przestępstwo, przestępstwo skarbowe i wykroczenie skarbowe – oświadczenia dowodowe złożone przez Ciebie nie są sprzeczne z dokonanymi ustaleniami, zaś w postępowaniu o wykroczenie cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy (por. art. 58 k.p.w.). W przypadku przestępstw lub przestępstw skarbowych czyn, którego się dopuściłeś, musi jednak spełniać odpowiednie kryteria, tzn. musi być występkiem, a nie zbrodnią. Należy podkreślić, że i w tym przypadku do złożenia tego wniosku potrzebna jest Twoja zgoda, którą również do momentu wydania wyroku możesz cofnąć, ale nie jest wymagane przyznanie się przez Ciebie do winy.

Sąd i w tym przypadku nie ma obowiązku uwzględnienia wniosku prokuratora, może również uzależnić uwzględnienie wniosku od naprawienia przez Ciebie szkody w całości albo w części lub od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, a także od dokonania przez prokuratora jeszcze innej zmiany, zaakceptowanej przez Ciebie. Uwzględnienie obu opisanych wyżej wniosków jest możliwe tylko wówczas, jeżeli nie sprzeciwi im się pokrzywdzony. Jeśli sąd nie uwzględni wniosku, sprawa będzie się toczyć na zasadach ogólnych (por. art. 335, 338a, 343 k.p.k., art. 60a k.k., art. 58 i 59 k.p.w., art. 156 § 3 k.k.s.).

Również Ty jako oskarżony możesz przed doręczeniem Ci zawiadomienia o terminie pierwszej rozprawy złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego i wymierzenie Ci określonej kary lub środka karnego, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego. Wniosek ten może również dotyczyć wydania określonego rozstrzygnięcia w przedmiocie poniesienia kosztów procesu.

Aby sąd uwzględnił Twój wniosek, okoliczności popełnienia przez Ciebie czynu zabronionego nie mogą budzić wątpliwości, a Twoja postawa musi wskazywać, że cele postępowania zostaną osiągnięte. Uwzględnienie wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwi się temu prokurator oraz pokrzywdzony (por. art. 338a, 343a k.p.k.).

Jeżeli Twój wniosek nie zostanie uwzględniony, sprawa będzie się toczyć na zasadach ogólnych. Największą korzyścią płynącą ze złożenia każdego z trzech opisanych wyżej wniosków jest możliwość zastosowania przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary, pamiętaj jednak, że sąd może to uczynić, ale nie musi tego robić. Wymiar kary jest zawsze w takich przypadkach przedmiotem negocjacji z prokuratorem.

W wypadku postępowania w sprawach o wykroczenia również jako obwiniony możesz, po wezwaniu Cię na pierwszą rozprawę lub zawiadomieniu o jej terminie, wystąpić z wnioskiem o skazanie bez przeprowadzania rozprawy (por. art. 60 § 1 pkt 2 k.p.w.). Sąd może uwzględnić taki wniosek tylko, jeżeli nie zgłosił wobec niego sprzeciwu oskarżyciel publiczny, a także pokrzywdzony, jeżeli występuje w roli oskarżyciela posiłkowego, i jedynie wtedy, gdy okoliczności popełnienia czynu oraz Twoje wyjaśnienia w świetle ujawnionego materiału dowodowego nie budzą wątpliwości. Sąd może uzależnić uwzględnienie Twojego wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany (por. art. 63 i 64 k.p.w.).

Na czym polega tzw. rozprawa skrócona?

Korzystając z tej formy negocjacji z wymiarem sprawiedliwości, masz prawo – do chwili zakończenia Twojego pierwszego przesłuchania lub pierwszego przesłuchania wszystkich oskarżonych – złożyć wniosek o wydanie wyroku skazującego Cię na określoną karę lub środek karny, orzeczenie przepadku lub środka kompensacyjnego (a także zawierającego rozstrzygnięcie w przedmiocie poniesienia kosztów procesu) bez przeprowadzania postępowania dowodowego. W tym przypadku nie ma znaczenia, jakie przestępstwo Ci zarzucono, co oznacza, że niniejsza instytucja dotyczy zarówno występków, jak i zbrodni (wszystkich przestępstw).

Korzyścią płynącą ze skorzystania z rozprawy skróconej jest możliwość zastosowania przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary, nawet jeśli zarzucono Ci zbrodnię. Pamiętaj jednak, że w sprawach o zbrodnie nadzwyczajne złagodzenie kary może nastąpić tylko wówczas, gdy złożysz wniosek o skazanie przed doręczeniem Ci zawiadomienia o terminie pierwszej rozprawy.

Aby sąd uwzględnił Twój wniosek, okoliczności popełnienia przez Ciebie czynu zabronionego i Twoja wina nie mogą budzić wątpliwości, a cele postępowania muszą zostać osiągnięte mimo nieprzeprowadzania rozprawy **w całości**. Uwzględnienie wniosku jest możliwe jedynie wówczas, gdy nie sprzeciwi się temu prokurator, a także pokrzywdzony należycie zawiadomiony o terminie rozprawy.

Sąd może uzależnić uwzględnienie Twojego wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany. Zmiana ta może np. polegać na zobowiązaniu Cię do naprawienia wyrządzonej szkody (por. art. 387 k.p.k., art. 60a k.k., art. 161 k.k.s.).

Czy jako oskarżony mam jakieś inne możliwości ugodowego zakończenia postępowania kar-noskarbowego?

Jeżeli popełnisz przestępstwo skarbowe bądź wykroczenie skarbowe, masz możliwość porozumienia się z wymiarem sprawiedliwości, dzięki czemu Twoja kara może być stosunkowo nieduża, a przy spełnieniu odpowiednich warunków możesz nawet uniknąć odpowiedzialności karnej.

Masz możliwość skorzystania z instytucji **czynnego żalu** lub **dobrowolnego poddania się odpowiedzialności**, lub **złożenia korekty deklaracji podatkowej**.

Na czym polega czynny żal w postępowaniu karnoskarbowym?

Jeżeli po popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego zawiadomisz o tym fakcie organ powołany do ścigania (np. urząd skarbowy, urząd celny, Straż Graniczną), jednocześnie przedstawiając szczegóły związane z popełnieniem przez Ciebie danego czynu, a przede wszystkim informując organ o innych osobach, które wraz z Tobą uczestniczyły w jego popełnieniu, to nie będziesz podlegał karze. Pamiętaj jednak – musisz poinformować organ o wszystkich współsprawcach, o których wiesz. Zatajenie danych choćby jednego z nich zablokuje Ci możliwość skorzystania z dobrodziejstwa czynnego żalu, bo właśnie taką nazwę nosi opisywana tu instytucja (por. art. 16 § 1 k.k.s.).

Ponadto musisz naprawić wyrządzoną państwu przez Ciebie szkodę, czyli np. zapłacić zaległy podatek lub cło. Jeżeli Twój czyn nie doprowadził do powstania takiej szkody, lecz dzięki niemu wszedłeś w posiadanie jakichś przedmiotów, to powinieneś je oddać organowi (a jeżeli już ich nie masz – to musisz zapłacić ich równowartość pieniężną).

Czy złożone zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego gwarantuje mi w każdej sytuacji skorzystanie z instytucji czynnego żalu?

Niestety nie, Twoje zawiadomienie o popełnieniu przez Ciebie przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego odniesie skutek tylko w sytuacji, gdy organ ścigania nie będzie miał żadnej wiedzy na temat tego czynu zabronionego (por. art. 16 § 5 k.k.s.).

Przykład: Augustyn postanowił przyznać się do popełnionego przez siebie przestępstwa skarbowego i w tym celu udał się do urzędu skarbowego. Gdy był na miejscu, okazało się, że urząd już o wszystkim wie, gdyż ktoś dzień wcześniej złożył pisemne zawiadomienie, że Augustyn dopuścił się tego czynu.

Twoje zawiadomienie nie odniesie zamierzonego skutku także w sytuacji, gdy złożysz je po podjęciu przez organ ścigania czynności służbowej (np. przeszukanie, kontrola). Jeżeli jednak czynność ta nie dostarczy podstaw do wszczęcia postępowania o dany czyn zabroniony, to Twoje zawiadomienie będzie jak najbardziej skuteczne (por. art. 16 § 5 k.k.s.).

Przykład: Do mieszkania Augustyna zapukała policja i rozpoczęła przeszukanie, gdyż uzyskała informacje, że Augustyn ma nielegalnie banderole. Gdy policja znajdzie owe banderole, Augustyn nie będzie mógł skorzystać z instytucji czynnego żalu. Jednak w sytuacji, gdy policja niczego nie znajdzie, Augustyn jak najbardziej będzie mógł do wszystkiego się przyznać i skorzystać z czynnego żalu.

Pamiętaj jednak, że w żadnym wypadku nie będziesz mógł skorzystać z dobrodziejstwa czynnego żalu, jeżeli:

- kierowałeś wykonaniem ujawnionego czynu zabronionego;
- wykorzystałeś uzależnienie innej osoby od siebie, polecając jej wykonanie ujawnionego czynu zabronionego;
- zorganizowałeś grupę albo związek mający na celu popełnienie przestępstwa skarbowego albo taką grupą lub związkiem kierowałeś, chyba że złożyłeś rzeczone zawiadomienie ze wszystkimi członkami grupy lub związku;
- nakłaniałeś inną osobę do popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego w celu skierowania przeciwko tej osobie postępowania o ten czyn zabroniony

(por. art. 16 § 6 k.k.s.).

Czym jest dobrowolne poddanie się odpowiedzialności?

Aby skorzystać z dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, musisz spełnić następujące warunki:

- musisz złożyć **wniosek o udzielenie przez sąd zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności**. Wniosek taki musisz złożyć, zanim w Twojej sprawie zostanie wniesiony akt oskarżenia. Nie martw się, że w związku ze stresem związanym z postępowaniem zapomnisz o tej możliwości – o prawie do złożenia wniosku zostaniesz pouczone przed pierwszym przesłuchaniem przez finansowy organ postępowania przygotowawczego;
- musisz naprawić państwu szkodę, która została spowodowana Twoim czynem;
- musisz zapłacić kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny, grożącej za czyn zabroniony, którego się dopuściłeś;
- musisz wnieść opłatę w wysokości co najmniej zryczałtowanej równowartości kosztów postępowania;
- musisz oddać przedmioty, w których posiadanie wszedłeś w wyniku popełnionego czynu, a także narzędzia, których używałeś do jego popełnienia (a gdy nie będzie to możliwe – zapłacić ich równowartość pieniężną);
- Twoja wina oraz okoliczności popełnionego przez Ciebie czynu nie mogą budzić wątpliwości sądu (por. art. 17, 142, 143 k.k.s.).

Sąd, udzielając Ci zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, orzeknie tytułem grzywny kwotę, którą zapłaciłeś – nie oznacza to jednak, że będziesz musiał płacić po raz drugi; po prostu kwota grzywny, którą zapłaciłeś, jako jeden z warunków skorzystania z dobrowolnego poddania się odpowiedzialności zostanie potwierdzona przez sąd. Wyrok ten nie zostanie wpisany do Krajowego Rejestru Karnego (por. art. 18 k.k.s.).

Czy korekta deklaracji podatkowej może uwolnić mnie od odpowiedzialności?

W pewnych sytuacjach tak. Jeżeli złożyłeś skuteczną w rozumieniu przepisów ustawy Ordynacja podatkowa (Dz. U. 2012 r. poz. 749 ze zm.) lub ustawy o kontroli skarbowej (Dz. U. 2011 r. nr. 41 poz. 214 ze zm.) korektę deklaracji podatkowej wraz z uzasadnieniem przyczyn korekty oraz wpłaciłeś zaległy podatek, nie będziesz podlegał karze za wykroczenie skarbowe lub przestępstwo skarbowe.

POKRZYWDZONY

Co oznacza dla pokrzywdzonego prawo do ugodowego zakończenia sprawy w postępowaniu karnym?

Jako pokrzywdzonemu przestępstwem przysługuje Ci prawo do **mediacji** z oskarżonym i zawarcia ugody, na identycznych zasadach jak oskarżonemu (por. art. 23a § 1 k.p.k.).

Sąd przeprowadzi ponadto obowiązkowo **postępowanie pojednawcze** wtedy, gdy złożyłeś do sądu prywatny akt oskarżenia. Przed rozprawą sąd spróbuje pojednać Cię ze sprawcą. Jeśli będzie to korzystniejszym rozwiązaniem, na wniosek Twój i sprawcy albo za Waszą obopólną zgodą można przeprowadzić normalną mediację. Pojednanie uzyskane tą drogą pozwoli na umorzenie postępowania sądowego (por. art. 492 § 1 k.p.k.).

Możesz się sprzeciwić skazaniu oskarżonego bez rozprawy albo podczas rozprawy skróconej. Twój sprzeciw jest decydujący. Sprawa zostanie wówczas rozpoznana na zasadach ogólnych (por. art. 343 § 2, art. 387 § 2 k.p.k.).

Czy mogę uzyskać od oskarżonego odszkodowanie lub zadośćuczynienie bez procesu sądowego?

Tak, jest to możliwe. Możesz złożyć (tylko pokrzywdzony jest do tego uprawniony) wniosek o umorzenie postępowania karnego. W zasadzie jest on wiążący dla prokuratora i sądu. Wniosek ten może zostać złożony gdy:

- doszło do pojednania między Tobą a sprawcą – albo przed mediatorem, albo bez jego udziału (możecie porozumieć się sami bez niczyjej pomocy);
- sprawca naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie **do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego** – oznacza to, że uwzględnienie wniosku zależy od rzeczywistego naprawienia szkody do momentu rozpoczęcia przewodu sądowego;
- sprawca nie był wcześniej karany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy (np. nie brał wcześniej udziału w bójce czy rozboju);
- sprawca popełnił jedno z przestępstw wymienionych w Kodeksie karnym – tylko to, które jest zagrożone karą do 3 lat pozbawienia wolności, albo przestępstwo przeciwko mieniu zagrożone karą do 5 lat pozbawienia wolności, albo przestępstwo średniego uszczerbku na zdrowiu.

Przykład: Anastazy uderzył Bogumiła i złamał mu rękę. Nigdy wcześniej nie był karany. Przeprosił Bogumiła, uzgodnił z nim, że zwróci mu koszty leczenia i zapłaci za wyrządzoną krzywdę. Przelał na konto uzgodnioną kwotę. Bogumił wystąpił z wnioskiem do nadzorującego sprawę prokuratora o umorzenie postępowania. Prokurator wydał postanowienie o umorzeniu postępowania. Anastazy nie jest karany, zaś Bogumił uzyskał odszkodowanie i zadośćuczynienie.

Przykład: Anastazy ukradł Bogumiłowi rower. Został zatrzymany przez policję. Prokurator postawił mu zarzut kradzieży i skierował akt oskarżenia do sądu. Przed rozprawą Anastazy oddał Bogumiłowi rower w takim samym stanie technicznym i przeprosił. Obaj udali się na rozprawę do sądu, gdzie przed związłym przedstawieniem przez prokuratora zarzutów oskarżenia Bogumił złożył wniosek o umorzenie postępowania i wskazał, że rower został mu zwrócony. Sąd umorzył postępowanie karne przeciwko Anastazemu.

Zobacz wzór nr 14 – wniosek o umorzenie kompensacyjne postępowania

Czy sąd lub prokurator może nie uwzględnić wniosku pokrzywdzonego o umorzenie postępowania?

Jest to możliwe wówczas, gdy zachodzi wyjątkowa okoliczność uzasadniająca, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary. Wówczas postępowanie będzie się toczyć normalnie, ale także masz prawo do ugodowego jego zakończenia, tyle że w inny, także opisany w naszym poradniku sposób (mediacja, skazanie bez rozprawy, rozprawa skrócona).

► PRAWO DO WYNAGRODZENIA NIEZGODNYCH Z PRAWEM DECYZJI SĄDU

OSKARŻONY, SKAZANY

Kiedy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne stosowanie środków przymusu?

Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje Ci, jeżeli były wobec Ciebie stosowane środki przymusu, w tym przede wszystkim jeśli byłeś pozbawiony wolności w toku postępowania na skutek zatrzymania lub zastosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, a następnie został wydany w stosunku do Ciebie prawomocny wyrok uniewinniający lub orzeczenie o umorzeniu postępowania. Odszkodowanie takie przysługuje Ci wówczas, gdy poniosłeś szkodę lub doznałeś krzywdy w wyniku stosowania wobec Ciebie środków przymusu, w tym zatrzymania lub tymczasowego aresztowania (por. art. 552a k.p.k.).

Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne stosowanie środków przymusu?

Takie żądanie powinieneś zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu wydano orzeczenie w pierwszej instancji, a w wypadku zatrzymania osoby innej niż oskarżony w sądzie okręgowym właściwym ze względu na miejsce, w którym nastąpiło zwolnienie zatrzymanego. Żądanie takie powinno przybrać formę pisma procesowego, które nazywane jest **wnioskiem o odszkodowanie**. Ze złożeniem takiego wniosku nie wiążą się żadne opłaty sądowe (por. art. 554 k.p.k.).

Żądanie powinieneś zgłosić w terminie 3 lat:

- w przypadku tymczasowego aresztowania – od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia;
- w przypadku zatrzymania – od daty zwolnienia (por. art. 555 k.p.k.).

Kiedy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne zatrzymanie w postępowaniu wykroczeniowym?

Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje Ci, jeżeli byłeś pozbawiony wolności w toku postępowania na skutek zatrzymania, które musi zostać uznane za niewątpliwie niesłuszne. Stanie się tak, gdy:

- zastosowano wobec Ciebie zatrzymanie, chociaż nie było ku temu od początku przesłanek formalnych, czyli nie zachodziły podstawy do zastosowania wobec Ciebie postępowania przyspieszonego, ani też nie było problemów z ustaleniem Twojej tożsamości (por. art. 45 § 1 k.p.w.);
- stosowano wobec Ciebie zatrzymanie w dalszym ciągu, chociaż wspomniane wyżej przesłanki straciły swoją aktualność, czyli np. ustalono Twoją tożsamość albo ustalono, iż nie ma podstaw do zastosowania wobec Ciebie postępowania przyspieszonego; w sytuacji, gdy przesłanki zatrzymania stają się nieaktualne, organ, który Cię zatrzymał, musi Cię natychmiast zwolnić (por. art. 46 § 5 k.p.w.);
- stosowano wobec Ciebie zatrzymanie dłużej niż 24 godziny w sytuacji, gdy nie można było ustalić Twojej tożsamości, albo 48 godzin w sytuacji, gdy zachodziły podstawy do zastosowania wobec Ciebie postępowania przyspieszonego (por. art. 46 § 6 k.p.w.).

Odszkodowanie przysługuje Ci tylko wówczas, gdy poniosłeś szkodę w wyniku stosowania wobec Ciebie zatrzymania, zaś zadośćuczynienie tylko wtedy, gdy doznałeś krzywdy w wyniku stosowania wobec Ciebie zatrzymania (por. art. 114 k.p.w.).

Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie w postępowaniu wykroczeniowym?

Takie żądanie powinieneś zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu nastąpiło Twoje zwolnienie. Żądanie takie powinno przybrać formę pisma procesowego, które nazywane jest **wnioskiem o odszkodowanie**. Ze złożeniem takiego wniosku nie wiążą się żadne opłaty sądowe. Żądanie powinieneś złożyć w terminie 6 miesięcy od daty Twojego zwolnienia (por. art. 115 k.p.w.).

SKAZANY

Czy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie?

Tak, takie odszkodowanie i zadośćuczynienie przysługują Ci, gdy:

- w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania zostałeś uniewinniony lub skazany na łagodniejszą karę, środek karny albo probacyjny;
- po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu;
- orzeczone wobec ciebie kara lub środek karny zostały wykonane w całości lub w części.

Odszkodowanie przysługuje także wtedy, gdy niewątpliwie niezasadnie zarządzono wykonanie kary warunkowo zawieszanej albo odwołano warunkowe przedterminowe zwolnienie, albo podjęto warunkowo umorzone postępowanie i karę lub środek karny odbyłeś. Uchybienia te muszą być także stwierdzone po rozpoznaniu kasacji albo wniosku o wznowienie postępowania.

Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne skazanie?

Żądanie odszkodowania powinieneś zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu wydano w Twojej sprawie orzeczenie w pierwszej instancji, w terminie 3 lat od daty uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia (por. art. 552, 554, 555 k.p.k.).

Czy przysługuje mi odszkodowanie i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę w wypadku niesłusznego ukarania za wykroczenie?

Tak, odszkodowanie takie przysługuje Ci, gdy:

- w wyniku kasacji lub wznowienia postępowania zostałeś uniewinniony;
- po uchyleniu skazującego orzeczenia postępowanie umorzono wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu;
- kara lub środek karny orzeczone wobec Ciebie zostały wykonane w całości lub w części;
- gdy zastosowano wobec Ciebie zabezpieczenie majątkowe przepadku, a następnie prawomocnie Cię uniewinniono lub umorzono postępowanie, albo wprowadzie skazano, ale nie orzeczono środka karnego przepadku (w tym wypadku odszkodowanie jest związane tylko ze szkodą i krzywdą wynikłymi z zastosowania zabezpieczenia majątkowego).

Gdzie i kiedy mam zgłosić swoje żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne ukaranie za wykroczenie?

Roszczenie o odszkodowanie i zadośćuczynienie należy zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu wydano orzeczenie w pierwszej instancji, w terminie 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia uniewinniającego lub umarzającego postępowanie (por. art. 114, 115 k.p.w.).

Komu jeszcze przysługuje odszkodowanie i zadośćuczynienie od państwa za niesłuszne pozbawienie wolności?

Prawo to ma także osoba, wobec której orzeczono środek zabezpieczający w warunkach opisanych powyżej dla skazanego za przestępstwo (por. art. 552 § 3 k.p.k.).

Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia przysługuje również osobie innej niż oskarżony w razie niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w związku z postępowaniem karnym (np. świadkowi) (por. art. 552b k.p.k.).

We wszystkich wyżej opisanych postępowaniach możesz ustanowić pełnomocnika albo żądać, aby takiego pełnomocnika wyznaczył Ci sąd z urzędu (por. art. 114 § 4 k.p.w., art. 556 § 3 k.p.k.).

► OBOWIĄZKI OBYWATELA

► OBOWIĄZEK ODPOWIEDNIEGO ZACHOWANIA

Co mi grozi w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?

Jeżeli będziesz naruszał powagę, spokój lub porządek czynności sądowych, przykładowo poprzez obrażanie sądu lub przeciwnika, sędzia przewodniczący może udzielić Ci upomnienia. Jeżeli upomnienie okaże się bezskuteczne i dalej będziesz się nieodpowiednio zachowywał, sędzia może uprzedzić Cię o skutkach prawnych Twojej nieobecności podczas rozprawy lub posiedzenia, zaś dalsze niewłaściwe zachowanie może doprowadzić do wydalenia Cię z sali rozpraw (por. art. 48 u.s.p.).

Ponadto, także w przypadku naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobie uczestniczącej w postępowaniu, sąd może ukarać Cię karą porządkową grzywny w wysokości do 10 000 zł lub karą pozbawienia wolności do 14 dni. Na postanowienie o ukaraniu karą porządkową przysługuje Ci zażalenie do sądu bezpośrednio przełożonego, ale jest ono natychmiast wykonalne (por. art. 49, 50 u.s.p.).

OSKARŻONY

Co mi grozi jako oskarżonemu w razie nieodpowiedniego zachowania w sądzie?

Jeżeli będziesz się zachowywał w sposób zakłócający porządek rozprawy lub godzący w powagę sądu, sędzia udzieli Ci upomnienia. Jeżeli pomimo upomnienia nadal będziesz się zachowywał w nieodpowiedni sposób, sędzia może wydalić Cię na pewien czas z sali rozpraw (por. art. 375 k.p.k., art. 81 k.p.w.).

Jeżeli ze swej winy doprowadzisz się do stanu powodującego niezdolność do udziału w rozprawie lub posiedzeniu z Twoim obowiązkowym uczestnictwem (np. na skutek samookaleczenia czy też użycia alkoholu, narkotyków), sąd będzie mógł prowadzić postępowanie bez Twojej obecności, i to nawet, gdy jeszcze w sprawie nie składałeś wyjaśnień (por. art. 377 k.p.k., art. 81 k.p.w.).

SKAZANY

Co może mnie spotkać, jeśli jako osoba pozbawiona wolności zachowam się nieodpowiednio?

Jako skazany podlegasz odpowiedzialności dyscyplinarnej za każde przekroczenie, czyli zawinione naruszenie zakazów lub nakazów, wynikających z ustawy, regulaminu lub ustalonego w zakładzie karnym porządku. Za popełnione przekroczenie może Ci zostać wymierzona kara dyscyplinarna. Karami dyscyplinarnymi są:

- nagana;
- pozbawienie Cię wszystkich lub niektórych niewykorzystanych przez Ciebie nagród lub ulg albo zawieszenie możliwości skorzystania z nich na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie Cię możliwości korzystania z udziału w niektórych zajęciach kulturalno-oświatowych lub sportowych, z wyjątkiem korzystania z książek i prasy, na okres do 3 miesięcy;
- pozbawienie Cię możliwości otrzymywania paczek żywnościowych na okres do 3 miesięcy;

- pozbawienie Cię lub ograniczenie możliwości dokonywania zakupów artykułów żywnościowych albo wyrobów tytoniowych na okres do 3 miesięcy;
 - udzielanie widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą na okres do 3 miesięcy;
 - obniżenie przypadającej Ci części wynagrodzenia za pracę, nie więcej niż o 25%, na okres do 3 miesięcy;
 - umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni
- (por. art. 143 k.k.w.).

► OBOWIĄZEK MÓWIENIA PRAWDY

OSKARŻONY, SKAZANY

Czy jako oskarżony mam obowiązek mówienia prawdy?

Oczywiście najlepiej jest, gdy mówi się prawdę, ale prawo nie przewiduje odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych wyjaśnień. Oznacza to, że w ramach swojego prawa do obrony możesz zaprzeczać faktom, nawet jeżeli miały one miejsce. Nie możesz natomiast w swoich wyjaśnieniach oskarżać innej osoby o popełnienie jakiegoś innego przestępstwa niż to, o które sam jesteś oskarżony – popełnisz bowiem nowe przestępstwo fałszywego oskarżania (por. art. 234 k.k.). Musisz również pamiętać, że sąd swobodnie ocenia dowody i może nie dać wiary Twoim wyjaśnieniom.

Przykład: Bogumiła została oskarżona o kradzież luksusowej torebki ze sklepu. Kiedy składała wyjaśnienia przed sądem, powiedziała, że to Augustyn ukradł tę torebkę. Nie grozi jej za to odpowiedzialność karna, gdyż wykonywała w ten sposób prawo do obrony. Przestępstwo fałszywego oskarżenia popełniłaby wtedy, gdyby dodała, że Augustyn najpierw ukradł torebkę ze sklepu, a później ukradł jeszcze samochód z parkingu centrum handlowego, aby szybciej przywieźć torebkę do domu, co nie było prawdą.

POKRZYWDZONY

Co się stanie, gdy skłamię? – czyli o obowiązku mówienia prawdy przez świadka.

Każdorazowo przed złożeniem zeznań zostaniesz pouczone o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań (por. art. 190 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.). Ponadto możesz zostać poproszony o złożenie przyrzeczenia następującej treści: **„Świadomy znaczenia moich słów i odpowiedzialności przed prawem przyrzekam uroczyście, że będę mówił szczerą prawdę, niczego nie ukrywając z tego, co mi jest wiadome”**. Przyrzeczenie od świadka może odebrać tylko sąd lub sędzia wyznaczony (por. art. 187 § 1, art. 188 § 1 k.p.k.).

Gwarancją Twojej prawdomówności jest art. 233 k.k., przewidujący odpowiedzialność karną za składanie fałszywych zeznań, co zagrożone jest karą 3 lat pozbawienia wolności. Musisz pamiętać o tym, że „fałszywie zeznawać” nie oznacza tylko mówić nieprawdę, ale także świadomie zatajać prawdę. W pewnych sytuacjach możesz jednak milczeć, co przedstawimy w dalszej części poradnika.

► OBOWIĄZEK TERMINOWEGO DOKONYWANIA CZYNNOŚCI

Jaki jest termin na wniesienie środków zaskarżenia?

	Postępowanie karne	Postępowanie o wykroczenia	Postępowanie o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe
Apelacja	14 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem; 7 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem w postępowaniu przyspieszonym	7 dni od daty otrzymania wyroku wraz z uzasadnieniem bądź 7 dni od daty otrzymania wyroku wraz z przekładem ustnego uzasadnienia; 3 dni od doręczenia wyroku wraz z uzasadnieniem w postępowaniu przyspieszonym	14 dni od daty doręczenia wyroku z uzasadnieniem
Zażalenie, sprzeciw od postanowienia lub zarządzenia referendarza sądowego	7 dni od daty ogłoszenia postanowienia (zarządzenia) lub 7 dni od daty doręczenia postanowienia (zarządzenia), gdy ustawa przewiduje taki obowiązek	7 dni od daty ogłoszenia postanowienia (zarządzenia) lub 7 dni od daty doręczenia postanowienia (zarządzenia), gdy ustawa przewiduje taki obowiązek	7 dni od daty ogłoszenia postanowienia (zarządzenia) lub 7 dni od daty doręczenia postanowienia (zarządzenia), gdy ustawa przewiduje taki obowiązek
Sprzeciw od wyroku nakazowego	7 dni od daty doręczenia	7 dni od daty doręczenia	7 dni od daty doręczenia
Wniosek o sporządzenie na piśmie i doręczenie uzasadnienia wyroku	7 dni od daty ogłoszenia wyroku lub 7 dni od daty doręczenia wyroku, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek; ustnie do protokołu rozprawy lub posiedzenia albo 3 dni od daty doręczenia wyroku w postępowaniu przyspieszonym	7 dni od daty ogłoszenia wyroku lub 7 dni od daty doręczenia wyroku, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek, lub wyroku zaocznego; ustnie do protokołu rozprawy, bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku w postępowaniu przyspieszonym	7 dni od daty ogłoszenia wyroku lub 7 dni od daty doręczenia wyroku, gdy ustawa przewiduje taki obowiązek

Zgodnie z art. 100 § 3 k.p.k., jeśli nie byłeś obecny podczas ogłoszenia wyroku, sąd ma obowiązek Ci go doręczyć. Wówczas termin na złożenie wniosku o jego uzasadnienie liczy się od dnia doręczenia wyroku (por. art. 422 § 1 k.p.k.).

O jakich jeszcze terminach powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
usunięcie braków formalnych pisma	7 dni od daty doręczenia wezwania
wniosek o przywrócenie terminu	7 dni od daty ustania przeszkody
kasacja (dotyczy tylko przestępstw i przestępstw skarbowych)	30 dni od daty doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem
wniosek o uchylenie wyroku wydanego w postępowaniu w stosunku do nieobecnych za przestępstwo lub wykroczenie skarbowe	14 dni od daty doręczenia wyroku

W jaki sposób liczy się termin?

Do biegu terminu nie wlicza się dnia, od którego liczy się dany termin. Jeżeli termin jest oznaczony w tygodniach, miesiącach lub latach, koniec terminu przypada na ten dzień tygodnia lub miesiąca, który odpowiada początkowi terminu; jeżeli w danym miesiącu nie ma takiego dnia, koniec terminu przypada na ostatni dzień tego miesiąca. Jeżeli koniec terminu przypada na dzień uznany przez ustawę za dzień wolny od pracy, czynność można wykonać następnego dnia (art. 123 k.p.k.).

Przykład: W sprawie Anastazego wyrok zapadł w środę 20 maja 2015 r. Anastazy wysłuchał go na rozprawie. Bieg terminu na złożenie wniosku o uzasadnienie wyroku rozpoczyna się następnego dnia, czyli w czwartek 21 maja 2015 r., i wynosi 7 dni. A zatem wniosek o uzasadnienie Anastazy może złożyć do końca kolejnej środy – 27 maja 2015 r.

Przykład: Prokurator powiadomił Bogumiłę o ponownym umorzeniu dochodzenia w sprawie kradzieży jej roweru. Bogumiła odebrała zawiadomienie od prokuratora na pocztę 13 lutego 2015 r. W ciągu miesiąca od dnia odebrania zawiadomienia może wnieść do sądu subsydiarny akt oskarżenia. Termin ten upłynie 13 marca 2015 r. Do końca tego dnia Bogumiła, przez swojego pełnomocnika, może złożyć taki akt oskarżenia.

Nie dotrzymałem terminu zawitego, ale nie ze swojej winy. Czy mogę coś zrobić?

Tak. Istnieje instytucja zwana przywróceniem terminu. W wyjątkowych sytuacjach można przywrócić termin zawity, czyli Twoja czynność zostanie uznana za skuteczną. Jednakże, aby tak się stało, muszą zostać spełnione łącznie trzy warunki:

- niedotrzymanie terminu nastąpiło z przyczyn niezależnych od Ciebie;
- złożyłeś **wniosek o przywrócenie terminu** w terminie 7 dni od daty ustania przeszkody uniemożliwiającej Ci wykonanie czynności procesowej;
- wraz z tym wnioskiem wykonałeś tę czynność procesową.

W kwestii przywrócenia terminu decyzję podejmuje ten organ (sąd), przed którym należało dokonać czynności. Organ ten (sąd) wyda postanowienie, a na odmowę przywrócenia terminu przysługuje Ci zażalenie (por. art. 126 k.p.k., art. 38 § 1 k.p.w.).

Przykład: Augustyn nie złożył apelacji w terminie, ponieważ trafił do szpitala, gdzie był operowany. Kiedy tylko wyszedł ze szpitala, czyli ustała przyczyna, przez którą nie mógł tego zrobić w terminie, złożył wniosek o przywrócenie terminu. Aby wniosek odniósł skutek, Augustyn musi do wniosku załączyć apelację!

Zobacz wzór nr 15 – wniosek o przywrócenie terminu

SKAZANY

O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako skazany powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
dobrowolna zapłata grzywny	30 dni od daty wezwania do uiszczenia
skarga na niezgodność z prawem decyzji organu postępowania wykonawczego	7 dni od daty doręczenia lub ogłoszenia

POKRZYWDZONY

O jakich jeszcze najważniejszych terminach jako pokrzywdzony powinienem pamiętać?

Czynność	Termin
wniosek o orzeczenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	do zamknięcia przewodu sądowego na rozprawie głównej
oświadczenie o działaniu w charakterze oskarżyciela posiłkowego	do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej; w przypadku wykroczeń – 7 dni od daty zawiadomienia o przestąpieniu wniosku o ukaranie do sądu
złożenie subsydiarnego aktu oskarżenia	miesiąc od doręczenia zawiadomienia o drugim postanowieniu prokuratora

Powyższe terminy (dla pokrzywdzonego) mają charakter prekluzyjny. Oznacza to, że jeśli ich nie dotrzymasz, nie jest możliwe ich przywrócenie.

► OBOWIĄZEK STAWIENICTWA

OSKARŻONY

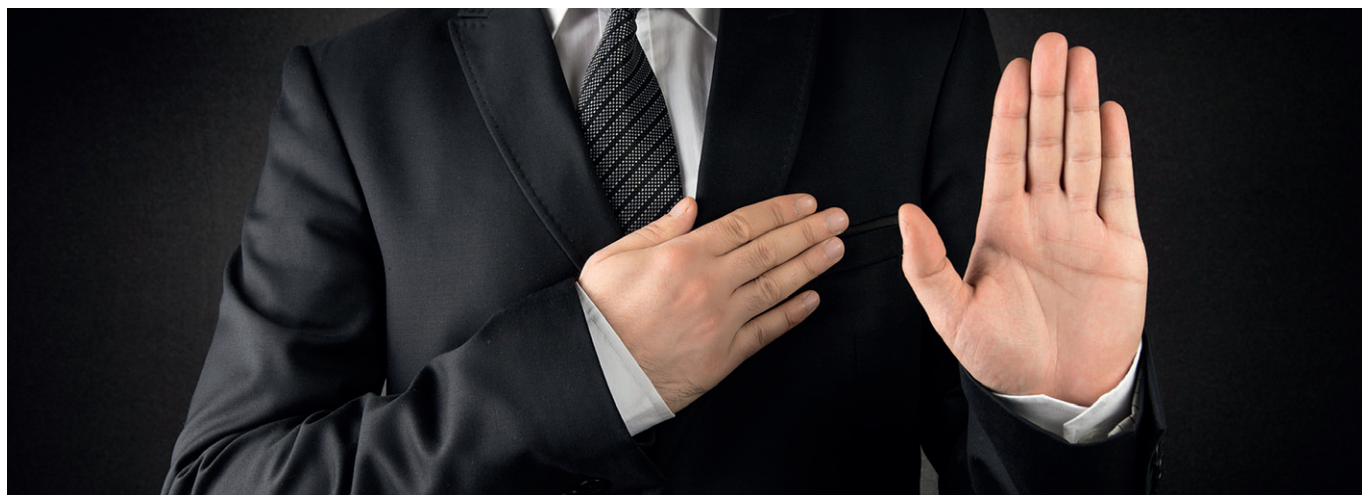
Czy jako oskarżony mam obowiązek stawiennictwa w sądzie lub prokuraturze?

Tak. Jeżeli pozostajesz na wolności, masz obowiązek stawić się na każde wezwanie w toku postępowania karnego, zarówno przed prokuratorem, jak i przed sądem. Masz również obowiązek zawiadamiać prokuratora lub sąd o każdej zmianie miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego

dłużej niż 7 dni – o tym będziesz pouczony przed pierwszym przesłuchaniem (por. art. 75 § 1 k.p.k., art. 20 § 3 k.p.w.). Obowiązek ten jest także aktualny, gdy w innej sprawie zostałeś pozbawiony wolności.

W razie nieusprawiedliwionego niestawiennictwa możesz zostać zatrzymany i doprowadzony przymusowo (por. art. 75 § 2 k.p.k., art. 20 § 3 k.p.w., art. 50 k.p.w.).

Czy moja obecność jako oskarżonego na rozprawie jest obowiązkowa?

Nie, co do zasady Twoja obecność na rozprawie nie jest obowiązkowa, ale jest to jedno z Twoich podstawowych praw (por. art. 374 k.p.k.). Jednakże przewodniczący lub sąd mogą uznać Twoją obecność za obowiązkową, a ponadto w sprawach o zbrodnie Twoja obecność jest obowiązkowa na początku rozprawy – podczas rozpoczęcia przewodu sądowego – w celu pouczenia Cię o Twoich prawach, w tym o prawie składania wyjaśnień, odmowy składania wyjaśnień lub odpowiedzi na pytania, składania wniosków dowodowych i konsekwencjach nieskorzystania z tego uprawnienia, oraz w celu zapytania Cię przez sąd, czy przyznajesz się do zarzucanego Ci czynu oraz czy chcesz złożyć wyjaśnienia. Jeżeli Twoja obecność na rozprawie jest obowiązkowa, to gdy się nie stawisz i nie usprawiedliwisz swojej nieobecności, sędzia zarządzi Twoje natychmiastowe zatrzymanie i doprowadzenie lub przerwie w tym celu rozprawę albo ją odroczy. Sąd może prowadzić jednak rozprawę bez Twojego udziału, jeśli złożyłeś już wyjaśnienia i opuściłeś salę rozprawy bez zezwolenia sędziego albo powiadomiony o kolejnym terminie rozprawy nie stawiłeś się na nią i nie zostało to usprawiedliwione, albo też ze swej winy wprawileś się w stan powodujący niezdolność do udziału w rozprawie, albo oświadczyłeś, że nie weźmiesz w niej udziału, albo mimo że otrzymałeś wezwanie na rozprawę, nie przyszedłeś na nią i nie zostało to usprawiedliwione. Pamiętaj jednak, że w każdym z tych przypadków sąd może zarządzić Twoje zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie do sądu (por. art. 376, art. 377, art. 382 k.p.k.).

W postępowaniu w sprawach o wykroczenia Twoja obecność na rozprawie jest obowiązkowa, o ile zostaniesz na nią wezwany przez sąd. Gdy w takiej sytuacji nie stawisz się na rozprawie i nie zostanie to usprawiedliwione, sąd przeprowadzi rozprawę zaoczną, której wynikiem będzie wydanie wyroku zaocznego. Jednakże jeśli sąd uzna w takiej sytuacji Twoją obecność za konieczną, to może zarządzić Twoje zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie przez policję (por. art. 71 § 4 k.p.w.).

POKRZYWDZONY

Ile razy muszę przyjść na wezwanie? – o obowiązku stawiennictwa świadka i pokrzywdzonego.

Każda osoba wezwana w charakterze świadka ma obowiązek się stawić i złożyć zeznania. Obowiązek ten dotyczy także Ciebie jako pokrzywdzonego, gdy w toku postępowania pełnisz również

funkcję świadka (por. art. 177 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.). Nieobecność bez powodu, czyli lekceważenie obowiązku złożenia zeznań w sprawie, obarczona jest sankcją kary pieniężnej w wysokości do 10 000 zł; w przypadku wykroczeń jest to kara porządkowa od 50 zł do 1000 zł, a w razie ponownego niezastosowania się do wezwania od 100 zł do 1500 zł (por. art. 285 § 1 k.p.k., art. 49 k.p.w.). Co więcej, możesz spodziewać się tego, że zostaniesz zatrzymany, a następnie będziesz przymusowo doprowadzony na przesłuchanie (por. art. 285 § 2 k.p.k., art. 50 k.p.w.).

Poza postępowaniem w sprawach o wykroczenia, za nieusprawiedliwione niestawiennictwo grożą Ci także sankcja w postaci obciążenia kosztami, które powstały dodatkowo ze względu na Twoją nieobecność, lub nawet areszt na czas do 30 dni, jeśli celowo i długotrwale unikasz złożenia zeznań (por. art. 287, 289 k.p.k.).

Jeżeli jako pokrzywdzony wniosłeś do sądu prywatny akt oskarżenia lub wnioski o ukaranie, a następnie bez usprawiedliwienia nie stawisz się na rozprawie, sąd Twoje niestawiennictwo potraktuje jako odstąpienie od oskarżenia i umorzy postępowanie (por. art. 496 § 3 k.p.k., art. 29 § 2 k.p.w.). Podobnie sąd potraktuje Twoje nieusprawiedliwione niestawiennictwo na posiedzeniu pojednawczym, które sąd wyznacza obowiązkowo po wniesieniu prywatnego aktu oskarżenia (por. art. 491 § 1 k.p.k.).

Przeczytaj uważnie pismo, które otrzymałeś z sądu lub prokuratury – zawsze jest tam wskazane, czy Twoja obecność jest obowiązkowa.

► OBOWIĄZEK DOSTARCZANIA DOWODÓW

OSKARŻONY

Czy jako oskarżony mam obowiązek dostarczania dowodów?

Jako oskarżony, lub nawet tylko podejrzany, nie masz obowiązku dowodzenia swojej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść. Jesteś jednak zobowiązany do podania się następującym czynnościom:

- oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała, wolno także pobrać od Ciebie odciski, fotografować Cię oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom;
- badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonywaniem zabiegów na Twoim ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają Twojemu zdrowiu, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne. W szczególności jesteś zobowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu;
- pobraniu przez funkcjonariusza policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby zdrowiu Twojemu lub innych osób (por. art. 74 k.p.k., art. 20 § 3 k.p.w.).

Przeprowadzanie dowodów to Twoje prawo. Od jego wykorzystania często zależy wynik postępowania.

ŚWIADEK

Wiem, ale nie powiem... – czyli o obowiązku dostarczania dowodów przez pokrzywdzonego.

Jako świadek masz obowiązek złożenia zeznań w toku postępowania zarówno przed prokuratorem, jak i w sądzie (por. art. 177 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.). Jednakże masz także **prawo odmówić**

składania zeznań, jeżeli oskarżonym (obwinionym) w sprawie jest osoba Ci najbliższa (por. art. 182 § 1 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.), jak również wówczas, gdy w innej toczącej się sprawie Ty jesteś oskarżony (obwiniony) o współudział w czynie zabronionym objętym postępowaniem (por. art. 182 § 3 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.). Możesz ponadto **uchylić się od odpowiedzi na pytanie**, jeśli jej udzielenie mogłoby narazić Cię lub osobę Ci najbliższą na odpowiedzialność karną za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe (por. art. 183 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.).

Jeśli nie jesteś osobą najbliższą, ale pozostajesz z oskarżonym w szczególnie bliskim stosunku osobistym, możesz wnieść o zwolnienie od złożenia zeznania lub odpowiedzi na pytania (por. art. 185 k.p.k.).

Jeśli jesteś pokrzywdzonym, a karalność czynu zależy od stanu Twojego zdrowia (np. zachodzi konieczność stwierdzenia, czy sprawca wyłącznie naruszył Twoją nietykalność cielesną, czy też spowodował u Ciebie lekki uszczerbek na zdrowiu), to nie możesz się sprzeciwić oględzinom i badaniom Twojego ciała. Czynności tego rodzaju nie mogą jednak polegać na obserwacji w zakładzie leczniczym oraz nie mogą być połączone z przeprowadzeniem zabiegu chirurgicznego. Jeśli jesteś świadkiem, to oględziny Twojego ciała, badanie lekarskie lub psychologiczne mogą być przeprowadzone wyłącznie za Twoją zgodą (por. art. 192 k.p.k., art. 41 § 1 k.p.w.).

W pewnych sytuacjach możesz być również przesłuchany w obecności biegłego lekarza lub biegłego psychologa.

Przykład: Augustyn jechał ze swoją 20-letnią córką, gdy spowodował wypadek drogowy. Córka wezwana została na przesłuchanie w charakterze świadka. Ma prawo odmówić złożenia zeznań.

Przykład: Augustyn jechał ze swoim przyjacielem, gdy spowodował wypadek drogowy. Został on wezwany na przesłuchanie w charakterze świadka. Nie jest on osobą najbliższą, jak rodzina, ale może złożyć wniosek o zwolnienie go od złożenia zeznania.

Kiedy mam powiedzieć, że nie chcę zeznawać?

O Twoich uprawnieniach jako świadka zostaniesz pouczony przez prowadzącego przesłuchanie na samym jego początku. Wówczas możesz oświadczyć, że nie chcesz zeznawać lub odpowiadać na pytania. Nie musisz podawać powodu swojej decyzji.

Czy mogę zmienić zdanie?

Tak. Odmówić składania zeznań (albo gdy zostałeś zwolniony z tego obowiązku) możesz do momentu pierwszego przesłuchania w postępowaniu sądowym. Wówczas Twoje poprzednie zeznanie nie będzie dowodem w sprawie. Z kolei w każdej chwili możesz złożyć zeznanie, jeśli wcześniej tego nie chciałeś (por. art. 186 § 1 k.p.k.).

Przykład: Augustyn złożył w prokuraturze zeznania w sprawie przeciwko swojemu ojcu. Gdy został jako świadek wezwany do sądu, zmienił zdanie i odmówił składania zeznań. Jego zeznania z prokuratury nie będą dowodem w sprawie.

► OBOWIĄZEK PONOSZENIA KOSZTÓW POSTĘPOWANIA

Jak uzyskać zwolnienie od obowiązku zapłaty kwoty, od której uzależnione jest skuteczne wniesienie pisma procesowego?

Sąd lub referendarz sądowy zwolni Cię od obowiązku uiszczenia opłaty przed wniesieniem określonego pisma procesowego (np. prywatnego aktu oskarżenia, wniosku o warunkowe przedterminowe zwolnienie), jeżeli wykazesz, że dokonanie odpowiedniej zapłaty jest dla Ciebie zbyt uciążliwe ze względu na Twoją sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów. W tym celu powinieneś złożyć **wniosek o zwolnienie od wyłożenia kosztów podlegających uiszczeniu przy wnoszeniu pisma procesowego** (por. art. 623 k.p.k., art. 119 k.p.w.).

Zobacz wzór nr 16 – wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych

Czy mogę uzyskać zwolnienie od zapłaty kosztów sądowych?

Sąd może zwolnić Cię od zapłaty kosztów sądowych w całości lub w części, jeżeli uzna, że ich uiszczenie byłoby dla Ciebie zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów. Sąd może również zwolnić Cię od kosztów sądowych, gdy przemawiają za tym względy słuszności. Sąd może dokonać zwolnienia z urzędu w orzeczeniu kończącym postępowanie lub później (por. art. 624, 626 k.p.k., art. 119 k.p.w.).

Co powinienem zrobić z potwierdzeniem wpłaty, które otrzymałem w kasie sądowej, lub potwierdzeniem przelewu?

Gdy przy okienku kasy sądowej zostanie Ci wydane potwierdzenie wpłaty, powinieneś je zachować. Podobnie powinieneś uczynić z potwierdzeniem przelewu, jeżeli wpłata została dokonana za pośrednictwem banku. Niekiedy będziesz musiał dołączyć je do pisma, które zamierzasz złożyć. Dowód wpłaty składasz wraz z pismem procesowym oraz w momencie, gdy prosisz o wykonanie odpisu lub kserokopii z akt sprawy. Jeśli dokonałeś płatności na pocztę, przelewem internetowym albo w inny sposób, także zachowaj potwierdzenie.

Ile kosztuje uzyskanie kopii akt sprawy?

Za zaświadczenia lub inne dokumenty, które wydano Ci na Twój wniosek na podstawie akt sprawy, a które zostały uwierzytelnione (czyli opatrzone pieczęciami sądu), zostanie pobrana od Ciebie opłata w wysokości **6 zł** za każdą stronę. Natomiast za zwykłe kopie będziesz musiał wnieść opłatę w wysokości **1 zł** za każdą stronę (por. § 1, 2, 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 września 2015 r. w sprawie wysokości opłaty za wydanie kserokopii dokumentów oraz uwierzytelnionych odpisów z akt sprawy, Dz. U. poz. 1566).

SKAZANY

Jakie koszty procesu ponosi skazany?

Sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie dokładnie określi, kto, w jakiej części i w jakim zakresie ponosi koszty procesu. W toku postępowania większość wydatków tymczasowo wyłoży państwo (por. art. 619, 626 k.p.k., art. 117, 119 k.p.w.).

Jeśli zostałeś skazany w sprawie z oskarżenia publicznego, zostaniesz zobligowany do zwrotu kosztów sądowych w wysokości ustalonej przez sąd, zaś w przypadku wykroczeń do zapłaty zryczałtowanych wydatków postępowania w wysokości 100 zł (w przypadku postępowania nakazowego lub skazania bez przeprowadzania rozprawy – 50 zł) oraz kosztów ewentualnych opinii biegłych, a także należności ustanowionych z urzędu obrońcy i pełnomocnika. W każdym przypadku będziesz musiał również zwrócić koszty procesu oskarżycielowi posiłkowemu. Będziesz musiał także

wnieść opłatę od skazania (por. art. 627 k.p.k., art. 118, 119 k.p.w.). Podobnie będzie w przypadku warunkowego umorzenia postępowania (por. art. 629 k.p.k.).

Poniesiesz koszty postępowania odwoławczego ustalone przez sąd, jeśli odwoływałeś się od decyzji sądu pierwszej instancji, ale sąd odwoławczy nie przychylił się do Twojego zdania (por. art. 636 k.p.k., art. 119 k.p.w.). W przypadku wykroczeń będą to zryczałtowane wydatki w wysokości 50 zł oraz opłata. Podobnie stanie się w przypadku wznowienia postępowania, gdy sąd oddali Twój wniosek lub pozostawi go bez rozpoznania (por. art. 639 k.p.k., art. 119 k.p.w.).

W sprawach z oskarżenia prywatnego jako osoba skazana zostaniesz zobligowany do zwrócenia oskarżycielowi kosztów, które poniósł, aby móc uczestniczyć w procesie, np. koszty dojazdu do sądu. Podobnie się stanie, gdy sąd warunkowo umorzy toczące się przeciwko Tobie postępowanie (por. art. 628 k.p.k., art. 629 k.p.k.). Gdy sąd uniewinni Cię od części zarzutów, oskarżyciel prywatny może zażądać od Ciebie zwrotu tylko części poniesionych kosztów (por. art. 631 k.p.k.). Postępowanie w sprawie o odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niesłuszne skazanie, aresztowanie lub zatrzymanie jest wolne od kosztów.

Za co jeszcze będę musiał zapłacić?

Jeśli w sprawie o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe zdecydujesz się na **wniesienie kasacji** od wyroku, zapłacisz **450 zł** w sprawie, w której wyrok wydał w pierwszej instancji sąd rejonowy, zaś **750 zł** w sprawie, w której w pierwszej instancji wyrok wydał sąd okręgowy (por. art. 527 § 5 k.p.k., § 1 r.o.k.). Suma zapłacona przy składaniu kasacji zostanie Ci zwrócona, jeżeli sąd chociażby częściowo uwzględni Twoją kasację (przychylając się do Twojego żądania) albo wcześniej zostanie ona przez Ciebie wycofana (por. art. 527 § 4 k.p.k.).

Sam będziesz musiał zapłacić za korzystanie w sprawie z ustanowionego przez Ciebie pełnomocnika (por. art. 620 k.p.k.).

W przypadku, gdy jesteś skazany na karę pozbawienia wolności i mimo wezwania sądu nie stałeś się w określonym terminie w zakładzie karnym, aby odbyć tę karę, zostaniesz przymusowo doprowadzony do zakładu karnego i będziesz musiał pokryć koszty tego doprowadzenia (por. art. 79 § 2 k.k.w.).

W przypadku, gdy masz obrońcę z urzędu w postępowaniu przed sądem (art. 80a k.p.k.), możesz być także obciążony kosztami działania obrońcy.

Czy mogę negocjować wysokość kosztów postępowania do zapłaty?

Jeżeli chcesz poddać się karze i negocjujesz jej wysokość z prokuratorem lub sądem, przedmiotem tych rozmów mogą być także koszty procesu (por. art. 335 § 1 i 2, art. 338a, 387 § 1 k.p.k.).

POKRZYWDZONY

Za co ta opłata? – czyli o obowiązku ponoszenia kosztów przez pokrzywdzonego.

Początkowo większość należności w postępowaniu karnym opłaca państwo. Jednakże, jako pokrzywdzony przestępstwem będziesz musiał dokonać następujących wpłat:

- 300 zł – jeśli wnosisz do sądu prywatny akt oskarżenia (także jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny), pisemne oświadczenie o poparciu toczącego się postępowania albo o podtrzymaniu oskarżenia (por. art. 621 § 2 k.p.k., § 1 r.w.o.p.);
- od 60 zł do 240 zł – gdy stałeś się wyłącznym oskarżycielem w sprawie z oskarżenia publicznego (gdy prokurator zrezygnuje z dalszego popierania aktu oskarżenia, lecz Ty dalej domagasz się skazania sprawcy), a także zawsze w sprawach z oskarżenia prywatnego (a więc gdy sam wniósłeś do sądu akt oskarżenia) – w razie uniewinnienia oskarżonego. Inaczej jest, jeśli oskarżony zostanie uniewinniony tylko od niektórych zarzucanych mu czynów – wtedy sąd może naliczyć Ci opłatę niższą albo w ogóle tego zaniechać. Nie

będziesz musiał w ogóle płacić, jeśli oskarżonego uniewinniono z powodu choroby psychicznej, która spowodowała, że nie panował on nad sobą w czasie zajścia (por. art. 13 ust. 1 u.o.s.k.);

- od 60 zł do 240 zł – gdy jako oskarżyciel posiłkowy albo prywatny złożysz odwołanie od orzeczenia wydanego w sprawie, a sąd nie przychylił się do Twojego odwołania, zażalenia lub apelacji (por. art. 13 ust. 2 u.o.s.k.);
- 450 zł – jeśli wniesiesz kasację od wyroku wydanego w pierwszej instancji przez sąd rejonowy, lub 750 zł – gdy pierwszy wyrok zapadł w sądzie okręgowym (por. art. 527 § 5 k.p.k., § 1 r.o.k.).

Ponadto sąd obciąży Cię kosztami procesu, jeżeli wniosłeś prywatny akt oskarżenia (także jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny), a sprawca został uniewinniony lub umorzono postępowanie. Jeżeli jednak doszło do pojednania między Wami, każdy z Was poniesie tylko równowartość własnych wydatków, chyba że co innego będzie wynikać z zawartej ugody (por. art. 632 k.p.k.).

Jako pokrzywdzony wykroczeniem zostaniesz obciążony zryczałtowanymi wydatkami postępowania w wysokości 100 zł, jeżeli sprawca został uniewinniony lub umorzono postępowanie, a Ty złożyłeś wniosek o ukaranie. Poniesiesz również zryczałtowane wydatki postępowania odwoławczego w wysokości 50 zł, jeżeli się odwołałeś od wyroku, a sąd odwoławczy nie przychylił się do Twojego odwołania (por. art. 118, 119 k.p.w.).

► OBOWIĄZEK WYKONANIA ORZECZENIA

SKAZANY

Zostałem skazany na grzywnę. Co mnie czeka, jeśli nie zapłacę?

Na dobrowolną zapłatę grzywny masz **30 dni** od daty wezwania Cię przez sąd do jej uiszczenia, zaś po upływie tego terminu sąd ściągnie grzywnę w drodze egzekucji (por. art. 44 k.k.w.), co oznacza, że możesz zostać pozbawiony części swoich dochodów albo określonych sprzętów z Twojego gospodarstwa domowego. Jednak w sytuacji, gdy grzywna nie może zostać ściągnięta w drodze egzekucji, istnieje możliwość zamiany grzywny na inny rodzaj kary:

- za Twoją zgodą grzywna może zostać zamieniona na **pracę społecznie użyteczną**, przy czym w przypadku przestępstwa grzywna nie może przekraczać 120 stawek dziennych (por. art. 45 § 1 k.k.w., art. 25 § 1 k.w.);
- jeśli nie uiścisz grzywny, mając taką możliwość (egzekucja grzywny okazała się bezskuteczna albo z okoliczności sprawy wynika, że byłaby bezskuteczna), ani nie podejmiesz wymienionej wyżej pracy lub się od niej uchylasz, sąd orzeknie wykonanie **zastępczej kary pozbawienia wolności**, która może trwać nawet do 12 miesięcy (por. art. 46 § 1 i 2 k.k.w.), lub w przypadku wykroczeń **zastępczej kary aresztu**, która może trwać do 30 dni (por. art. 25 § 2 i 3 k.w.). Sąd może orzec zastępczą karę pozbawienia wolności także, gdy zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest niemożliwa lub niecelowa.

Jeżeli zapłata grzywny pociągnęłaby dla Ciebie lub Twojej rodziny zbyt przykre skutki, możesz złożyć **wniosek o rozłożenie grzywny na raty**, na czas nieprzekraczający 1 roku (w wyjątkowych wypadkach – 3 lat) (por. art. 49 k.k.w.).

Jeżeli nie możesz uiścić grzywny z niezależnych od Ciebie przyczyn, a wykonanie tej kary w powyższy, zastępczy sposób nie było możliwe, sąd może umorzyć grzywnę w całość, zaś wyjątkowo również w całości i nie będziesz jej musiał płacić w ogóle (por. art. 51 k.k.w.).

W wypadku, gdy nie zapłacisz w całości grzywny w terminie, sąd zawiadomi o tym biura informacji gospodarczej i będziesz w obrocie gospodarczym traktowany jako dłużnik (art. 12a § 2 k.k.w.).

Została mi wymierzona kara ograniczenia wolności. Co może się stać, jeśli się jej nie poddam?

Jeśli będziesz się uchylał od odbywania kary ograniczenia wolności (np. nie podejmiesz nakazanej Ci przez sąd pracy albo nie będziesz przebywał w miejscu stałego pobytu kontrolowanego za pomocą dozoru elektronicznego), sąd zarządzi wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności i trafisz do zakładu karnego. Jeśli uchylasz się od zapłaty orzeczonego razem z karą ograniczenia wolności świadczenia pieniężnego albo przeproszenia pokrzywdzonego, albo wykonywania obowiązku łóżenia na utrzymanie innej osoby (orzeczonych przez sąd w wyroku obok kary ograniczenia wolności), sąd może zarządzić wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności. W więzieniu spędzisz połowę czasu wyznaczonego przez sąd na odbycie kary ograniczenia wolności (por. art. 65 k.k.w.).

Odbynam zastępczą karę pozbawienia wolności. Czy mogę szybko opuścić zakład karny?

Tak. Jeśli zastępcza kara została orzeczona za grzywnę, możesz w każdej chwili ją zapłacić i opuścić zakład karny (art. 47 § 2 k.k.w.). Jeśli odbywasz ją za grzywnę, bo wcześniej sąd zamienił Ci ją na pracę społecznie użyteczną, możesz oświadczyć na piśmie, że podejmiesz pracę społecznie użyteczną i poddasz się jej rygorom. Wówczas sąd może w każdym czasie wstrzymać Ci karę do czasu wykonania pracy społecznie użytecznej lub złożenia pieniędzy w wysokości pozostałej do zapłaty grzywny. Pamiętaj jednak, że jeśli nie podejmiesz pracy społecznej, wrócisz do zakładu karnego i sąd już nie będzie mógł drugi raz wstrzymać Ci kary (art. 48a k.k.w.).

Jeśli odbywasz zastępczą karę pozbawienia wolności za karę ograniczenia wolności, także możesz oświadczyć na piśmie, że podejmiesz odbywanie kary ograniczenia wolności i poddasz się rygorom z nią związanym (np. rozpoczniesz wykonywanie pracy). Wówczas sąd może wstrzymać wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności do czasu wykonania kary ograniczenia wolności. Pamiętaj jednak, że jeśli dalej będziesz uchylał się od poddania się karze ograniczenia wolności, wrócisz do zakładu karnego i sąd już nie będzie mógł wstrzymać Ci kary (art. 65a k.k.w.).

Jestem skazany na karę pozbawienia wolności. Kiedy trafię do zakładu karnego?

Sąd wezwie Cię do stawienia się w zakładzie karnym w wyznaczonym terminie wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość. W uzasadnionych wypadkach sąd może polecić doprowadzenie skazanego do zakładu karnego bez wezwania.

Jeżeli mimo wezwania nie stawisz się w zakładzie karnym, sąd poleci doprowadzenie Cię do tego zakładu, nawet z użyciem siły fizycznej. W tym wypadku będziesz musiał pokryć koszty doprowadzenia (por. art. 79 § 1 i 2 k.k.w.).

Co zrobić, jeśli wykonanie kary pozbawienia wolności może spowodować dla mnie negatywne konsekwencje?

Po pierwsze, sąd odroczy wykonanie kary, jeżeli masz chorobę psychiczną lub inną ciężką chorobę uniemożliwiającą jej wykonanie, do czasu ustania przeszkody (por. art. 150 k.k.w.). Ponadto, zanim jeszcze trafiłeś do zakładu karnego, możesz złożyć **wniosek o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności** na okres do 6 miesięcy, jeżeli jej natychmiastowe wykonanie pociągnęłoby dla Ciebie lub Twojej rodziny zbyt przykre skutki (por. art. 151 k.k.w.).

Po drugie, jeżeli już trafiłeś do zakładu karnego, możesz złożyć **wniosek o udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności**. Sąd musi udzielić przerwy osobie, która cierpi na chorobę psychiczną lub inną ciężką chorobę uniemożliwiającą jej wykonanie kary. Przerwę możesz również uzyskać, gdy przemawiają za tym ważne względy zdrowotne, rodzinne lub osobiste (por. art. 153 k.k.w.).

Łączny okres odroczenia lub przerwy co do zasady nie może przekroczyć roku.

Orzeciono wobec mnie środek karny. Co się stanie, jeżeli go nie wykonam?

Środki karne to przede wszystkim nakazy lub zakazy określonego rodzaju (np. zakaz prowadzenia pojazdów, zakaz wstępu na imprezę masową, nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym), a także świadczenie pieniężne, pozbawienie praw publicznych i podanie wyroku do publicznej wiadomości.

Musisz być świadom faktu, że **niestosowanie się do orzeczonego tytułem środka karnego nakazu lub zakazu stanowi nowe przestępstwo**, zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 3. W przypadku, gdy zakaz wstępu na imprezę masową został przez sąd połączony z obowiązkiem przebywania w czasie trwania imprezy masowej w miejscu stałego pobytu lub obowiązkiem stawiennictwa w tym czasie w jednostce organizacyjnej policji lub w miejscu określonym przez właściwego komendanta policji, to niewykonanie tego obowiązku stanowi przestępstwo zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Niezależnie od tego, w przypadku, gdy postępowanie karne zostało warunkowo umorzone, niestosowanie się do orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów spowoduje **podjęcie postępowania warunkowo umorzonego** (por. art. 68 k.k.).

Gdy zostałeś skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, uchylenie się od orzeczonych środków karnych może skutkować zarządzeniem wykonania kary i umieszczeniem Cię w zakładzie karnym (art. 75 § 2 k.k.) albo zamianą kary na **grzywnę** albo **karę ograniczenia wolności** (art. 75 § 2 k.k., art. 75a § 1 k.k.). Gdy pomimo takiej zamiany nadal nie uiścisz zasądzonych należności, sąd zarządzi karę pozbawienia wolności (art. 75a § 4 i 5 k.k.).

Orzeciono wobec mnie obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienie lub nawiązkę. Co się stanie, jeżeli ich nie wykonam?

Odmienne niż w przypadku grzywny, **nie musisz otrzymać odrębnego wezwania do dobrowolnej zapłaty obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia lub nawiązki**. Powinieneś zapłacić zasądzone z tego tytułu kwoty niezwłocznie po uprawomocnieniu się wyroku (o tym, kiedy wyrok się uprawomocnia, zob. szerzej w odpowiedzi na pytanie: „Sąd zobowiązał oskarżonego do naprawienia szkody, zapłaty zadośćuczynienia, nawiązki lub zwrotu kosztów postępowania na moją rzecz, a oskarżony mi nie zapłacił. Co mogę zrobić?”). Jedynie gdy orzeciono obowiązek naprawienia szkody jako element probacji, sąd może wskazać w wyroku terminy płatności.

Jeżeli dobrowolnie nie uiścisz zasądzonych należności, pokrzywdzony może złożyć do komornika wniosek o ich przymusową egzekucję. W takim przypadku może zostać np. zajęte Twoje

wynagrodzenie, środki na Twoim rachunku bankowym, mogą zostać sprzedane na licytacji należące do Ciebie przedmioty. Wszczęcie postępowania egzekucyjnego będzie także powodowało konieczność uiszczenia jego kosztów – w wysokości zależnej od kwoty, która jest przymusowo egzekwowana.

W przypadku warunkowego umorzenia postępowania **brak zapłaty zasądzonych wobec Ciebie kwot może spowodować podjęcie postępowania warunkowo umorzonego** (por. art. 68 § 2 k.k.) – także pokrzywdzony jest uprawniony do złożenia wniosku o jego podjęcie (por. art. 549 k.p.k.). W przypadku **skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd może zarządzić jej wykonanie albo zamienić ją na grzywnę albo karę ograniczenia wolności** (por. art. 75 § 2, art. 75a § 1 k.k.). Gdy pomimo takiej zamiany nadal nie uiścisz zasądzonych należności, sąd zarządzi karę pozbawienia wolności (por. art. 75a § 5 k.k.).

Ponadto musisz być świadomy, że niepoddanie się przez Ciebie środkom karnym czy kompensacyjnym powoduje, że skazanie nie może ulec zatarciu (por. art. 107 § 6 k.k.).

Zostałem skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania przed 1 lipca 2015 r. i nie zarządzono mi wykonania kary. Co mogę zrobić?

Możesz zawnieść do sądu o zamianę kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem na grzywnę albo karę ograniczenia wolności. Sąd zamieni Ci karę pozbawienia wolności na grzywnę, jeśli dojdzie do przekonania, że masz pieniądze na jej zapłatę, zaś na karę ograniczenia wolności w formie pracy społecznej, jeśli uzna, że grzywny i tak byś nie zapłacił. Zamiana będzie możliwa tylko wtedy, gdy zdaniem sądu, spełni to cele kary. Jeśli jednak nie zapłacisz grzywny albo będziesz się uchylał od wykonywania pracy społecznie użytecznej, trafisz do zakładu karnego – sąd odwoła zamianę kar i zarządzi wykonanie kary pozbawienia wolności (por. art. 16 u.n.k.k.).

Orzeczono wobec mnie środek zabezpieczający. Co się stanie, jeżeli nie będę się do niego stosował?

W niektórych przypadkach sąd może obok albo zamiast kary zastosować wobec Ciebie także środek zabezpieczający. Stanie się tak wówczas, gdy sąd dojdzie do przekonania, że ze względu na Twoje zaburzenia psychiczne (np. uzależnienie od alkoholu) tylko w ten sposób można zapobiec ponownemu popełnieniu przez Ciebie przestępstwa. Jeżeli sąd zastosuje względem Ciebie elektroniczną kontrolę miejsca pobytu, będziesz nosił nadajnik, który pozwoli cały czas kontrolować, gdzie się znajdujesz. Jeżeli sąd zastosuje wobec Ciebie terapię lub terapię uzależnień, będziesz musiał stawiać się we wskazanym przez sąd zakładzie leczniczym w terminach określonych przez lekarza lub terapeutę i poddać się terapii, psychoterapii lub psychoedukacji.

Musisz być świadom faktu, że niestosowanie się do obowiązków związanych z orzeczonym środkiem zabezpieczającym stanowi przestępstwo, zagrożone grzywną, karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności. Pamiętaj także, że sąd nie określa z góry czasu stosowania środków zabezpieczających. Stosuje się je tak długo, jak jest to konieczne. Oznacza to, że Twoja niechęć do poddania się leczeniu lub terapii może spowodować, że stosowanie środka zabezpieczającego wobec Ciebie się wydłuży.

Sąd nałożył na mnie obowiązki probacyjne lub dozór kuratora (stowarzyszenia, osoby, instytucji, organizacji). Co się stanie, jeżeli nie będę się do nich stosować?

W sytuacji, gdy sąd warunkowo umarza wobec Ciebie postępowanie karne, wymierza Ci karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub warunkowo zwalnia Cię z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, określa okres próby, podczas którego masz obowiązek przestrzegać prawa i nie popełniać kolejnych przestępstw. W okresie próby sąd może także nałożyć na Ciebie określone obowiązki (tzw. obowiązki probacyjne: informowania sądu lub kuratora o przebiegu próby, przeproszenia pokrzywdzonego, wykonania ciążącego na Tobie obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby, wykonywania pracy zarobkowej, nauki lub

przygotowania się do zawodu, powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddania się terapii uzależnień, terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób, opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym lub innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa). Dodatkowo sąd może oddać Cię pod dozór kuratora sądowego, osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, organizacji lub instytucji.

Zarówno niewykonanie nałożonych na Ciebie obowiązków, jak i uchylanie się od dozoru może mieć negatywne konsekwencje: w przypadku warunkowego umorzenia postępowania sąd będzie mógł je podjąć, w przypadku wymierzenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – sąd będzie mógł zarządzić wykonanie kary, zamienić ją na grzywnę lub karę ograniczenia wolności, a w przypadku warunkowego zwolnienia – sąd je odwoła (co oznacza, że powrócisz do zakładu karnego) (por. art. 68, 75, 75a k.k., art. 160 § 3 k.k.w.).

POKRZYWDZONY

Sąd zobowiązał oskarżonego do naprawienia szkody, zapłaty zadośćuczynienia, nawiązki lub zwrotu kosztów postępowania na moją rzecz, a oskarżony mi nie zapłacił. Co mogę zrobić?

Konieczność zapłaty obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia, nawiązki lub zwrotu kosztów postępowania powstaje z chwilą uprawomocnienia się wyroku, w którym te środki lub obowiązki zostały zasądzone. Jedynie w sytuacji, gdy obowiązek naprawienia szkody orzeczony jest jako element probacji, sąd może w wyroku określić termin jego wykonania. **Jeżeli nie zostanie on wykonany dobrowolnie, masz prawo złożenia wniosku do komornika o jego przymusową egzekucję.** Wyrok jest prawomocny, kiedy nie przysługuje od niego zwyczajny środek zaskarżenia – tzn. wtedy, gdy żadna z osób uprawnionych do zaskarżenia wyroku nie zaskarżyła go w terminie (nie została złożona apelacja lub wniosek o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia wyroku), lub wtedy, gdy apelacja została złożona, ale w sprawie orzekł sąd odwoławczy, który utrzymał w mocy lub zmienił zaskarżony wyrok. Informację o tym, czy wyrok zapadł w Twojej sprawie jest prawomocny, możesz uzyskać w sądzie.

W celu przymusowej egzekucji zasądzonych kwot po uprawomocnieniu się wyroku powinienś złożyć wniosek o wydanie Ci jego wypisu opatrzonego klauzulą wykonalności (do wszczęcia postępowania egzekucyjnego nie wystarczy sam wyrok sądu, nawet prawomocny, jeżeli nie zawiera takiej klauzuli). W przypadku, gdy nie brałeś udziału w sprawie, sąd z urzędu prześle Ci prawomocny wyrok, w którym zasądzono na Twoją rzecz obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienia lub nawiązkę (art. 196 § 1 k.k.w.) – także w tym przypadku musisz jednak zwrócić się o wydanie jego wypisu z klauzulą wykonalności.

Klauzulę wykonalności umieszcza się na wypisie wyroku sądu pierwszej instancji. Jeżeli jednak w postępowaniu odwoławczym wyrok został zmieniony lub zasądzono dalsze koszty postępowania, wypis orzeczenia będzie obejmował wyrok sądu zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji. Klauzulę wykonalności nadaje co do zasady sąd pierwszej instancji i do niego powinienś zwrócić się z wnioskiem. **Za wydanie każdej strony wyroku opatrzonego klauzulą wykonalności należy uiścić opłatę w wysokości 6 zł.**

Od razu po otrzymaniu odpisu wyroku opatrzonego klauzulą wykonalności możesz złożyć wniosek o wszczęcie egzekucji do komornika sądowego. Przed złożeniem takiego wniosku nie musisz zwracać się do oskarżonego o zapłatę, nie musisz go także informować o złożeniu takiego wniosku. Wniosek możesz skierować do dowolnego komornika. Wniosek powinien zawierać oznaczenie komornika, do którego jest skierowany, imię i nazwisko Twoje i oskarżonego, Wasze adresy oraz Twój numer PESEL, oznaczenie rodzaju pisma (wniosek o wszczęcie egzekucji), uzasadnienie

wniosku (wskazanie wyroku, z którego wynika obowiązek zapłaty, oraz informację, że zasądzona kwota nie została zapłacona w całości lub w części), wskazanie sposobu egzekucji (z nieruchomości, z ruchomości) oraz Twój podpis. We wniosku wskaż także numer konta bankowego, na który mają zostać przekazane wyegzekwowane przez komornika kwoty. Jeżeli wiesz o majątku oskarżonego, z którego można by było przeprowadzić egzekucję (np. wiesz, gdzie on pracuje), to zamieść tę informację we wniosku. **Do wniosku musisz dołączyć odpis wyroku opatrzonego klauzulą wykonalności (nie może to być jego kserokopia).** Pamiętaj o tym, że **odpis wyroku z klauzulą wykonalności co do zasady możesz otrzymać tylko jeden raz**, uważaj zatem na to, aby go nie zgubić. Jeżeli w postępowaniu egzekucyjnym będziesz korzystał z pomocy adwokata lub radcy prawnego, możesz żądać zwrotu od oskarżonego związanych z tym kosztów.

Jeżeli oskarżony nie uiszcza zasądzzonego obowiązku naprawienia szkody, zadośćuczynienia lub nawiazki w sytuacji, gdy postępowanie karne zostało warunkowo umorzone lub oskarżony został skazany na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, **poinformuj o tym fakcie sąd.** Brak zapłaty może skutkować wobec oskarżonego podjęciem warunkowo umorzonego postępowania, zamianą kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na grzywnę lub ograniczenie wolności, a nawet jej zarządzeniem do wykonania (szerzej zob. w odpowiedzi na pytanie: „Orzeczone wobec mnie obowiązki naprawienia szkody, zadośćuczynienia lub nawiazki. Co się stanie, jeżeli ich nie wykonam?”).

► DOZÓR ELEKTRONICZNY

SKAZANY

Kiedy można orzec dozór elektroniczny?

Sąd może Cię skazać na karę ograniczenia wolności wykonywaną w formie dozoru elektronicznego. Także niektóre środki karne i zabezpieczające mogą przybrać taką formę. O tym, czy wobec Ciebie zastosowano dozór elektroniczny, dowiesz się z orzeczenia sądu.

Czym jest dozór elektroniczny?

Jest to sposób na zdalne kontrolowanie miejsca przebywania skazanego z wykorzystaniem technicznych urządzeń – nadajników i rejestratorów. Skazany podczas wykonywania dozoru elektronicznego jest zobowiązany do noszenia nadajnika na rękę lub nóżkę. Ustalenie miejsca pobytu może nastąpić albo na podstawie miejsca przebywania skazanego w zasięgu rejestratora albo na podstawie wykorzystania sygnału GPS. W przypadku skazania na karę ograniczenia wolności sąd w wyroku oznacza harmonogram (czas i określone dni), zgodnie z którym masz przebywać w miejscu wykonywania kary („areszt domowy”). Liczba godzin dozoru nie może przekraczać 70 tygodniowo i 12 dziennie (por. art. 35 § 3 k.k.). A zatem poza godzinami wyznaczonymi przez sąd możesz przebywać, gdzie chcesz – w pracy, w szkole, na zakupach.

Co to jest nadajnik?

Nadajnik jest to urządzenie w formie bransoletki, którą skazany musi nosić na rękę lub nóżkę podczas trwania dozoru. Są dwa rodzaje nadajników – klasyczny i GPS. Klasyczny nie wymaga ładowania, jest bardzo lekki i wodoodporny – łączy się z rejestratorem za pomocą fal radiowych. Nadajnik GPS jest większy, zawiera w sobie moduł GPS i baterię, która wymaga częstego ładowania – zakłada się go wyłącznie nad kostką nogi. Nadajnik GPS pokazuje aktualne miejsce przebywania skazanego w czasie rzeczywistym.

Co to jest rejestrator?

Jest to urządzenie, które kontroluje, czy nadajnik noszony przez skazanego znajduje się w jego zasięgu. Wyróżniamy dwa rodzaje rejestratorów – stacjonarny i przenośny. Rejestrator stacjonarny instaluje się w domu na stałe i podłącza do gniazdka. Służy także do wykonywania alarmowych połączeń telefonicznych i kontaktowania się z centralą monitorowania. Rejestrator stacjonarny ma zasięg do 200 metrów. Rejestrator przenośny używany jest przy dozorcze zbliżeniowym i nosi go osoba chroniona zakazem zbliżania się. Ten typ rejestratora wymaga częstego ładowania. Pozwala kontrolować, czy skazany, który nie powinien się zbliżać do osoby chronionej, nie podchodzi do niej zbyt blisko.

Jakie są rodzaje dozoru elektronicznego?

Dozór elektroniczny może występować w trzech odmianach: dozoru stacjonarnego, dozoru zbliżeniowego i dozoru mobilnego (por. art. 43b § 3 k.k.w.).

- **Dozór stacjonarny** wykorzystywany jest wyłącznie do wykonywania kary ograniczenia wolności. Polega na nałożeniu na skazanego obowiązku przebywania w określonych godzinach i dniach tygodnia w zasięgu rejestratora. Może być stosowany maksymalnie 12 miesięcy.
- **Dozór zbliżeniowy** stosuje się w toku wykonywania środka karnego bądź środka zabezpieczającego w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób (por. art. 39 pkt 2b k.k., art. 93a § 2 k.k.). Dzięki niemu możliwe jest kontrolowanie, czy skazany zachowuje minimalną odległość od osoby chronionej. Skazany zobowiązany jest do noszenia opaski i w jego domu nie instaluje się rejestratora. Osoba chroniona natomiast zostaje wyposażona albo w rejestrator stacjonarny, który instaluje się w jej domu, albo w rejestrator przenośny, który może mieć zawsze przy sobie. Gdy osoba skazana zbliży się na odpowiednio bliską odległość do rejestratora, emituje on sygnały dźwiękowe i świetlne, ostrzegając osobę chronioną.
- **Dozór mobilny** może być wykorzystany do kontroli wykonywania środka karnego lub zabezpieczającego w postaci zakazu zbliżania się do określonych osób (por. art. 39 pkt 2b k.k., art. 93a § 2 k.k.), środka karnego w postaci zakazu uczestniczenia w imprezach masowych (por. art. 41b § 3 k.k.) oraz środka zabezpieczającego w postaci elektronicznej kontroli miejsca pobytu (por. art. 93a § 1 pkt 1 k.k.). Przy dozorcze mobilnym korzysta się z nadajnika GPS, który pozwala kontrolować bieżące miejsce przebywania skazanego.

Zostałem skazany na karę ograniczenia wolności. Co się stanie, jeśli rodzina nie zgodzi się na dozór elektroniczny w moim domu?

W przypadku dozoru stacjonarnego Twoja rodzina (lub inne pełnoletnie osoby, z którymi mieszkasz) musi wyrazić pisemną zgodę na rozpoczęcie wykonywania dozoru. Zgodę muszą wyrazić wszyscy pełnoletni domownicy (por. art. 43h § 3 k.k.w.). W razie braku zgody dozór nie będzie mógł się rozpocząć i nastąpi konieczność orzeczenia o zmianie sposobu wykonania kary (por. art. 43zb § 1 pkt 2 k.k.w.). Istnieje jednak wyjątek od tej zasady – sąd może uznać, że dozór będzie mógł się rozpocząć pomimo braku zgody, gdy wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego w sposób oczywisty nie wiąże się z nadmiernymi trudnościami dla osoby, która tej zgody nie wyraziła, i narusza jej prywatność jedynie w nieznacznym stopniu (por. art. 43h § 6 k.k.w.). Zgody nie wyraża się w przypadku dozoru zbliżeniowego i mobilnego.

Czy osoby mieszkające wspólnie ze mną mogą cofnąć zgodę na wykonywanie dozoru elektronicznego?

Tak, jednakże zgoda może zostać cofnięta jedynie do czasu wydania postanowienia o rozpoczęciu dozoru elektronicznego (por. art. 43h § 8 k.k.w.). Po tym czasie nie ma możliwości cofnięcia zgody.

Czy mogę zmienić miejsce wykonywania dozoru elektronicznego?

Tak, w wyjątkowych wypadkach możliwa jest zmiana miejsca wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Musi to być jednak uzasadnione szczególnymi okolicznościami (por. art. 43o § 1 k.k.w.). Decyzję w tym zakresie może podjąć wyłącznie sąd.

Czy możliwa jest zmiana harmonogramu wykonywania kary?

Tak, jest możliwa zmiana harmonogramu wykonywania kary (por. art. 43o § 3 i 4 k.k.w.). Decyzję w tym zakresie podejmuje sąd lub wyjątkowo kurator zawodowy. Kurator na Twój wniosek może podjąć decyzję, gdy niezbędne jest szybkie dokonanie zmiany. Sąd może jednak uchylić zmiany wprowadzone przez sądowego kuratora zawodowego albo dokonać w nich własnej zmiany.

Przykład: Anastazy odbywa karę ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Pracuje. Pracodawca zmienił mu harmonogram godzinowy pracy. Anastazy może zwrócić się do kuratora lub sądu o zmianę harmonogramu wykonywania kary.

Czy możliwe jest ściągnięcie nadajnika w związku z badaniami medycznymi?

Tak. Jeżeli badania planowane są z dużym wyprzedzeniem, powinieneś zwrócić się do sądu z wnioskiem o zarządzenie przerwy w wykonaniu kary w systemie dozoru elektronicznego (por. art. 43q § 1 k.k.w.) – może być ona zarządzona także z uwagi na ważne względy osobiste. Jeżeli jednak jest zbyt mało czasu, powinieneś zwrócić się do sądowego kuratora zawodowego. Może on w przypadku niecierpiącym zwłoki, z uwagi na zagrożenie życia lub zdrowia ludzkiego, wyrazić zgodę na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika (por. 43r § 1 k.k.w.).

Co się stanie, jeśli nie będę wykonywał dozoru stacjonarnego?

Jeżeli będziesz się uchylał od założenia nadajnika lub zainstalowania rejestratora – naruszysz porządek prawny, jeżeli będziesz się uchylał od wykonania obowiązków związanych z dozorem elektronicznym lub w okresie objętym zezwoleniem na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego nadużyjesz zaufania, to sąd może zarządzić w stosunku do Ciebie wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności (por. art. 43zd k.k.w.).

Co mi grozi za zniszczenie urządzeń służących do wykonywania dozoru elektronicznego?

Jednym z Twoich obowiązków związanych z dozorem elektronicznym jest dbanie o powierzone Ci środki techniczne (por. art. 43n § 1 pkt 2 k.k.w.). Umyślne zniszczenie lub uszkodzenie urządzeń albo dopuszczenie do ich zniszczenia może doprowadzić do odpowiedzialności za wykroczenie z art. 124 § 1 lub z art. 66a k.w., za które grozi kara aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny, lub za przestępstwo z art. 288 k.k., za które grozi kara grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. W razie stwierdzenia umyślnego zniszczenia urządzeń sąd może także nałożyć na Ciebie opłatę wyrównawczą na rzecz podmiotu dozoru (por. art. 43s k.k.w.). Ponadto w przypadku dozoru stacjonarnego zniszczenie urządzeń może skutkować orzeczeniem zastępczej kary pozbawienia wolności (por. art. 43zd k.k.w.).

► WZORY PISM PROCESOWYCH

Wzór nr 1 – prywatny akt oskarżenia

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Oskarżyciel prywatny:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Oskarżony:

..... (wpisz imię i nazwisko osoby, którą oskarżasz)

..... (wpisz pełny adres osoby, którą oskarżasz)

Sąd Rejonowy (określ sąd, do którego kierujesz akt oskarżenia)
Wydział (określ wydział sądu, do którego kierujesz akt oskarżenia)
ul. (wskaz adres sądu)

PRYWATNY AKT OSKARŻENIA

Oskarżam ... (oznacz osobę oskarżonego – podaj jego imię i nazwisko oraz adres zamieszkania, podaj także bardziej szczegółowe dane, jeżeli je znasz – np. imiona rodziców oskarżonego, jego datę urodzenia), o to, że:
w dniu ... (wskaz datę zdarzenia) w ... (wskaz miejsce zdarzenia: miejscowość, ulicę) ... (opisz dokładnie zachowanie, o które oskarżasz, np. naruszył moją nietykalność cielesną w ten sposób, że uderzył mnie w brzuch, a następnie przewrócił na ziemię).

Uzasadnienie

.....

(Opisz dokładnie, w jakich okolicznościach, gdzie i kiedy doszło do zachowania oskarżonego, a jeżeli oskarżasz go o pomówienie lub znieważenie – przytocz dokładne słowa oskarżonego, które, Twoim zdaniem, stanowiły pomówienie lub znieważenie, wskaz także wszelkie dowody na poparcie swojego oskarżenia, w szczególności świadków, którzy uczestniczyli w zdarzeniach przez Ciebie opisywanych lub słyszeli słowa wypowiediane przez oskarżonego – podaj ich imiona, nazwiska i adresy).

.....
(własnoręcznie podpisz akt oskarżenia)

Załączniki:

- dowód uiszczenia opłaty od prywatnego aktu oskarżenia lub wniosek o zwolnienie od jej wniesienia;
- ... (jeżeli zdarzenia, które zarzucasz oskarżonemu, zostały udokumentowane, np. na piśmie, ponieważ oskarżony znieważał Cię w liście, który do Ciebie wysłał, załącz pismo do aktu oskarżenia, a w treści uzasadnienia prywatnego aktu oskarżenia zawnioskuj o przeprowadzenie dowodu z dokumentu);
- odpis aktu oskarżenia (dołącz do aktu oskarżenia jego kopię – otrzyma ją oskarżony; jeżeli oskarżasz więcej osób, dołącz po jednej kopii aktu oskarżenia dla każdego oskarżonego)

Wzór nr 2 – wniosek o sporządzenie uzasadnienia na piśmie i doręczenie odpisu wyroku z uzasadnieniem

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występowałeś w postępowaniu, np.: oskarżony, obwiniony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, który wydał wyrok)

WNIOSEK (wpisz rolę, w której występowałeś w postępowaniu, np. oskarżonego) **O SPORZĄDZENIE NA PIŚMIE UZASADNIENIA I DORĘCZENIE ODPISU WYROKU Z UZASADNIENIEM**

Wnoszę o sporządzenie pisemnego uzasadnienia wyroku Sądu ... , Wydziału ... (wskaz nazwę sądu, który wydał wyrok, wraz z jego wydziałem) z dnia ... (wskaz dzienną datę wydania wyroku), wydanego w sprawie o sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy) i doręczenie mi odpisu tego wyroku wraz z pisemnym uzasadnieniem na mój adres wskazany w piśmie. Wnoszę o sporządzenie uzasadnienia całości wyroku/części wyroku w zakresie przestępstwa nr 2 z aktu oskarżenia/części wyroku w zakresie rozstrzygnięcia o karze (wskaz, w jakim zakresie zaskarżasz wyrok).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Wzór nr 3 – sprzeciw od wyroku nakazowego

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, obwiniony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, który wydał wyrok nakazowy)

SPRZECIW (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego) **OD WYROKU NAKAZOWEGO**

Wnoszę sprzeciw od wyroku nakazowego Sądu ... , Wydziału ... (wskaż nazwę sądu, który wydał wyrok nakazowy, wraz z jego wydziałem) z dnia ... (wskaż dzienną datę wydania wyroku nakazowego), wydanego w sprawie o sygn. akt ... (wskaż sygnaturę akt sprawy) i wnoszę o rozpoznanie sprawy na zasadach ogólnych.

.....
(własnoręcznie podpisz sprzeciw)

Wzór nr 4 – apelacja

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występowałeś w postępowaniu, np.: oskarżony, obwiniony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd (określ sąd, do którego kierujesz apelację – w przypadku wyroku sądu rejonowego sądem, do którego kierujesz apelację, będzie sąd okręgowy)

Wydział (określ wydział sądu, do którego kierujesz apelację)

ul. (wskaż adres sądu, do którego kierujesz apelację)

za pośrednictwem

Sądu (określ sąd, który wydał zaskarżany przez Ciebie wyrok)

Wydziału (określ wydział sądu, który wydał wyrok)

ul. (wskaż adres sądu, który wydał wyrok)

APELACJA (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego)
OD WYROKU SĄDU , **WYDZIAŁU** (wskaż nazwę sądu, który wydał wyrok, wraz z jego wydziałem) **Z DNIA** (wskaż dzienną datę wydania wyroku), **WYDANEGO W SPRAWIE O SYGN. AKT** (wskaż sygnaturę akt sprawy)

Zaskarżam wyrok Sądu ... , Wydziału ... (wskaż nazwę sądu, który wydał wyrok, wraz z jego wydziałem) z dnia ... (wskaż dzienną datę wydania wyroku), wydany w sprawie o sygn. akt ... (wskaż sygnaturę akt sprawy) w całości/w części dotyczącej ... (określ, czy nie zgadzasz się z całym wyrokiem, czy tylko z jego częścią – to ostatnie np. gdy przyznajesz się do popełnienia przestępstwa, ale uważasz, że wymierzona Ci kara jest za surowa), na moją korzyść/na niekorzyść oskarżonego ... (jeżeli jesteś oskarżonym lub obwinionym – określ, że chcesz, aby wyrok sądu, do którego kierujesz apelację, był dla Ciebie korzystny; jeżeli jesteś oskarżycielem posiłkowym – określ, że chcesz, aby wyrok sądu, do którego kierujesz apelację, był niekorzystny dla oskarżonego; jeżeli jest więcej oskarżonych – wskaż, dla którego).

Wyrokowi zarzucam:

– ... (wskaż zwięźle, dlaczego uważasz, że zaskarżony wyrok jest błędny: np., że sąd nie ustalił prawdziwego przebiegu wydarzeń, że uwierzył świadkowi, który zeznawał nieprawdę, że nie powiadamiał Cię o terminie rozprawy, że wymierzył Ci za surową karę i nie wziął pod uwagę okoliczności, Twoim zdaniem, łagodzących, np. Twojego młodego wieku, tego że nigdy wcześniej nie wszedłeś w konflikt z prawem itp.).

Domagam się ... (wskaż, co chciałbyś, aby zrobił w Twojej sprawie sąd, do którego kierujesz apelację: np. zmienić wyrok i wymierzyć Ci łagodniejszą karę).

Uzasadnienie

(W uzasadnieniu apelacji możesz rozbudować zarzuty, które stawiasz zaskarżonemu wyrokowi, pamiętaj, że możesz wskazać nowe fakty lub dowody tylko wtedy, gdy z jakiegoś powodu nie mogłeś powołać ich w postępowaniu przed sądem, który wydał wyrok – w takiej sytuacji wskaż również te powody; pamiętaj również, że w apelacji nie możesz zarzucać sądowi, iż nie przeprowadził jakiegoś dowodu, jeżeli sam nie składałeś wniosku o jego przeprowadzenie – np. nie możesz zarzucać, że sąd nie przesłuchał świadka, który potwierdziłby, że wydarzenia przebiegały tak, jak Ty zeznałeś, jeżeli sam nie złożyłeś wniosku o przesłuchanie tego świadka).

.....
 (własnoręcznie podpisz apelację)

Wzór nr 5 – zażalenie

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, podejrzany, pokrzywdzony)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

..... (określ sąd lub organ, do którego kierujesz zażalenie – w niektórych przypadkach zażalenie będzie rozpoznawał np. prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał zaskarżone postanowienie)

ul. (wskaz adres sądu lub organu, do którego kierujesz zażalenie)

za pośrednictwem

..... (określ sąd lub organ, który wydał zaskarżane przez Ciebie postanowienie)

ul. (wskaz adres sądu lub organu, który wydał postanowienie)

ZAŻALENIE (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. pokrzywdzonego)
NA POSTANOWIENIE (określ sąd lub organ, który wydał postanowienie) Z DNIA
 (wskaz dzienną datę wydania postanowienia), WYDANE W SPRAWIE O SYGN. AKT
 (wskaz sygnaturę akt sprawy) W PRZEDMIOCIE (wskaz,
 czego dotyczy postanowienie, które chcesz zaskarżyć – np. odmowy wszczęcia dochodzenia, umorzenia śledztwa,
 zastosowania poręczenia majątkowego)

Zaskarżam postanowienie ... (wskaz organ lub sąd, który wydał postanowienie) z dnia ... (wskaz dzienną datę wydania postanowienia), wydane w sprawie o sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy) w przedmiocie (wskaz, czego dotyczy postanowienie), i zarzucam mu: ... (wskaz zwięźle, dlaczego uważasz, że zaskarżone postanowienie jest błędne).

Domagam się ... (wskaz, co chciałbyś, aby zrobił w Twojej sprawie sąd lub organ, do którego kierujesz zażalenie: np. zmienić lub uchylić postanowienie).

Uzasadnienie

.....

(W uzasadnieniu zażalenia możesz rozbudować zarzuty, które stawiasz zaskarżonemu postanowieniu).

.....
 (własnoręcznie podpisz zażalenie)

Wzór nr 6 – sprzeciw od zarządzenia lub postanowienia wydanego przez referendarza

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, obwiniony, oskarżyciel
pośłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, którego referendarz wydał orzeczenie)

SPRZECIW (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego)

OD POSTANOWIENIA/ZARZĄDZENIA (wybierz właściwe)

WYDANEGO PRZEZ REFERENDARZA SĄDOWEGO

Wnoszę sprzeciw od postanowienia/zarządzenia (wybierz właściwe) wydanego przez referendarza sądowego Sądu ... , Wydziału ... (wskaz nazwę i wydział sądu, którego referendarz wydał orzeczenie) z dnia ... (wskaz dzienną datę wydania orzeczenia, które chcesz zaskarżyć), wydanego w sprawie o sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy), i wnoszę o rozpoznanie sprawy przez sąd.

.....
(własnoręcznie podpisz sprzeciw)

Wzór nr 7 – skarga w postępowaniu wykonawczym

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Skazany:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, do którego kierujesz skargę)

za pośrednictwem

..... (wskaz organ, który wydał zaskarżoną decyzję)

SKARGA SKAZANEGO

NA DECYZJĘ (wskaz organ, który wydał zaskarżoną decyzję)

Zaskarżam decyzję ... (wskaz organ, który wydał decyzję) z dnia ... (wskaz dzienną datę wydania decyzji), wydaną w sprawie o sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy) w przedmiocie (wskaz, czego dotyczy decyzja), i zarzucam jej: ... (wskaz zwięźle, dlaczego uważasz, że zaskarżona decyzja jest sprzeczna z prawem).

Domagam się ... (wskaz, co chciałbyś, aby zrobił w Twojej sprawie sąd, do którego kierujesz zażalenie: np. uchylił decyzję).

Uzasadnienie

.....

(W uzasadnieniu skargi możesz rozbudować zarzuty, które stawiasz zaskarżonej decyzji).

.....
(własnoręcznie podpisz skargę)

Wzór nr 8 – wniosek o wydanie kopii zapisu dźwięku lub obrazu i dźwięku

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, przed którym toczy się sprawa)

WNIOSEK (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego)

O WYDANIE KOPII ZAPISU DŹWIĘKU/OBRAZU I DŹWIĘKU (wybierz właściwe)

Wnoszę o wydanie kopii zapisu dźwięku/obrazu i dźwięku (wybierz właściwe) rozprawy (ewentualnie wpisz inną czynność), która prowadzona była przed Sądem ... (wskaz sąd wraz z nazwą wydziału) w dniu (wskaz dzienną datę) w sprawie o sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy). Proszę o przesłanie kopii zapisu na informatycznym nośniku danych na mój adres wskazany w piśmie.

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

– dowód uiszczenia opłaty za wydanie kopii zapisu

Wzór nr 9 – oświadczenie o zamiarze działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Pokrzywdzony:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, przed którym toczy się sprawa)

OŚWIADCZENIE O ZAMIARZE DZIAŁANIA W CHARAKTERZE OSKARŻYCIELA POSIŁKOWEGO

W związku z postępowaniem prowadzonym przeciwko ... (podaj imię i nazwisko podejrzanego lub oskarżonego) jako pokrzywdzony oświadczam, że zamierzam działać w niniejszej sprawie w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

.....
(własnoręcznie podpisz oświadczenie)

Wzór nr 10 – wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu przygotowawczym

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Podejrzany:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Prezes Sądu
(wskaz sąd, przed którym będzie się toczyła sprawa)

za pośrednictwem

Prokuratury
ul.
(wskaz prokuraturę, która prowadzi sprawę, oraz jej adres)

WNIOSEK O WYZNACZENIE OBROŃCY Z URZĘDU

Na podstawie art. 78 § 1 k.p.k. wnoszę o wyznaczenie dla mnie obrońcy z urzędu do postępowania, w którym jestem podejrzany o czyn określony w art. ... k.k. (wskaz numer artykułu czynu, o który jesteś podejrzewany – znajdziesz go np. w postanowieniu o przedstawieniu Ci zarzutów), prowadzonego przez Prokuraturę ... (wskaz prokuraturę, która prowadzi postępowanie) pod sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt).

Uzasadnienie

Swój wniosek uzasadniam tym, że z następujących powodów nie jestem w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny:

(W dalszej części uzasadnienia wskaz wszystkie okoliczności, które uzasadniają to, że nie jesteś w stanie ponieść kosztów obrony. Wskaz np.:

- czy jesteś zatrudniony – jeżeli tak, to gdzie, na podstawie jakiej umowy, jakie wynagrodzenie pobierasz;
- czy pobierasz zasiłki, jeżeli tak, to jakie i w jakiej wysokości;
- czy masz jakieś oszczędności;
- gdzie mieszkasz, jakie są koszty związane z utrzymaniem mieszkania – koszty najmu, czynszu, mediów;
- z kim mieszkasz, kto pozostaje na Twoim utrzymaniu – małżonek, dzieci – w jakim wieku;
- czy jesteś chory, wymagasz leczenia lub rehabilitacji albo czy takiego leczenia lub rehabilitacji wymagają osoby, które pozostają na Twoim utrzymaniu – jeżeli tak, jakie koszty są z tym związane;
- czy masz jakieś zobowiązania – np. kredyt, alimenty.

Pamiętaj o tym, że okoliczności, które podajesz w uzasadnieniu wniosku, muszą być zgodne z prawdą).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

– ...

(Do wniosku dołącz wszystkie dokumenty, z których wynika Twoja ciężka sytuacja majątkowa, np.: umowę o pracę, decyzję o przyznaniu zasiłku, umowę najmu mieszkania, wyrok zasądzający alimenty, rachunki za media, rachunki za leki, umowę kredytową).

Wzór nr 11 – wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu przed sądem

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Oskarżony:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, przed którym toczy się sprawa)

WNIOSEK O WYZNACZENIE OBROŃCY Z URZĘDU

Na podstawie art. 80a § 1 k.p.k. wnoszę o wyznaczenie dla mnie obrońcy z urzędu do postępowania, w którym jestem oskarżony o czyn określony w art. ... k.k. (wskaż numer artykułu czynu, o który jesteś podejrzewany – znajdziesz go np. w akcie oskarżenia), toczącego się aktualnie przed Sądem ... , Wydziałem ... (wskaż Sąd, przed którym toczy się postępowanie) pod sygn. akt ... (wskaż sygnaturę akt).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Wzór nr 12 – wniosek dowodowy

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, przed którym toczy się sprawa)

WNIOSEK DOWODOWY (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego)

Wnoszę o przeprowadzenie dowodu z ... (wskaz dowód, który chcesz przeprowadzić – np. z przesłuchania świadka, z opinii biegłego. Jeżeli chcesz, aby przesłuchano świadka – wskaz jego imię, nazwisko oraz adres zamieszkania, jeżeli chcesz, aby powołano biegłego – określ jego specjalność, np. psycholog, biegły z zakresu rekonstrukcji wypadków drogowych) na okoliczność ... (wskaz okoliczność, którą chcesz udowodnić – np. na okoliczność rodzaju poniesionych przeze mnie obrażeń ciała, na okoliczność tego, gdzie byłem w dniu 1 lipca 2015 r., na okoliczność tego, jak wyglądał sprawca wypadku).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załącznik:

– ... (jeżeli wnosisz o przeprowadzenie dowodu z dokumentu, który posiadasz – załącz go do wniosku)

Wzór nr 13 – wniosek o wydanie kopii dokumentów z akt sprawy

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, oskarżyciel posiłkowy)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, przed którym toczy się sprawa)

WNIOSEK (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np. oskarżonego) O WYDANIE KOPII DOKUMENTÓW Z AKT SPRAWY

Wnoszę o wydanie następujących kopii dokumentów z akt sprawy, która prowadzona jest przed Sądem ... (wskaz sąd wraz z nazwą wydziału) pod sygn. akt ... (wskaz sygnaturę akt sprawy).

– ...

– ...

(Wskaz rodzaj dokumentu, np. protokół przesłuchania świadka, protokół rozprawy wraz z datą czynności oraz numerem karty akt sprawy, na której ten dokument się znajduje, jeżeli numer ten znasz, np.: protokół rozprawy z dnia 1 lipca 2015 r., k. 80–86).

Proszę o przesłanie kopii na mój adres wskazany w nagłówku.

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

– dowód uiszczenia opłaty za wydanie kopii dokumentów

Wzór nr 14 – wniosek o umorzenie kompensacyjne postępowania

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

Pokrzywdzony:

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Prokuratura/Sąd.....

ul.

(wpisz nazwę prokuratury lub sądu prowadzących sprawę i adres)

WNIOSEK POKRZYWDZONEGO O UMORZENIE POSTĘPOWANIA

Na podstawie art. 59a § 1 k.k. wnoszę o umorzenie postępowania prowadzonego przeciwko ... (wskaz imię i nazwisko podejrzanego) podejrzanemu o ... (dokładnie określ czyn podejrzanego, najlepiej poprzez wskazanie numeru artykułu czynu, o który jest podejrzan), którym zostałem pokrzywdzony.

Uzasadnienie

Na uzasadnienie wniosku o umorzenie postępowania wskazuję, że pomiędzy mną a podejrzanym doszło do pojednania ... (w miarę możliwości wskaż, na czym polegało pojednanie, np. czy podejrzan Cię przeprosił).

Doszło również do naprawienia wyrządzonej mi szkody/oraz lub zadośćuczynienia mojej krzywdzie poprzez ... (wskaz dokładnie, w jaki sposób szkoda została naprawiona oraz w jaki sposób doszło do zadośćuczynienia krzywdzie – np. czy podejrzan zwrócił Ci skradzione przedmioty lub pieniądze, czy naprawił zniszczone przedmioty, pokrył koszty ich naprawy lub zwrócił Ci równowartość zniszczonych przedmiotów, czy zwrócił koszty, które poniosłeś w związku z leczeniem, czy zapłacił Ci zadośćuczynienie w związku z cierpieniami, których doznałeś – w każdym z tych przypadków podaj kwotę, którą otrzymałeś od podejrzanego).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

– dowód zapłaty obowiązku naprawienia szkody

Wzór nr 15 – wniosek o przywrócenie terminu

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżony, podejrzany, pokrzywdzony)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

..... (określ sąd lub prokuratora, do których kierujesz wniosek)

ul. (wskaz adres sądu lub prokuratury, do których kierujesz zażalenie)

WNIOSEK O PRZYWRÓCENIE TERMINU

NA (określ czynność, na której dokonanie chcesz przywrócić termin – np. na złożenie zażalenia, na złożenie apelacji)

Wnoszę o przywrócenie terminu zawitego na ... (dokładnie określ czynność, na której dokonanie chcesz przywrócić termin. Jeżeli chcesz przywrócenia terminu na złożenie środka zaskarżenia, wskaż, od jakiego orzeczenia chciałbyś się odwołać, np. chciałbyś złożyć apelację od wyroku Sądu Rejonowego w K., Wydziału II Karnego, wydanego w dniu 1 lipca 2015 r. w sprawie o sygn. akt II K 15/15).

Uzasadnienie

Na uzasadnienie swojego wniosku wskazuję, że niedotrzymanie terminu było spowodowane przeszkodą ode mnie niezależną: ... (dokładnie opisz, na czym polegała niezawiniona przeszkoda – np. pobyt w szpitalu z powodu nagłej, ciężkiej choroby, wskaż, w jakim czasie trwała przeszkoda uniemożliwiająca Ci dokonanie czynności, kiedy się rozpoczęła i kiedy zakończyła, wskaż na to dowody, np. dokumentację medyczną, zeznania świadków. Ponadto w treści uzasadnienia wykaż, że składasz wniosek w terminie 7 dni od ustąpienia przeszkody – jeżeli zatem np. nie wiedziałeś, że zapadł wyrok sądu, to wskaż, kiedy się o nim dowiedziałeś, i na tę okoliczność również wskaż dowody).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

- ... (jeżeli masz dowody na piśmie na wykazanie, że zaszła niezawiniona przez Ciebie przeszkoda, załącz je do wniosku – takim dowodem może być np. dokumentacja medyczna, karta informacyjna leczenia szpitalnego, wypis ze szpitala)
- ... (do wniosku o przywrócenie terminu należy załączyć pismo zawierające czynność, która nie została dokonana w terminie – czyli np. apelację lub zażalenie)

Wzór nr 16 – wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych

..... (wpisz miejscowość), (wpisz datę)

..... (wpisz rolę, w której występujesz w postępowaniu, np.: oskarżyciel prywatny, skazany)

..... (wpisz swoje imię i nazwisko)

..... (wpisz swój pełny adres)

Sygn. akt. (wpisz sygnaturę akt sprawy)

Sąd

Wydział

ul.

(wpisz nazwę, wydział, adres sądu, do którego kierujesz wniosek – sądu, przed którym toczy się lub będzie się toczyć sprawa)

WNIOSEK O ZWOLNIENIE OD KOSZTÓW SĄDOWYCH

Wnoszę o zwolnienie mnie od obowiązku uiszczenia opłaty od ... (wskaz pismo, od którego chciałbyś zostać zwolniony od opłaty – np. prywatny akt oskarżenia, wniosek o warunkowe przedterminowe zwolnienie), ponieważ dokonanie zapłaty jest dla mnie zbyt uciążliwe ze względu na sytuację rodzinną/majątkową/wysokość dochodów (wybierz okoliczność, która uzasadnia Twój wniosek).

Uzasadnienie

Swój wniosek uzasadniam tym, że z następujących powodów dokonanie zapłaty jest dla mnie zbyt uciążliwe:

(W dalszej części uzasadnienia wskaz wszystkie okoliczności, które uzasadniają wniosek. Wskaz np.:

– czy jesteś zatrudniony – jeżeli tak, to gdzie, na podstawie jakiej umowy, jakie wynagrodzenie pobierasz;

– czy pobierasz zasiłki, jeżeli tak, to jakie i w jakiej wysokości;

– czy masz jakieś oszczędności;

– gdzie mieszkasz, jakie są koszty związane z utrzymaniem mieszkania – koszty najmu, czynszu, mediów;

– z kim mieszkasz, kto pozostaje na Twoim utrzymaniu – małżonek, dzieci – w jakim wieku;

– czy jesteś chory, wymagasz leczenia lub rehabilitacji albo czy takiego leczenia lub rehabilitacji wymagają osoby, które pozostają na Twoim utrzymaniu – jeżeli tak, jakie koszty są z tym związane;

– czy masz jakieś zobowiązania – np. kredyt, alimenty.

Pamiętaj o tym, że okoliczności, które podajesz w uzasadnieniu wniosku, muszą być zgodne z prawdą).

.....
(własnoręcznie podpisz wniosek)

Załączniki:

– ...

(Do wniosku dołącz wszystkie dokumenty, z których wynika Twoja ciężka sytuacja majątkowa, np.: umowę o pracę, decyzję o przyznaniu zasiłku, umowę najmu mieszkania, wyrok zasądzający alimenty, rachunki za media, rachunki za leki, umowę kredytową).

► SKRÓTY

- Konstytucja** – Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997 r. nr 78 poz. 483 ze zm.
- EKPCz** – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. 1998 r. nr 147 poz. 962 ze zm.
- k.c.** – Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. 2014 r. poz. 121 j.t. ze zm.
- k.k.** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. 1997 r. nr 88 poz. 553 ze zm.
- k.k.s.** – Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. 2013 r. poz. 186 j.t. ze zm.
- k.k.w.** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. 1997 r. nr 90 poz. 557 ze zm.
- k.p.a.** – Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, Dz. U. 2013 r. poz. 267 j.t. ze zm.
- k.p.c.** – Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. 2014 r. poz. 101 j.t. ze zm.
- k.p.k.** – Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz. U. 1997 r. nr 89 poz. 555 ze zm.
- k.p.w.** – Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz. U. 2013 r. poz. 395 j.t. ze zm.
- k.w.** – Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. 2013 r. poz. 482 j.t. ze zm.
- Kodeks wyborczy** – Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy, Dz. U. 2011 r. nr 21 poz. 112 ze zm.
- p.s.a.** – Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz. U. 2012 r. poz. 270 j.t. ze zm.
- p.s.w.** – Ustawa z dnia 2 października 1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych, Dz. U. 2012 r. poz. 952 j.t. ze zm.
- r.w.o.p.** – Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 maja 2003 r. w sprawie wysokości zryczałtowanej równowartości wydatków w sprawach z oskarżenia prywatnego, Dz. U. 2003 r. nr 104 poz. 980.
- TKU** – Ustawa z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. 1997 r. nr 102 poz. 643 ze zm.
- TWE** – Traktat ustanawiający Wspólnotą Europejską, Dz. U. 2004 r. nr 90 poz. 864/2 ze zm.
- u.K.R.S.** – Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz. U. 2013 r. poz. 1203 j.t. ze zm.
- u.o.k.** – Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych, Dz. U. 2005 r. nr 169 poz. 1415 ze zm.
- u.o.k.s.** – Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, Dz. U. 2014 r. poz. 1025 j.t. ze zm.
- u.o.s.k.** – Ustawa z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych, Dz. U. 1983 r. nr 49 poz. 223 j.t. ze zm.
- u.o.s.n.p.** – Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym

przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, Dz. U. 2004 r. nr 179 poz. 1843 ze zm.

u.p. – Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze, Dz. U. 2011 r. nr 270 poz. 1599 j.t. ze zm.

u.s.a. – Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych, Dz. U. 2014 r. poz. 1647 t.j.

ustawa o referendum ogólnokrajowym – Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o referendum ogólnokrajowym, Dz. U. 2015 r. poz. 318 j.t.

u.S.N. – Ustawa z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. 2013 r. poz. 499 j.t. ze zm.

u.s.p. – Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. 2015 r. poz. 133 j.t. ze zm.

u.n.k.k. – Ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015 r. poz. 396.

Ministerstwo Sprawiedliwości

Al. Ujazdowskie 11

00-950 Warszawa

tel: +48 22 52 12 888